

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

COĞRAFYA DERS KİTAPLARINDA GÖÇ KONUSUNUN ÖĞRETİMİ

Huriye SEVİNÇ
ORCID: 0000-0003-2670-9950

Danışman
Prof. Dr. Adnan PINAR
ORCID: 0000-0002-5256-7901

Konya – 2023

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR)

Yüksek lisans sürecinin başından sonuna kadar bilgi ve deneyimleriyle beni bilgilendiren, benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, değerli danışman hocam Prof. Dr. Adnan PINAR'a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Lisans ve yüksek lisans dönemimde her zaman beni bilgilendiren, tecrübeleriyle yol gösteren kıymetli hocam Doç. Dr. Cennet ŞANLI'ya sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans dönemimde derslerime giren Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR, Doç. Dr. Caner ALADAĞ ve Doç. Dr. Baştürk KAYA'ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Pamukkale Üniversitesi Coğrafya Bölümü'nde görev alan, lisans sürecimde beni yetiştiren ve sonrasında manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen değerli hocalarıma teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen canım aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Huriye SEVİNÇ

Ağustos 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR).....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	3
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sayıtlar (Varsayımlar).....	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar	5
2. GÖÇ KONUSU.....	8
2.1. Göç Tanımı.....	8
2.2. Göçün Nedenleri.....	9
2.2.1. Ekonomik Nedenler.....	10
2.2.2. Siyasal Nedenler.....	10
2.2.3. Sosyo- Kültürel Nedenler	11
2.2.4. Doğal Nedenler.....	11
2.3. Göç Türleri	11
2.4. Göç Kuramları	14
2.5. Ravenstein'ın Göç Kanunları	14
2.5.1. Göç ve Mesafe.....	15
2.5.2. Göç ve Basamakları.....	15
2.5.3. Yayılma ve Emme Süreci.....	15
2.5.4. Göç Zincirleri	15
2.5.5. Doğrudan Göç	15
2.5.6. Kır Kent Yerleşimcileri Farkı.....	16
2.5.7. Kadın Erkek Farkı	16
2.6. İtme Çekme Kuramı	16
2.7. Petersan'nın Beş Göç Tipi.....	17
2.7.1. İlkel (Primitive) Göçler	17
2.7.2. Zoraki (Forced) ve Yönlendirilen (İmpelled) Göçler.....	18
2.7.3. Serbest (Free) Göçler.....	18

2.7.4. Kitlesele (Mass) Göçler.....	18
2.8. Kesışen Fırsatlar Kuramı.....	18
2.9. Merkez Çevre Kuramı.....	19
2.10. Göç Sistemleri Kuramı.....	19
2.11. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	20
2.12. Göçün Sonuçları.....	20
2.13. Coğrafya Ders Kitapları.....	25
2.14. Coğrafya Dersi Öğretim Programı.....	26
2.15. Coğrafya Öğretiminde Göç Konusunun Öğretimi.....	28
3. ALANYAZINDAKİ ÇALIŞMALAR.....	30
3.1. Ulusal Alanyazın.....	30
3.2. Uluslararası Alanyazın.....	31
4. YÖNTEM.....	34
4.1. Araştırmanın Modeli.....	34
4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	34
4.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri.....	34
4.4. Verilerin Toplanması.....	34
4.5. Verilerin Çözümlemesi (Verilerin Analizi).....	35
5. BULGULAR.....	36
5.1. 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Göç Konusunun Öğretimi.....	36
5.2. 10. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Göç Konusunun Öğretimi.....	37
5.3. 11. Sınıf Coğrafya Dersi Kitabında Göç Konusunun Öğretimi.....	55
5.4. 12. Sınıf Coğrafya Ders Kitabında Göç Konusunun Öğretimi.....	62
6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	67
6.1. Tartışma.....	67
6.2. Sonuç.....	69
6.3. Öneriler.....	72
KAYNAKLAR.....	73

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

COĞRAFYA DERS KİTAPLARINDA GÖÇ KONUSUNUN ÖĞRETİM başlıklı tez çalışmamın toplam **62** sayfalık kısmına ilişkin, 8/08/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%22** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

9/08/2023

Huriye SEVİNÇ

Prof. Dr. Adnan PINAR

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

9/08/2023

Huriye SEVİNÇ

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

- BM : Birleşmiş Milletler
- CDÖP : Coğrafya Dersi Öğretim Programı
- ICMPD : International Centre for Migration Policy Development (Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi)
- IOM : International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
- MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
- TTKB : Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
- UNHCR : United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

COĞRAFYA DERS KİTAPLARINDA GÖÇ KONUSUNUN ÖĞRETİMİ

Huriye SEVİNÇ

Ders kitapları ülkelerin bireylerine kazandırmak istediği değerlere ve bilgilere göre hazırlanan kaynaklardır. Ortaöğretim coğrafya kitabında yer alan bir konu da göç konusudur. Göç konusu nedenleri ve sonuçları bağlamında çok boyutlu bir mekânsal değişim sürecidir. Bu çalışmada ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında (9,10,11 ve 12 sınıf) göç konusunun öğretiminin ele alınarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma türlerinden biri olan betimsel tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Veriler doküman incelemesi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada veri toplamak amacıyla belirlenen dört ders kitabı incelenmiştir. Yapılan araştırmada coğrafya ders kitaplarında göç konusunun hangi yönleriyle ele alındığının ortaya konulması, kitap hazırlama komisyonlarındaki yazarlara, alanyazındaki göç konusunu çalışan araştırmacılara ve konunun öğretiminde birinci derecede sorumlu olan öğretmenlere katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre göç konusunun öğretimine ilişkin ders kitaplarının içerik boyutunun daha güncel bilgiler ve göç kavramlarının daha detaylı verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Göç konusunun tüm boyutlarıyla öğretiminin gerçekleştirilebilmesi için coğrafya ders kitabı içeriğine ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya, göç, ders kitapları.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Geography Education Program
Master Thesis

TEACHING IMMIGRATION IN GEOGRAPHY TEXTBOOKS

Huriye SEVİNÇ

The textbooks are the sources which are prepared related to values and knowledge that they wish to have countries' individuals gain. Migration is the subject of a Geography book in secondary education. The subject of migration is a multidimensional spatial change process in context of reasons and causes. In this study, it is tended to examine the migration by taking account in the secondary textbooks of geography (9,10,11 and 12 classes). The research was conducted by descriptive screening method, which is one of the qualitative research types. The data were obtained by using the document analysis technique. In the research, four textbooks determined for the purpose of collecting data were examined. In the research, it was thought that revealing which aspects of migration are covered in geography textbooks will contribute to the authors in book preparation commissions, researchers on the topic of migration in literature and teachers who are primarily responsible for teaching the subject. According to the results of research, it is thought that the content dimension of the textbooks related to teaching migration should be prepared more up-to-date and in detail. Solution suggestions have been developed for the content of geography textbooks in order to teach subject of the migration with all its dimension.

Keywords: Geography, migration, textbooks.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Coğrafya, insan ve çevre arasındaki etkileşimi ve bu etkileşim ile ortaya çıkan olay ve olguları inceleyen bilim dalıdır (Doğanay ve Doğanay, 2018: 10-14). Coğrafya bilimi çevre ile insan arasındaki ilişkileri ortaya koyarken mekânın fiziki, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi süreçlerini bir bütün olarak incelemektedir (Doğanay, 1993: 17-21). Coğrafya biliminin inceleme alanları fiziki, beşerî, ekonomik ve bölgesel coğrafyadır (Doğanay, 1993: 17-21).

Göç, beşerî coğrafyanın inceleme alanlarından biridir. Göç konusu insanlığın ilk çağlarından beri güncelliğini kaybetmemiş bir konudur. Göç, insanların bireysel ya da toplu olarak belirli faktör veya faktörler nedeniyle bir mekândan başka bir mekâna yerleşme durumuna denir (Tümertekin ve Özgüç, 2016: 289). Göç katılanı, nedenleri, türleri, başlangıç ve bitiş yeri belli olan mekânsal bir yer değiştirme durumudur. Bu yer değiştirme durumu gönüllü veya zorunlu, kısa veya kalıcı ve yasal veya yasadışı şeklinde meydana gelebilir. Bu yer değiştirme durumunun sonucunda ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel anlamda sonuçlar ortaya çıkar. Bu nedenle göç; coğrafya, ekonomi, sosyoloji ve antropoloji gibi birçok bilimin inceleme alanı içerisinde yer alır.

Göç çok farklı sınıflandırılmaktadır (Doğanay ve Doğanay, 2018: 291). Ülke içerisinde meydana gelirse iç göç, ülkeler arasında gerçekleşirse dış göç, ekonomik nedenlerle gerçekleşirse işçi göçü, eğitilmiş ve nitelikli bireylerin iş ve yaşam koşullarını yetersiz bulduğu durumda gerçekleşirse beyin göçü, yasal yollarla gerçekleşirse yasal göç, yasadışı yollarla gerçekleşirse yasadışı göç, yılın belli döneminde iş koşulları nedeniyle gerçekleşirse mevsimlik göç, bireyin özgür iradesini kullanarak karar verdiği durumda gerçekleşirse gönüllü göç, bireyin özgür iradesini kullanmadığı durumda gerçekleşirse zorunlu göç olarak tasnif edilir (Gezgin, 1991; Doğanay, 1993; Mutluer, 2003; Çağlayan, 2006; IOM, 2004; Erkal, 2011; Koçak ve Terzi, 2012; Eraldemir, 2013; Tümertekin ve Özgüç, 2016: 289-292). Yapılan göç sınıflandırmalarında ortak nokta göçe neden olan itici veya çekici faktörlerdir.

Göç konusu insanlığın varoluşundan beri meydana gelen ve güncelliğini kaybetmemiş bir konudur. Özellikle son yıllarda artan çatışma, insan hakları ihlali, zulüm, şiddet ve kamu düzenini ciddi şekilde rahatsız eden durumlar gibi nedenlerle insanların göç etme durumları artmıştır (URL-1). 2019'da 79,5 milyon, 2020'de 82,4 milyon, 2021'de 89, 3 milyon ve 2022'de 108,4 milyon insan göç etmiştir. Göç eden insanların göç etme durumları

incelendiğinde 2019 yılında 45,57 milyon ülke içinde yerinden edilen, 20,42 milyon mülteci, 4,5 sığınmacı, 3,58 milyon korumaya muhtaç insan; 2020 yılında 48,03 milyon ülke içinde yerinden edilen, 5,7 milyon mülteci, 4,19 sığınmacı, 3,86 milyon korumaya muhtaç insan; 2021 yılında 53,2 milyonu ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi, 27,1 milyonu mülteci 4,6 milyonu sığınmacı, 4,4 milyonu ülkeleri dışında yerinden edilmiş Venezuelalı ve 2022 yılında göçe katılanların dağılımı 62,5 milyon ülke içinde yerinden edilen, 35,3 milyon mülteci, 5,4 sığınmacı, 5,2 milyon korumaya muhtaç insan olarak açıklanmıştır (URL- 2). 2022 yılında uluslararası korumaya muhtaç insan ve mülteci nüfus istatistikleri incelendiğinde göçmenlerin sadece %52'sini Suriye Arap Cumhuriyeti (6,8 milyon), Ukrayna (5,7 milyon) ve Afganistan (5,7 milyon) oluşturmaktadır. Bu göçmenlerin %38'ini beş ülke ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye 3,6 milyon kişi ile en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkedir. İran İslam Cumhuriyeti 3,4 milyon kişi ile ikinci sırada, Kolombiya 2,5 milyon kişi ile üçüncü sırada, Almanya 2,1 milyon kişi ile dördüncü sırada ve Pakistan 1,7 milyon kişiye sahiplik yaparak beşinci sırada mülteciye ev sahipliği yapan ülkedir (URL- 3).

Türkiye geçmişten günümüze coğrafi konumu nedeniyle ulusal ve uluslararası göç alan ve göç veren bir ülke olmuştur (Sezer ve Şanlı, 2017). Günümüzde Türkiye'de göçün meydana gelme durumuna ve katılanlarına bakıldığında mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler hareketliliğe katıldığı ifade edilebilir (Aksoy, 2012; Fansa, 2021). Türkiye'de son yıllarda göçün meydana gelme durumuna ve katılanlarına bakıldığında düzensiz göçmen sayısı; 2019'da 454 bin 662, 2020'de 122 bin 32, 2021'de 162 bin 996 ve 2022'de 285 bin 027'dir (URL- 4); uluslararası koruma başvurusu sayısı 2019'da 56 bin 417, 2020'de 31 bin 334, 2021'de 29 bin 256 ve 2022'de 93 bin 246'dir (URL- 5); geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 2019'da 3 milyon 576 bin 370, 2020'de 3 milyon 641 bin 370, 2021'de 3 milyon 737 bin 369 ve 2022'de 3 milyon 53 bin 898'dir (URL- 6); ikamet izni ile Türkiye'de bulunan yabancıların yıllara göre sayısı 2019'da 1 milyon 101 bin 030, 2020'de 886 bin 653, 2021'de 1 milyon 314 bin 181 ve 2022'de 1 milyon 354 bin 094'dür (URL- 7).

Meydana gelme nedeni ve katılanları ne olursa olsun göçün sonucunda terk edilen mekân ve göç edilen mekânda ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel değişimler meydana gelmektedir (Barışık, 2020). Bu değişimler ulusal ve uluslararası sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle meydana gelebilecek sorunların çözümüne odaklanılmalıdır (Çakır, 2011). Bu bağlamda göç konusunun tüm boyutlarıyla ders kitaplarında yer verilmesi ile ortaya çıkabilecek sorunlara çözüm odaklı yaklaşacak bireyler yetiştirilebilir. Ders kitapları bir

milletin bireylerine kazandırmak istediği bilgileri ve değerleri içeren kaynaklardır. Ders kitaplarının bireylere kazandıracığı bilgi ve değerler göz önüne alındığında göç konusunun incelenmesi bu sebeple büyük önem arz etmektedir. Bu öneme binaen yapılan araştırmada ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında göçün öğretimi ele alınmıştır. Elde edilen sonuçların ders kitabı yazarlarına ve alanyazına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.1. Problem Durumu

Ders kitapları ülkelerin bireylerine vermek istediği eğitimi sunan detaylı kaynaklardır (Gülersoy, 2007). Ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından oluşturulan komisyon tarafından inceleme ve değerlendirme işlemleri tamamlandıktan sonra okullarda okutulmasının uygun olduğuna karar verilen kitaplardır (MEB, 2018). Ders kitapları her dersin kendisine ait öğretim programına uygun olarak hazırlanmaktadır. Öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitapları dil, anlatım ve üslup, içerik, öğretme, öğrenme, teknik, ölçme ve değerlendirme, tasarım ve düzenleme, kriterlerine uygunluk durumu değerlendirilerek karar verilmektedir.

Coğrafya Dersi Öğretim Programı (CDÖP) ilk olarak 1924 yılında uygulanmaya başlanmıştır. CDÖP 1924'ten sonra 1942, 1957, 1971, 1973, 1982, 1983, 1992, 2005 ve 2018 yıllarında programda değişiklikler yapılmıştır (Gülersoy, 2007). CDÖP'nda köklü değişiklikler 2005 ve 2018 yıllarında yapılmıştır. 2005 yılında uygulanmaya başlanan program tüm program öğelerini içeren ilk modern program olarak kabul edilebilir (Demiralp, 2017).

2005 CDÖP'nda yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına geçiş yapılmıştır. 2018 yılında uygulanmaya başlanan CDÖP'nda 2005 yılında yayınlanan CDÖP'ndan farklı olarak 4 adet öğrenme alanı yer aldığı ve her sınıf seviyesinde üniteler için belirli bir ders saati süresi önerilmiştir. Coğrafya dersinin seçmeli olarak okutulduğu 11 ve 12. sınıf seviyelerinde ise ders saati sürelerinin ünitelere göre dağılımı 9 ve 10. sınıf seviyelerine göre büyük oranda değişiklik göstermiştir. CDÖP'nda yapılan bu değişiklikler öğrencilerin ders kitaplarında ele alınan konular geçmişi bugünü ve geleceği ön görerek çevresinde ve dünyada olan olayları en doğru ve sistematik şekilde öğrenmesini ve çözüm üretmesini sağlamak amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

Coğrafya ders kitaplarında ele alınan konulardan biri de göç konusudur. Göç, bireysel ya da toplu olarak insanların belirli neden veya nedenlerle yer değiştirme eylemine denir (Doğanay, 1993). İnsanlar çeşitli nedenlerle bir mekândan başka bir mekâna göç etmek

durumunda kalmıştır. Göç etme nedeni ne olursa olsun terk edilen mekânda ve göç edilen mekânda değişiklikler meydana getirmektedir. Oluşan değişiklikler ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yapısını etkilemektedir.

Türkiye jeopolitik konumundan dolayı geçmişten günümüze hem iç hem de dış göçlerin odağında bir ülkedir (Sezer ve Şanlı, 2017). Tarihin ilk çağlarından günümüze Anadolu'ya göçle gelenler olduğu gibi, bu coğrafyadan göç ederek yer değiştirmeler de olmuştur. Türkiye hem göç ev sahipliği yapmakta hem de transfer ülke olma niteliği taşımaktadır. Türkiye'de bugün göçlerin yeni yüzünü göçmenler, mülteciler, sığınmacılar oluşturmaktadır. Bu nedenle göç konusu geçmişte olduğu gibi bugün de hayatımızın bir parçası olarak ders kitaplarına konu olmuştur. Güncelliğini ve önemini kaybetmeyen göç konusu coğrafya ders kitaplarında yer verilmiştir.

Göç dünyanın neresinde ve ne şekilde olursa olsun çok boyutlu ve önem arz eden bir konudur. Göç sırasında ve sonucunda terk edilen mekân ve gidilen mekân noktasında ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psiko-sosyal etkiler meydana gelir. Göç hareketliliğinin her dönem meydana geldiği bir coğrafyada eğitim ve öğretim gören öğrencilerin göç konusuna ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek, duyarlı ve empati sahibi bireyler olmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Sezer ve Şanlı, 2017). Son yüzyılda meydana gelen göçlerin boyutları ve göçe katılan insanların sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. Türkiye'yi de yakından ilgilendiren bir konu olan sığınmacı, göçmen ve mültecilerin sayılarındaki artış ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi ve psikososyal bir problemi haline gelmiştir. Bu bağlamda göç konusunda yeterli eğitim ve öğretim düzeyine ulaşmış olarak yetişen bireylerin öğretmen, karar verici veya planlamacı olarak görev aldıklarında konuya ilişkin bilgilerinin olması ulusal ve uluslararası çıkarlar açısından önem arz etmektedir. Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında göç konusunun nasıl ele alındığına ilişkin hazırlanan güncel bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu yapılan araştırma ile hem alanyazına hem de kitap yazarlarına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında (9,10,11 ve 12 sınıf) göç konusunun öğretiminin ele alınarak incelemesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 9. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi nasıldır?

- 10. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi nasıldır?
- 11. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi nasıldır?
- 12. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ders kitapları eğitim-öğretimde en yaygın kullanılan öğretim materyalleridir. Bu anlamda kitaplarını içeriğinde konuların seçimi, öğretimde önemli bir faktördür. Çünkü ders kitapları bir topluma eğitim aracılığıyla aktarmak istenilen bilgileri içeren güvenilir kaynaklardır. Bu nedenle kitap içeriğinde yer alan her bir kavramın detaylı analizin yapılması önemli bir husustur. Coğrafya ders kitapları aracılığıyla toplumlar köklerini, belirli bir yerde niçin ve nasıl yaşadığını, bu yerin nasıl tanımlanıp nitelendirilebileceğini, başka bir deyişle kim olduklarını açıklamaya çalışır (Pingel, 2003:1, akt., Aslan, 2010). Yapılan araştırmada coğrafya ders kitaplarında göç konusunun hangi yönleriyle ele alındığının ortaya konulması, kitap hazırlama komisyonlarındaki yazarlara, alanyazındaki göç konusunu çalışan araştırmacılara ve konunun öğretiminde birinci derecede sorumlu olan öğretmenlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıtlar (Varsayımlar)

İncelenen ders kitapları örnekleminin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

Veri analizinde alınan uzman görüşleriyle geçerlik ve güvenilirliğin sağlanacağı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2021-2022 yılında Türkiye ortaöğretimde okutulan 9, 10, 11 ve 12. sınıf coğrafya ders kitapları ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Göç: Göç, bir mekândan başka bir mekâna kısa süreli ya da uzun süreli olarak yer değiştirme durumuna denir (Tümertekin ve Özgüç 2016: 289).

İç Göç: Bir ülkenin siyasi sınırları içinde meydana gelen yer değiştirme duruma denir (Mutluer, 2003).

Dış Göç: Bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan yer değiştirme hareketliliğine denir (Doğanay, 1993).

İşçi göçü: İşçi göçü mevsimlik ya da uzun süreli ekonomik nedenlerle ülke içi ve ülke dışı yapılan ekonomik bir göç şeklidir (Gezgin, 1991; IOM, 2004).

Beyin Göçü: Eğitim düzeyi yüksek bireylerin gelişmemiş ülkeden gelişmiş ülkeye iş ve yaşam koşulları nedeniyle göç etmesine denir (Erkal, 2011).

Mülteci Göçü: Mülteci göçü yaşadıkları ülkede bireylerin siyasi güçler veya rejim yüzünden can ve mal güvenliğinin olmadığı durumlarda bireysel ya da toplu olarak başka ülkelere yasal veya yasadışı yollarla göç etmesine denir (Çavuşoğlu, 2006).

Mevsimlik Göç: Mevsimsel göç, bireylerin yılın belli bir dönemini çalışmak için yaşadıkları mekândan başka bir mekânda geçirmelerine denir. Mevsimsel göç, nüfusun ekim ve hasat faaliyetlerinden önce tarımsal üretim merkezlerine veya madencilik alanlarına aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Tarımsal hasadın sona ermesinden veya inşaat, madencilik ve turizm sezonunun kapanmasından sonra çalışanlar memleketlerine dönerler (Sağlam, 2006).

Zorunlu Göç: Bireylerin kendi rızaları olmadan doğal afetler ve savaşlar gibi nedenlerle yaşadıkları mekânı terk etme durumuna denir (Eraldemir, 2013).

Gönüllü Göç: Bireylerin herhangi bir baskı altında kalmadan kendi rızası ile yer değiştirme durumuna denir. Daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için kendi arzuları ile meydana getirdikleri göçlerin sebeplerindedir (Koçak ve Terzi, 2012).

Yasal Göç: Yasalara ve kanunlara uygun olarak gerçekleştirilen yer değiştirme hareketliliğine yasal göç denir (IOM, 2004: 99).

Yasadışı Göç: Yasalara ve kanunlara uygun seyahat belgesi olmayan bireylerin yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye yasadışı yollarla girmesine denir. Yasadışı göçlerde bireyler hedef ülkede yaşamak ya da çalışmak için uygun belgelere sahip değildirler (IOM 2004: 98).

Sığınmacı: Ülkelerinde can ve mal güvenliği olmayan bireylerin ulusal ve uluslararası düzenlemelerle başka bir ülkede mülteci olmak için başvuru yapmış sonuç bekleyen kişilere denir. Sığınmacılara mülteci kararı çıkmazsa bu kişiler sınır dışı edilebilir (IOM, 2004).

Göçmen: Yaşadığı ülkeden yasal ya da yasadışı yollarla gitmek istediği ülkeye göç eden kişilere göçmen denir (Çağlayan, 2006).

Mülteci: Yaşadığı ülke dini, kültürü, ırkı ve siyasi düşünceleri nedeniyle can ve mal güvenliğinin tehlikede olduğu gerekçesiyle ülke dışında yaşamak isteyen kişilere denir (Özgöker ve Doğan, 2019).

Göçebe: Hayvancılık ve sürekliliği olmayan işlerle uğraşan kişilerin bir mekândan bir mekâna yerleşirken konar göçer yaşam tarzını benimseyen kişilere denir (Büyükcan- Sayılır, 2012).

Diaspora: Uzun zaman belirli ortak özelliklere sahip (inanç ve kavim gibi) bireylerin kendi öz yurtlarını terk edip başka mekanlara dağılan bireylerin azınlık şeklinde yaşamasına denir (IOM, 2004: 23).

BÖLÜM 2

2. GÖÇ KONUSU

2.1. Göç Tanımı

Coğrafyanın ana konularından biri olan göç konusu, yüzyıllardır insanların farklı nedenlerle bir mekândan başka bir mekâna yer değiştirme durumudur. Bireysel veya kitlesel olarak meydana gelen göç ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ve sosyal nedenlerle meydana gelmektedir. Alanyazında göçe ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Ravenstein'e (1885) göre göç, bireylerin ikamet ettiği mekândan daha iyi yaşam koşullarına sahip mekâna yerleşme durumuna denir. Hoşgör'e (1998) göre zamanı, mekânı, mesafesi, süresi belirli, fiziki, sosyokültürel ve coğrafik bir hareketliliklerdir. Drbohlav (2011) göç, geçici veya kalıcı olarak bir yerden başka bir yere yaşam koşullarını daha iyi hale gelmesi için coğrafi yer değiştirme şeklidir. Doğanay (1994) insanların bir mekândan başka bir mekâna bireysel olarak ya da gruplar halinde kalıcı ya da geçici olarak yerleşmesine göç denir. Başol'a (1995) göre belirli bir nüfusun farklı nedenlerle yaşamakta oldukları yeri terk edip başka bir yere yerleşmesine göç denilmektedir. Tümertekin ve Özgüç'e göre ise (2004) göç, geçici veya kalıcı olarak bir idari sınırın dışına çıkarak bir mekândan başka bir mekâna yerleşme durumuna denir.

Göç konusu insanoğlunun ilk çağlardan günümüze kadar kısa süreli ya da uzun süreli kalıcı veya konargöçer şekilde gerçekleşen bir mekân değiştirme durumudur. Göç itici ve çekici nedenlerle meydana gelmektedir. İtici nedenler ekonomik, demografik, siyasal, sosyal; çekici nedenler eğitim, ekonomik, sağlık, kişisel, bağımsızlık, güvenlik, kültürel ve özgürlük gibi faktörlerdir. Göç hareketliliği ülke sınırları içerisinde ise "iç göç" ülke sınırlarını aşıyorsa "dış göç" olarak meydana gelebilir (Tekeli ve Erder, 1978). Göç hareketliliğine katılan göçmenlerin katılma durumu, hangi altında olursa olsun göç veren, göç güzergahında olan ya da göç alan mekânlarda, belirli sonuçlara neden olmaktadır (Sezer ve Şanlı, 2017). Göçün ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve psiko- sosyal sonuçları olabilir. Göç sosyal bir süreçtir ve meydana gelen sonuçlar toplumsal ve mekânsal olarak değişiklik gösterebilir. Bu durum her toplumun, her kentin ve her ülkenin kendine özgü yapısı ve sosyal bileşenlerinin farklılığına bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu değişimlerden en çok etkilenen en çok zarar gören kitle çocuklar, kadınlar ve yaşlılardır (Aydın, Şahin ve Akay, 2017).

2.2. Göçün Nedenleri

Göçün nedenleri itici ve çekici faktörler olarak incelenebilir. İtici nedenler demografik, siyasal, çevresel, ekonomik, sosyal; çekici nedenler özgürlük, sağlık, ekonomik, kültürel, kişisel güvenlik, eğitim, bağımsızlık vb. faktörlerdir. Bu faktörler belirli bir mekânda yaşayan insanların buldukları mekândan başka bir mekâna toplu ya da bireysel olarak göç etmelerindeki temel nedenler olabilir. Göç esnasında yapılan hareketliliğinin nedeni önemlidir. Çünkü ülkelerin göç politikaları hazırlanırken bu nedenler incelenerek etkili politik çözümler üretilebilir.

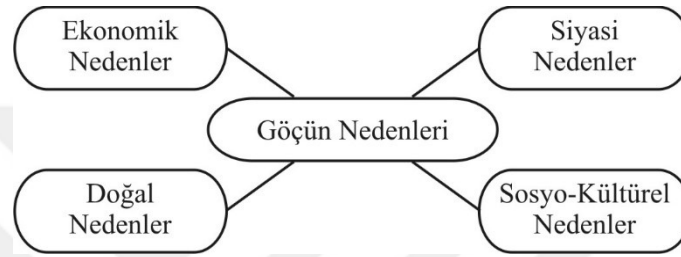
Göç hareketliliğine neden olan faktörler bilim insanları tarafından farklı olarak kategorize edilmiştir. Petersen, “*göç etme nedeni*” olarak beş farklı tipte göç hareketliliğinden bahsetmektedir. Bunlar ilkel (primitive) göç, zoraki (forced) göç, yönlendirilen (impelled) göç, kitlesel (mass) göç ve serbest (free) göçtür (Petersen, 1958).

- İlker (primitive) göçler doğal faktörlerin etkili olduğu itici nedenlerle yapılan göçlerdir. Petersen bu göçlerde daha çok ait olduğu dönemin koşullarına bağlı olarak kuraklık ve kötü hava şartları gibi faktörlerin üzerinde durmuştur.
- Zoraki (forced) göçler sosyal yapının ortaya çıkardığı baskı nedeniyle meydana gelen göçlerdir. Zoraki göçlerde bireyler kendi karar mekânizmasını kullanamaz.
- Yönlendirilen (impelled) göçler sosyal yapının ortaya çıkardığı baskı nedeniyle meydana gelen göçlerdir. Bu göç türünün zoraki göçlerden ayrımı bireyler karar mekânizmasını kullanarak tercih yapmasıdır.
- Kitlesel (mass) göçler teknolojik gelişmelerle beraber artan koşulların göçmenlerin kurduğu göçmen sosyal ağları geliştirmesi ve göçmenlerin cesaretlenmesi ile kitlesel olarak meydana gelen göçlerdir. Göçmenler çekici nedenlerle kitlesel olarak göç hareketliliğine katılırlar.
- Serbest (free) göçler gerçekleşirken göçleri herhangi bir itici ve zorlayıcı bir faktör yoktur. Göçmeler tamamen kendi karar mekanizmasını kullanarak göç hareketliliğinde bulunurlar. Göçmenler kitlesel olarak değil bireysel olarak göç hareketliliğine katılırlar (Petersen, 1958: 259- 264).

Tümertekin ve Özgüç’e (2015) göre göç hareketliliğinin sebepleri ise; bireyleri göç hareketliliğine katılmasını sağlayan itici ve çekici faktörler bulunmaktadır.

- İtici faktörler; ekonomik koşulların yetersizliği, siyasi değişimlerin bireylerin kültürlerini devam ettirmesini tehdit etme durumu, doğal afetlerin yaşam koşullarını olumsuz etkilemesi ve çevresel bozulmalardır.
- Çekici faktörler; teknolojik gelişmeler, iş imkânları, eğitim imkânları, yüksek refah seviyesi, göçmenlerin daha kolay göç ettikleri bölgedeki yakınlarıyla olan etkileşimi ve ekonomik koşulların daha iyi bulunmasıdır (Tümertekin ve Özgüç, 2015: 296).

Bu bağlamda göç hareketliliğinin nedenleri ekonomik, doğal, siyasal ve sosyo- kültürel nedenler olarak dört başlık altında incelenebilir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Göçün nedenleri

2.2.1. Ekonomik Nedenler

Göçmenlerin yaşadıkları mekânı terk etme nedenlerinden biri ekonomik nedenlerdir. Ekonomik nedenlerle meydana gelen göçler genellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yetersiz iş koşulları ve buna bağlı olarak yaşam standartlarının düşük olması nedeniyle meydana gelmektedir (Yılmaz, 2014). Özellikle genç nüfusun ve işsizlik seviyesinin yüksek olduğu bölgelerde göç hareketliliğinin daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır. Göç alan ülkelerin özellikleri incelendiğinde ekonomik olarak gelişmiş, iş imkânlar çeşitli ve fazla, refah seviyesi ve milli geliri yüksek olan; göç veren ülkelerin özellikleri ise ekonomik olarak gelişmemiş, iş imkânları yetersiz, refah seviyesi ve milli geliri düşüktür.

2.2.2. Siyasal Nedenler

Göçmenlerin yaşadıkları mekânı terk etme nedenlerinden biri siyasi nedenlerdir (Ekici ve Tuncel, 2015). Siyasi nedenlerle yapılan göçler, göçmenlerin kendilerini buldukları mekânda güvende hissetmedikleri için meydana gelmektedir. Siyasi nedenler savaşlar, terör tehdidi, ihtilaller, rejim değişiklikleri, siyasi gelişmeler ve antlaşmalar, sürgünler ve ihtilaller gibi faktörlerdir. Bu nedenler göçmenleri göçe katılmaya iten itici nedenlerdir. Örneğin yakın dönemde meydana gelen Suriye'deki iç karışıklık nedeniyle Suriye'den yasal ve yasadışı

yollarla göç etmek zorunda kalan göçmenler güvenlik ve yaşam şartlarının zorluğu yüzünden göç etmişlerdir.

2.2.3. Sosyo- Kültürel Nedenler

Göçmenlerin yaşadıkları mekânı terk etme nedenlerinden biri sosyo- kültürel nedenlerdir. Göç konusu temelde sosyo- kültürel bir olgudur. Bu bağlamda sosyo- kültürel yapıyı ele alırken göçmenlerin ve göç ettikleri mekânın nüfus yapısı, sağlık, eğitim, kültürel yapı, etnik yapı, eğitim düzeyi ve dini yapısına yani demografik özelliklerine dikkat edilmelidir.

Örneğin Çin Halk Cumhuriyeti, 2017'den günümüze planlı ve sistematik olarak Doğu Türkistan'daki Müslümanlara yönelik uluslararası çekirdek suçlardan biri sayılan soykırım fiilini işlemektedir (Ayata ve Kaya, 2021). Yapılan her türlü haksızlıklar ve soykırımı yönelik baskılar nedeniyle Doğu Türkistan'daki Müslümanlar göç etmek zorunda kalmışlardır. Doğu Türkistan'daki Uygurlar, sosyo- kültürel kimlikleri nedeniyle dışlandıkları için göç etme durumunda kalmışlardır.

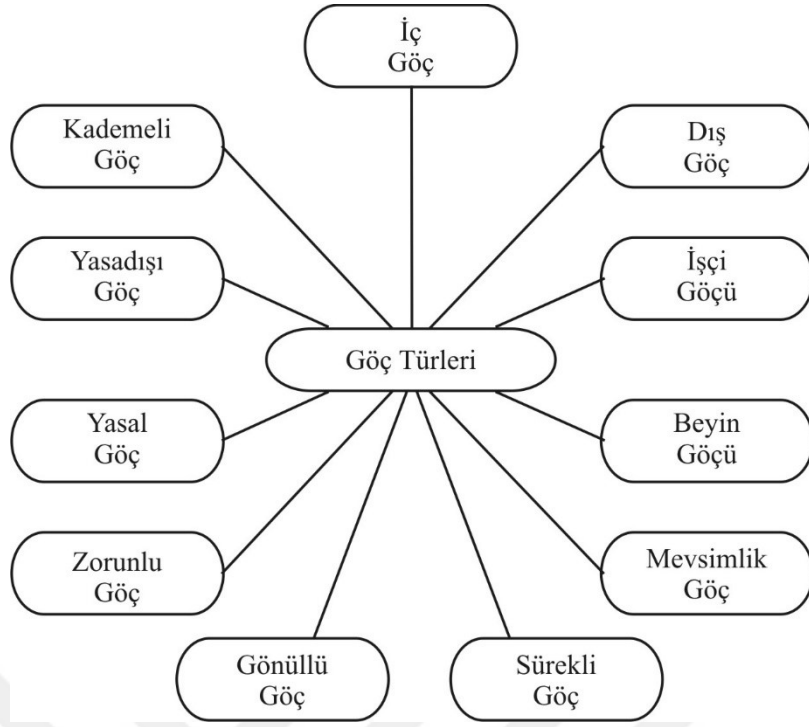
2.2.4. Doğal Nedenler

Göçmenlerin yaşadıkları mekânı terk etme nedenlerinden biri de doğal nedenlerdir. Doğal nedenler depremler, seller, tsunami, heyelan, volkanik patlama, kasırga ve hortum gibi afetler iken, insan kaynaklı beşerî faktörlerle doğal kaynakların tahrip edilmesiyle doğanın olumsuz etkilenerek ekolojik dengenin zarar görmesi veya bozulmasıdır (Yılmaz, 2014).

İnsanların doğa üzerinde olumsuz etkileri mevsimlerin kayması, kuraklık, buzulların erimesi, hayvanların ve bazı bitkilerin türlerinin azalması ve yok olması gibi sonuçlar meydana gelmektedir.

2.3. Göç Türleri

Göçler türü bakımından “*beyin göçü, iç göç, sürekli göç, kademeli göç, dış göç, mevsimlik göç, işçi göçü, gönüllü göç, transit göç, zorunlu göç, yasal göç ve yasadışı göç*” olarak tasnif edilmiştir (Şekil 2.2) (Barışık, 2020).

Şekil 2.2. Göç türleri

İç göç ülke sınırları içerisinde bir mekândan başka bir mekâna belirli amaçlar ve nedenlerle kalıcı ya da geçici olarak yapılan yer değiştirme hareketliliğini ifade etmektedir (Sağlam, 2006: 34). İtici ve çekici nedenlerle meydana gelen bu göç hareketinin siyasal kontrol edilebilirliği ve göç alan ve veren bölgedeki uyum sorunları açısından belirgin sonuçlar meydana gelmektedir. İç göçler Türkiye’de kırdan kıra, kentten kıra, kentten kente ve kırdan kente şeklinde gerçekleşmektedir.

Dış göç ülke sınırlarının aşılması kalıcı ya da geçici olarak yer değiştirme eylemidir. Bu göç hareketliliği gönüllü olabileceği gibi zorunlu nedenlerle de meydana gelebilir (IOM, 2004: 116).

Zorunlu göçler savaş, doğal afetler, kıtlık ve terör gibi nedenlerle meydana gelirken gönüllü göçler refah seviyesinin arttırmak gibi nedenlerle meydana gelmektedir (Barışık, 2020).

Gönüllü göçler bireylerin çekici nedenlerden dolayı meydana gelebilir. Bu nedenler eğitim, ekonomik, kültürel, sağlık, kültürel, özgürlük, kişisel güvenlik ve bağımsızlık olabilir (Barışık, 2020).

İşçi göçü ekonomik nedenlerle bireylerin ülke içi ve ülke dışına göçü şeklinde meydana gelen yer değiştirme hareketliliğidir. İşçi göçleri kısa ya da uzun süreli olarak meydana

gelebilir. 1960'lardan sonlanan II. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa'nın eski ekonomik gücünü kazanmak amacıyla işçi talep etmesi ile 1960'lardan sonra yurt dışına olan işçi göçleri arttırmıştır (Aykaç ve Yertüm, 2017; Yamanlar, 2020). Bu göç hareketliliğine katılan işçilerin çoğu sonrasında ülkesine geri dönerek kendi ülkesinin ekonomisine katkıda bulunmuştur.

Beyin göçü, yüksek eğitim seviyesine sahip nitelikli ve yetenekli bireylerin yetiştiği ülkedeki yetersiz çalışma koşulları ve sosyal nedenlerle buldukları ülkeden başka bir ülkeye uzun süreli ya da kısa süreli olarak yer değiştirme hareketliliğidir (Erkal, 2011: 73- 76). Göç terimleri sözlüğüne göre beyin göçü iyi eğitim görmüş yetenekli bireylerin çalışma alanlarında yetersizliği ve fırsat eksikliği gibi nedenlerle yaşadığı mekânı terk edip başka bir mekâna göç etmesine denir (IOM, 2004: 14). Beyin göçü az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru meydana gelmektedir.

Mevsimlik göç, bireylerin yılın belli bir döneminde çalışmak, gezmek ve dinlenmek amacıyla geçici olarak yer değiştirme hareketliliğine denir. Bu göç sürecinde bireylerin birden fazla sosyal ve kültürel yapıyla etkileşim durumu mevcuttur. Mevsimlik göçlerde yıl içerisinde iki ve ikiden fazla mekân değişikliği yapılabilir (IOM, 2004: 64).

Sürekli göç, bireylerin yerleşim bölgesinden çeşitli nedenlerle bir daha dönmek üzere farklı yerleşim yerlerine gitmelerine denir. Bireyler göç hareketliliğine katıldıklarında geriye dönme düşünceleri mevcutken, göç ettikleri bölgede daha yüksek yaşam şartlarına sahip olmaları, yüksek gelir ve hizmet gibi avantajlardan yararlandıkları için, çekici nedenlerin etkisiyle tekrar geri dönmeyi tercih etmişlerdir (Koçak ve Terzi, 2012).

Gönüllü göç, bireylerin kendi arzuları ile ikamet ettikleri yerden başka bir yere kalıcı veya geçici olarak daha iyi yaşam koşullarında hayatlarını devam ettirebilmek, sağlık olanaklarından yararlanmak, iyi bir eğitim alabilmek ve daha fazla para kazanabilmek amacıyla, devlet tarafından herhangi bir baskı aracı kullanılmadan meydana gelen göç hareketliliğidir (Barışık, 2020).

Zorunlu göç, bireylerin kendi arzuları gözetilmeden savaşlar, sürgünler ve doğal afetler gibi nedenlerle kalıcı veya geçici olarak ikamet ettikleri bölgeden başka bir bölgeye göç etme durumuna denir. Birleşmiş Milletler zorunlu göçe maruz kalanları ya da "ülke içinde yerinden olmuş kişileri" "zorla ya da mecbur kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların etkilerinden, genel olarak şiddet içeren durumlardan, insan hakları ihlallerinden veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerden korunmak için,

uluslararası kabul görmüş devlet sınırlarını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişi veya bu tip kişilerden oluşan gruplar” şeklinde tanımlamaktadır (BM, 2005:1).

Yasal göç, bireylerin transit geçişini ve girişini düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak yasal kanallar kullanılarak yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye göç etmesine denir. Yasal olarak ülkeye giriş yapan bireylere göçmen denir. Göçmenler, geçerli uygun belgelere ve göçmen vizesine sahiptir. Türkiye’de düzenli göç, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre, yabancıların yasal yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı ve Türkiye’den çıkışı şeklinde gerçekleşen göç hareketliliğine denir (IOM, 2004: 51).

Yasadışı göç, göç veren ve transit göç alan ülkelerin yasal yolları gözetmeden, geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan, bireylerin uluslararası sınırları veya ülkeden ayrılma durumunda meydana gelmektedir. Türkiye’de düzensiz göç olarak ele alınan yasadışı göçler 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı, Türkiye’de izinsiz çalışması ve Türkiye’den çıkışı şeklinde gerçekleşen göç hareketidir (Akıncı, Nergis ve Gedik, 2015).

Kademeli göç, çıkış ülkesi ile varış ülkesi arasında araya giren fırsatlar veya engeller nedeniyle göçe ara verilip, engel veya fırsatın bitmesi durumunda tekrar sürdürülmesi kademeli göç olarak isimlendirilmektedir (Tümertekin, 1968: 1970-1971, Tümertekin ve Özgüç; 2015: 297).

2.4. Göç Kuramları

Göç kuramları, bireylerin göç etmelerindeki temel nedenleri ve göç sürecini inceleyerek meydana gelen değişikliklere ve sorunlara ilişkin politik çözümler üretilmesini amaçlar (Uslu Ak, 2021).

2.5. Ravenstein’in Göç Kanunları

Ravenstein göç kanunları, 19. yy’ın son yarısındaki gelişmeler, endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurulmuştur. Ravenstein göç kuramlarını yazdığı 1885 ve 1889 yılları arasında endüstrileşmenin artmasıyla birlikte gelişen iş imkânlarına paralel olarak gelişen ulaşım ve avantajlı koşullarla insanlar Avrupa’nın içlerine ve Kuzey Amerika’ya doğru yönelmiştir. Milyonlarca insan ikamet ettikleri mekânı daha iyi yaşam koşulları için terk ederek başka bölgelere göç etmiştir. Ravenstein 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus istatistiklerinin verilerini kullanarak yayınladığı iki çalışmada yedi göç kanununu ele almıştır (Ravenstein, 1885).

2.5.1. Göç ve Mesafe

Göç hareketliliğinde gidilecek mesafe, belirleyici faktörler arasında en önemli ve etkili faktörlerden biridir. Göçmenler genellikle ikamet ettikleri mekâna yakın yerlere göç etme eğilimi göstermektedirler. Göç alan merkezlerde iş imkânlarının çokluğu ve o merkezlerde yaşayan yerli nüfusun yoğunluğu, göç hareketliliğinin yoğunluğunu belirler.

2.5.2. Göç ve Basamakları

Sanayi, ticaret ve teknolojik gelişmelerle beraber kentlerde meydana gelen ekonomik büyüme, iş koşulları ve yaşam şartlarının daha iyi olması ile kırdan kente meydana gelen bir göç hareketliliği ortaya çıkmıştır (Çağlayan, 2006). Meydana gelen bu göç hareketliliği kırsal alandan kentlere doğru meydana gelirken, kırsal alanlardan meydana gelen boşlukların da kırsal imkânları çekici bulan göçmenler tarafından doldurulması ile basamaklar halinde boşalan bölgelere göçmenler yerleşmektedir.

2.5.3. Yayılma ve Emme Süreci

Göç hareketliliğinde amaç sadece göç etmek, arzu edilen mekâna gitmek değildir. Göçmenlerin göç ettikleri mekânda yayılarak mekâna uyum sağlaması amaçlanmıştır. Ravenstein'de bu süreci ele alarak göçmenlerin göç ettikleri mekânda, kentlerde gelişen ekonomik ve ticari imkânlardan yararlanma amacını belirtmiştir. Kentlerde bulunan imkânlardan yararlanma arzusu yayılma sürecine katkı sağlamaktadır. Gelişen sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü gelen göçmenlerle karşılanırken emilme süreci de gerçekleşmektedir. Böylece yayılma ve emme süreci, ihtiyaçlar ve amaçlar bağlamında bağlantılı olarak ilerleyerek bu sürecin tamamlanmasını sağlamaktadır.

2.5.4. Göç Zincirleri

Ravenstein göç hareketliliğinin birbirine bağlantılı olarak ilerlediğini belirtmiştir. Göç konusu zamanla zincirleme olarak gelişip ilerlemektedir. Bir mekân göç verirken aynı zamanda göç almaktadır. Göç veren bölgede boşalan iş imkânlarına diğer bölgelerden göçmenler gelmektedir ve döngüsel olarak zincirleme bir yapıda devamlılık mevcuttur.

2.5.5. Doğrudan Göç

Doğrudan göçte göçmenler diğer göç kanunlarındakinden aksine basamaklı ve zincirleme göçten ziyade, uzak mesafelere göç etmeyi tercih ederek göç edecekleri bölgeye direk yerleşmektedirler. Göç merkezlerini uzak mesafedeki alanlar, büyük ticaret kentleri ve

endüstri merkezleri gibi merkezler oluşturmaktadır. Göçler basamaksız olarak doğrudan yerleşmektedirler.

2.5.6. Kır Kent Yerleşimcileri Farkı

Kırda ve kentte yaşayan bireylerin göç etme eğilimleri değişiklik göstermektedir. Kentte yaşayan bireylerin kentlere göç etme eğilimleri azken, kırdaki yaşayan bireylerin kentlere göç etme eğilimi daha yüksektir. Bu bağlamda kırdaki yaşayan bireyler göç hareketliliğine daha yoğun katkı sağlamakta, dalgalı ve basamaklı göçler yaratmaktadırlar.

2.5.7. Kadın Erkek Farkı

Ravenstein kadın erkek farkı kuramında cinsiyet ayrımına göre bireylerin göç etme yoğunluğu ve mesafesini incelemiştir. Kadınlar daha fazla göç etme eğiliminde olup, kısa mesafeli iç göçleri tercih ederken; erkekler daha az göç etme eğiliminde ve göç ettiklerinde ise uzak mesafeli ve uzun süreli göç etmektedirler (Ravenstein, 1885: 168- 234).

2.6. İtme Çekme Kuramı

1966 yılında Everett Lee tarafından yazılan Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration) adlı makalede ilk olarak itme çekme kuramının formülü yazılmıştır. Kurama zamanla çeşitli bilim adamları katkılar yapmıştır. Ancak yapılan katkılar kuramın temelini değiştirmemiş ve ilk formül tamamen korunmuştur. Lee, Ravenstein tarafından yayınlanmış olan *The Laws of Migration* adlı makalenin ardından geçen yetmiş beş yıl içerisinde yapılan çalışmaların çoğunda göçmenlerin demografik yapısının ele alındığını ifade etmiştir. Lee İtme Çekme Kuramı ile göçmenlerin demografik yapısından ziyade göç konusuna odaklandığını fakat göçmenlerin de göz ardı edilememesi gerektiğini bahsetmiştir (Lee, 1966).

Lee, kuramında ilk olarak göçlerin karakteristik özelliklerini temel alarak göç hareketliliğine neden olan itici ve çekici faktörleri dört temel faktörde belirtmiştir.

Lee İtme ve Çekme Kuramına göre dört faktör şunlardır;

- Yaşanan yerle ilgili faktörler,
- Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- İşe karışan engeller,
- Bireysel faktörler (Yalçın, 2004: 30).

İtme ve Çekme Kuramına göre “0”lar nötr değerler herkes için aynı olan ve göç hareketliliğine olumlu ve olumsuz bir katkısı olmayan faktörler, “+” olumlu değerler göç hareketliliğine ilişkin çekici faktörleri, “-” olumsuz değerler göç hareketliliğine ilişkin itme faktörleri temsil etmektedir (Lee, 1966: 50- 51).

İtme ve Çekme kuramına göre itici ve çekici nedenler, bireylerin farklılıklar gösterdiği göz önünde tutularak, kişisel farklılıklar yani göç hareketliliği için avantajları ve dezavantajları oluşturan yaş, cinsiyet, eğitim, ırk, din vb. gibi demografik farklılıklar önem arz etmektedir. Bir mekânda sosyal alan içerisinde itmeye neden olan faktörler ve çekici olumlu nedenler arasında çok farklı değişiklikler meydana gelmektedir. Lee’nin kuramda vurguladığı diğer bir göç hareketliliğinde belirleyici olarak iki faktörden bahsedilmiştir. Bu faktörler kişisel (mikro) faktörlere ve kişisel olmayan (makro) faktörlerdir (Lee, 1966: 48- 52).

Bu kurama göre göç hareketliliği, sadece göç konusuyla değil göçe neden olan itici ve çekici faktörleri bir bütün olarak ele alırken, mekânda meydana gelebilecek demografik özelliklerden çıkan farklar, mikro ve makro faktörleri de bir bütün olarak analiz etmiştir. Çünkü Lee göre göç hareketliliğinin analizinde tüm faktörler ele alınarak açıklanması ile sonuca ulaşılabileceği düşünülmektedir. Göç hareketliliği tamamen bir belirsizlik ve bu belirsizliğin insanları göç hareketliliğinden alıkoyan bir duruma neden olduğu söylenebilir (Çağlayan, 2006). Bu nedenlerde analizler yapıldığı zaman göç hareketliliği belirsizlikten çıkacağı söylenebilir.

2.7. Petersan’ın Beş Göç Tipi

Willam Petersan itme çekme faktörleri ve göç hareketliliğine ilişkin çalışma yapan bir diğer göç kuramcısıdır. Petersan’a göre her insan aynı değildir ve göç hareketliliğine katılmasına neden olan faktör değişiklik göstermektedir. Petersan göçleri bireysel ve sınıfsal farklılıklara göre *ilkel (primitive) göçler*, *zoraki (forced)*, *yönlendirilen (impelled) göçler*, *serbest (free) göçler* ve *kitlesel (mass) göçler* olarak beş göç tipine ayırmaktadır (Çağlayan, 2006).

2.7.1. İlkel (Primitive) Göçler

Doğal faktörlere bağlı olarak insanların göç hareketliliğine katılmasıyla meydana gelmiştir. Bu göç hareketliliğinin nedeni itici veya çekici faktörlere bağlı olabilir. Petersan (1958) ayrıntılı olarak doğal faktörler olarak kuraklık, kötü hava şartları, sel vb. gibi mekânsal oluşumlara bağlı kaynaklanan zorlukları ve meydana gelen toplu göç hareketliliğini ele almıştır.

2.7.2. Zoraki (Forced) ve Yönlendirilen (İmpelled) Göçler

Sosyal bir zorlama ve zorlama sonucunda ortamın yarattığı baskıyı içeren göçlerdir. Bireysel ve toplu olarak göç hareketliliği esnasında herhangi bir etkiye veya karar mekanizmasına sahip değilse bu göçlere zoraki göç, göç hareketliliği esnasında herhangi bir etki veya karar mekanizmasına sahip ise bu göçlere yönlendirilen göçler denir.

2.7.3. Serbest (Free) Göçler

Herhangi bir zorlayıcı bir durum ve itici faktörler olmadan bireylerin tamamen kendi özgür iradesi ile gerçekleştirdiği göç hareketliliğine denir. Serbest göç tipinde göç hareketliliği kitlesel değil, bireysel istek ve arzulara göre meydana gelmektedir.

2.7.4. Kitlesel (Mass) Göçler

Kolektif bir halde meydana gelen bu göç tipi daha çok teknolojik gelişmelerle bağlantılı ve kitlesel olarak meydana gelmektedir. Teknolojik gelişmeler ve yeniklerle uygun koşulların sağlanmasına bağlı olarak meydana geldiği belirtilmiştir (Petersan, 1958: 259- 264).

2.8. Kesişen Fırsatlar Kuramı

1940 yılında Samuel Stouffer, “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafe ile İlişkili Kuram (Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance)” adlı makalesinde göç konusu ile mesafe ilişkisini inceleyerek göç hareketliliği sırasında oluşan fırsatlar açısından değerlendirmiştir. Kesişen fırsatlar kuramında temelde göç sosyolojisini göçmeni ön plana alarak bireylerin göç hareketliliğine katılmasındaki faktörlere odaklanılır. Bu faktörlere göre göç edilecek mesafeyi, göç edilecek bölgedeki imkânları ve miktarına yoğunlaşarak değerlendirmektedir. Stouffer (1940), kesişen fırsatlar kuramında üç etkenden mesafeyi analiz nesnesi olarak almış ve diğer iki faktörün önüne geçirerek kuramı oluşturmuştur. Bu çalışmayı Stouffer Ohia’daki Cleveland’ın metropoliten bölgesine ait nüfus verilerindeki ikamet hareketlerini kullanarak gerçekleştirmiştir. Kuramda göç edilecek bölgedeki iş imkânlarının yoğunluğu ve göç edilecek bölgenin mesafesine göre bölgeye gelen göç miktarında artış veya azalma görülmektedir. Yani bir bölgede iş imkânı ve bu iş imkânlarının oluşturduğu çekici faktörler kuramın temelini oluşturmaktadır. Kesişen fırsatlar kuramı uluslararası göç politikalarına, ekonomik ve işçi göçü çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Stouffer, 1940: 845- 867).

2.9. Merkez Çevre Kuramı

1970'lerde Wallersitein Amin, Galtung Castles ve Kosack tarafından oluşturulan merkez çevre kuramı geliştirilmiştir (Wallerstein, 2003). Merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmış olan bu ikili yapı temelde ekonomik temellere bağlıdır. Çok yaygın olarak kullanılan bu kuram, modern ekonomi ile kapitalizmin de gelişmesinde etkili olmuştur. Bu kurama göre az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki işçilerin, gelişmiş ülkelere gitmesi ekonomik koşulların çekici etki olduğunu göstermektedir. Gelişmiş ülkelere yapılan bu göç hareketliliğinin, gelişmekte ve az gelişmiş ülkeler için gelişmelerini engelleyici bir faktör oluşturduğu ve gelişmiş ülkelerin kapitalist bir yapıda ekonomik gücü elinde tutması olumsuz bir etki yaratmaktadır. Kapitalist yapının çevresinde bulunan ve kapitalist yapının içinde olmayan ülkelerin, kapitalist yapının hâkim olduğu bölgeye doğru yapılan göç hareketliliğidir. Yapılan göç hareketliliği emek göçünün oluşmasına neden olmaktadır (Wallerstein, 2003: 531-532).

2.10. Göç Sistemleri Kuramı

Bu kuram, 2003'te Faist tarafından ortaya atılmıştır. Göç sistemleri kuramına göre göç hareketliliğinin meydana gelmesi için göç edilen mekân ve göç edilecek mekân arasında ilişkiler temeline dayanmalıdır. İlişkilerin temeli ekonomik sosyal, siyasi, dini ve kolonyal faktörler olabilir. Temelleri makro ya da mikro yapıda karşılıklı bir etkileşim sayesinde meydana gelebilir (Castles ve Miller, 2008). Makro yapılar daha çok kurumsal faktörler olurken, mikro yapılar daha çok göçmenlerin kişisel özelliklerine ve inançlarıyla etkileşim sağladığı görülmüştür.

Göç Sistemleri Kuram'ında Faist'e göre üç temel özellikleri:

- Göç Sistemleri Kuram'ında göç hareketliliğindeki sürece ve süreçle gelişen yapılara daha fazla önem verilmektedir. Göç hareketliliği, sürekliliği olan ve devamlılığı olan bir olgu olarak bütün olarak kabul edilmelidir.
- Göç veren ya da alan ülkeler arasında göç hareketliliği meydana gelmeden önce iki ülke arasında bir ilişki mevcuttur ve bu ilişkiler üzerine göç hareketliliği inşa edilmektedir.
- Göç sistemleri Kuram'ında kullanan kuramcılar, toplumsal ağ kuramını etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Göç alan ve veren ülkeler ekonomik eşitsizlikler, sosyal yapı, politikalar gibi etmenleri bireysel ve sosyal olarak stratejiler geliştirerek kontrol altında tutarlar (Faist, 2003, akt. Çağlayan, 2006: 83-84).

2.11. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

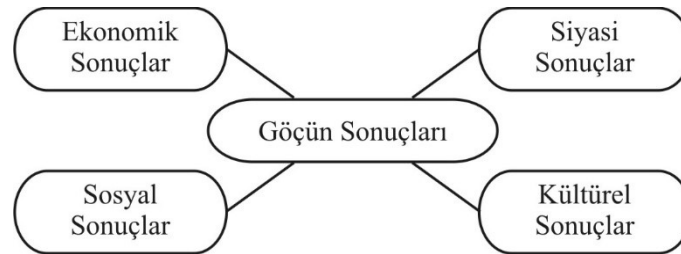
İlişkiler ağı kuramının temeline göre göç alan ya da veren ülkeler arasındaki göçmen ağlarının sosyal, psikolojik, ekonomik, kültürel bağlamda olumlu ve olumsuz etkileri üzerine kurulmuştur. Bu kuram perspektif açıdan incelenirse altı işlevsel açıdan değerlendirilebilir.

Bunlar:

- Göç hareketliliğinin göçmenler üzerinde oluşturulduğu ekonomik ve sosyal rahatsızlıkları önemli ölçüde azaltır.
- Göçmenlerin yerleştikleri mekândan yalıtırlar ve geldikleri mekânla aralarındaki bağı sürdürmelerine imkân sağlarlar.
- Göç hareketliliğinin başlangıcı ve göç edilecek mekânına gidecek göçmenler belirlenir.
- Göçmenlerin göç ettikleri bölgede uyum sağlayıcı kolaylıklar sağlanır.
- Göç hareketliliğine katılabilecek potansiyel göçmenler ve göç hareketliliğine katılmış göçmenler için resmi haber kanalları ve hizmet ağları sağlanır.
- Göç hareketliliğinin hızı ve büyüklüğünü değerlendirerek oranı belirlenir. (Gurak ve Cases, 1992, akt. Yalçın, 2004: 51-52).

2.12. Göçün Sonuçları

Göç konusu sosyal bir hareketlilik sonucunda meydana gelen sosyal bir süreçtir. Göç hareketliliğinin kalıcılık durumu, mesafe durumu, süresi ve amacı ne olursa olsun göç süresinde veya sonunda ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Şekil 2.3). Bu sonuçlar her mekân için farklılık göstermektedir çünkü her mekânın kendine özgü sosyal ve kültürel bir yapısı mevcuttur.

Şekil 2.3. Göçün sonuçları

Göç hareketliliği sadece coğrafik olarak göçmenlerin mekân değişikliği yapması değildir. Göç hareketliliğine katılma kararı veren göçmenlerin çoğunun ekonomik kaygıları nedeniyle göç hareketliliğine katıldığı görülmektedir. Ekonomik nedenlerle göç eden

göçmenlerin terk ettiği mekân ve göç ettiği mekânda ikili sonuçlar meydana gelmektedir. Meydana gelen sonuçları değerlendirirken iç göçler ve bölgesel göçlerde mikro sonuçlar ortaya çıkarken, uluslararası göçlerde ise makro sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Göçmenlerin ekonomik sebeplerle yaptıkları göç hareketliliğinde işsizlik durumları göç öncesinde de bir sorun olduğu gibi, göç ettiği mekânda da sorun olmaktadır (Yalçın, 2004). Örneğin kırdan kente göç eden göçmenin kırsalda yapabildikleri işlerle kente sanayi ve hizmet sektöründe yapabilecekleri işler paralellik göstermediği için absorbe olamayan göçmenler işsizlik oranını artırmaktadır. Yani kırsalda tarım alanında çalışıp işsiz olarak istatistiklere girmeyen bireyler kentlerde işsiz olarak istatistiklere girmektedir.

Göçmenler kırdan kente göç ederken ekonomik olarak zorlanacağını düşünmez fakat sanayi ve hizmet sektöründe istihdam edilme durumlarının gerçekleşmemesi ile işsiz kalırlar. Vasıfsız olan göçmenlerin istihdam sorununun ortaya çıkması ile iş bulmaları daha da zorlaşır (Şahin, Aktaş ve Tüzün Rad, 2021). İşsiz kalan göçmenler güvencesiz, örgütsüz ve süreksiz işlerde çalışmaya başlar. Bu durumda beraberinde düşük ücret ve kayıt dışı çalışma ve işçi durumunda artış meydana gelir. Kayıt dışı çalışan göçmenler işveren açısından hukuki yükümlülüklerden muaf olarak çalışırlar. Bunun sonucunda göçmenlerin kanuni hakları olmadığı gibi kötü şartlarda çalışma durumuna maruz kalırlar. Göç edilen kentsel mekânlarda göçmenler işsizliğin kentlere çekilmesini sağlar ve mekânda bulunan işsizler için işgücü deposu oluşturacakları için olumsuz etki sağlarlar ve kentlere işsizliğin taşınmasını sağlarlar.

Göçmenler göç etmeden önce göç edecekleri mekânda çalışma koşullarını ve ekonomik dengeyi kurarsa işsizlik ve vasıfsız eleman olma durumuyla karşılaşmazlar. Bilinçli olarak kırdan kente veya uluslararası göç hareketliliğinde bulunan göçmenler, kentleri ve ülkeleri işgücü olarak destekler ve meydana gelecek ekonomik baskıları azaltır ve düzenin bozulmasını sağlamaz (Çağlayan, 2006).

Göç hareketliliğinin sonucunda meydana gelen bir diğer problem ise konut ihtiyacıdır. Konut ihtiyacı, göç eden nüfusun yoğunluğuna bağlı olarak meydana çıkan bir problemdir (Yalçın, 2004). Göçmenlerin plansız ve kitlesel olarak göç etmesi ile konut problemi meydana gelmiştir. Konut problemine her yerleşim biriminde farklı yollarla çözüm bulunmuştur. Farklı isimler altında benzer yapılar meydana gelmiştir. Bu yapılar genellikle yerleşim merkezlerine uzak kenar ve yoksul kesimlerde kurulur ve bu yapıların bazıları kırsal kesimde yapılan yapılardan daha kötü ve fonksiyonsuz yerleşim alanlarıdır.

Göçmenlerin konut sıkıntısı yaşaması ve ekonomik olarak konut ihtiyacını karşılayamaması sonucunda kaçak konut yapma yani gecekondulaşma meydana gelmiştir (Yalçın, 2004). Gecekondular, göçmenlerin yerel güçlerin fark etmemesi için bir gecede yaptığı konutlardır. Yasal olmayan bu konutlar kentlerin dışında kurulmuştur fakat kentlerin genişlemesi ve yayılması ile şehir merkezlerinde kalmıştır. Bu yapılar kentin mimari dokusunu, şehir planlamasını ve fiziki yapıyı bozacak duruma geldiği için çarpık kentleşme sorununu da beraberinde getirmiştir. Gecekondularda yaşayan ve kentsel alanda kalan bireylerin kentlerin kültürel ve sosyal yapısına ayak uyduramaması da bir problem olarak ortaya çıkmıştır (Doğanay ve Doğanay, 2018).

Göçmenler hangi nedenle göç ederse etsin göçmenlerin uyum süreci ve sonunda ortaya çıkan sonuçlar önemlidir. Kırdan kente ya da uluslararası yapılan göçlerde kentleşmeyi tamamlamış toplumlarda kentlere toplu olarak yapılan göçler problemler oluşturmaktadır (Sevinç, Kantar-Davran ve Sevinç, 2018). Göçmenler ekonomik nedenlerle ya da farklı nedenlerle göç ettikleri mekânlarda amaçlarını gerçekleştirirler bile mekâna adaptasyon sağlanması gereklidir. Bu adaptasyon süreci birkaç nesil sürebilir. Göçmenler göç hareketliliğinin ilk yıllarında göç ettikleri yerde yaşayan yakınları ile daha fazla iletişimde buldukları için bu sürecin uzamasına neden olabilir (Yalçın, 2004). Göçmenlerin uyum sürecinde cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, mesleği ve ekonomik durumu etkili olmaktadır.

İşçi transferi olarak göçen göçmenler ülkelerine ekonomik olarak katkı sağlamakta, bu durum yerel ekonominin güçlenmesi ve canlanmasını sağlamaktadır. Yerel ekonominin canlanması ve çeşitli iş kollarının gelişmesi ile iç göçler de canlanmaktadır. Göçmenler ailelerine ekonomik olarak destek sağlaması sayesinde kırsal alandan kentlere göç hareketliliği ve sonraki adım olarak uluslararası göçe neden olmaktadır ve kademeli göç sisteminin oluşmasına da zemin oluşturmaktadır (Toksöz, 2006).

Göç hareketliliği göçmenlerin iç dünyasında ciddi etkiler meydana getirmektedir. İş bulma, barınma ve uyum sürecinde temel sorunların yanında kültürel çatışmalar da etkili olmaktadır. Kültürel çatışmalardan en çok genç nesil etkilenmektedir. Çevresel farklılıkları algılama ve uyum sürecinde sosyal imkânlar ve renkli hayatlara özenme ihtimali daha yüksektir ve bu süreci psikolojik olarak aşamayan bireylerin suça eğilim ihtimali de artmaktadır. Çocukluk döneminde göç etmiş göçmenler eğitimini tamamlayamadığı ve iyi yaşama koşullarına sahip olmadığı durumlarda olumsuz davranışlar içerisine girebilir.

Göçmenlerin en çok yaşadığı problemlerden biri de iletişim ve uyum sıkıntısıdır. Süreçte ilerleme ve gelişme kaydedilmediği takdirde ülkelerin siyasi, ekonomik sosyal ve kültürel dengenin bozulmasına neden olabilecek sonuçlar ortaya çıkabilir. Farklı kültürlerde yetişmiş göçmenler göç ettiklerinde yerleştikleri mekânda hâkim olan kültürü ve alışkanlıkları gayri ahlaki ve ilkel bulabilir (Ünlü, Kızıllan ve Elciyar, 2018).

Göç, öncesi ve sonrası olarak değerlendirildiğinde zor ve sıkıntılı bir süreçtir. Göçmenler ekonomik ve psikolojik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Göç, yalnızlık, ayrılık, kopma, kaçma, yabancılık, yokluk, hüznün, yarım kalmışlık ve acıyı içinde barındırır. Fakat göçmenler göç ettikleri mekânda statü, saygınlık ve olma durumunu sağlamakta zorlanırlar ve kimlik bunalımına girerler (Tilbe, 2015). Bu yüzden göçmenlerin psikolojik durumu ve kontrollü göç hareketliliği önemlidir (Şahin, 2013).

Göçmenlerin göç etmeden önce bulunduğu mekânda maruz kaldıkları siyasi durum, ekonomik durum, baskı durumu, etnik yapı ve dini yapı göç ettikleri mekânda toplumsal yapıya olumlu katkıları olmadığı gibi mekânda dışlanma, sözlü ve fiziksel saldırı, kültürel ve sosyal baskılar, dini baskılar ve psikolojik baskılara maruz kalmaktadırlar. Bu göçmenler gittikleri mekânda uyumsuzluk gösterecekleri için ulusal bir sorun olarak ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel problemler ortaya çıkmaktadır (Yalçın, 2004).

Göç hareketliliğinde yasadışı ve düzensiz yapılan göçler olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir. Göçmenler yasadışı olarak uluslararası sınırları geçtiğinde ülkenin göçmen politikaları zarar görmekte ve gelen göçmenler ekonomik ve sosyal sorunları beraberinde getirmektedir. Örneğin yasadışı yollarla göç eden bir göçmen göç ettiği ülkede işsizlik oranını artıracaktır, iletişim konusunda sıkıntılar yaşayacağı için uyum sürecini tamamlayamayacaktır. Bu göçmen dışlanmış olarak kendini görebilir, sosyal olarak gelişmiş olan mekânda sosyal aktivitelere katılamama ve hırslanma düşmanca duygular besleyebilir. Konut problemi yüzünden gecekondular tarzı konutlarda yaşamak zorunda kalabilir, ekonomik olarak kazanç sağlamak için düşük ücretli ve koşulları kötü işlerde çalışmak zorunda kalabilir ve bu gibi olumsuzluklara maruz kalan göçmenler göç ettikleri ülkenin gelişmesine olumsuz yönde etkileyebilir.

Göç hareketliliğinin sonucunda sosyal değişimler hızlı ve açık şekilde görünür hale gelir. Aile toplumun temelini oluşturan yapıdır ve bu yapının korunması toplum sağlığının

korunması ve iyi yönde geliştirilmesi gereklidir. Bu sebeple göç hareketliliğinin psiko-sosyal bir sorun olarak incelenmesi gereklidir (Yalçın, 2004; Şahin, 2013; Gürkan, 2006).

Göçmenler onları destekleyen güvende hissettiren ne kadar çok faktörü geride bırakırsa göçün psikolojik etkileri de o kadar yoğun ve fazla olacaktır. Bu faktörler göçmenlerin sevdikleri insanlar, sosyal çevresi, dini, dili, kültürü, ekonomik birikimi, yaşam standartları, yaşadığı mekân ve içerisinde bulunan yapı gibi göçmene ait onun için özel ve anlamlı olan varlıklardır. Göçmen göç hareketliliği sırasında bu faktörlerden ne kadar uzak ve güvensiz bir göç süreci geçirirse psikolojik açısından o kadar etkilenecektir. Göç ettiği mekân ise olumsuz etkilenmiş göçmenden de o kadar olumsuz etkiler görecektir. Göç hareketliliği bu bağlamdan göçmenler için ne kadar kolay ve sorunsuz ilerletilirse gelecek hayatları için o kadar psikolojik açıdan sağlıklı bir birey olarak hayatlarına devam edeceklerdir (Erol ve Ersever, 2014).

Göç hareketliliği ile göçmenler alıştıkları yaşam tarzını ve yaşadıkları mekânı geride bırakmaktadırlar. Göçmenlerin yeni bir başlangıç yapmaları gerekmektedir. Bu başlangıç için göç edilen mekânda destekleyici düzenlemeler ne kadar fazla olursa göçmenlerin adapte olması durumu kolaylaşacaktır (Gürkan, 2006). Göçmenler için göç ettikleri mekânda destekleyici bir bakış açısı ve dostça bir yaklaşım yok ise psikolojik zorlukların ve sorunların gelişmesi riski artış gösterecektir. Göçmenlerin uyum sürecinde kişisel özellikleri (yaş, cinsiyet, statü, eğitim düzeyi ve göç ettiği mekân gibi) farklılıklar görülmesinde etkilidir.

Ülkelerin, yurt içi ve yurt dışı yapılan göç hareketliliğinde göçmenlerin göç sürecinde psikolojik sağlığını destekleyen politikalar ve projeler geliştirmesi bu bağlamda önem teşkil etmektedir (Yalçın, 2004). Uyum sürecini sağlayan göçmenler ülkeye siyasi, ekonomik, sosyal alanlarda ülkenin gelişmesine destek ve katkı sağlayacaktır.

Göhler'e (1990) göç hareketliliğine katılan göçmenlerin hissettiği duygu yabancılık duygusudur. Göçmenin göç ettiği mekânın ekolojik özellikleri, çevre, iklim, sosyal yapı, kültürel özellikler ve dil farkı gibi faktörler değişiklik gösterebilir. Göçmenin çevresinde meydana gelen bu değişiklik iç dünyasında da duygusal olarak değişiklikler meydana getirebilir. Ortaya çıkan değişiklikler göçmenin kendine de yabancılaşarak aitlik hissini kaybolmasına neden olabilir. Yalnızlık duygusu göçmenin geride bıraktığı mekânla kurduğu çevresel ve kişisel bağların farkında olarak ya da farkında olmadan iç dünyasında meydana getirdiği duygusal olarak suçlu hissetmesinden kaynaklanmaktadır. Göçmenler göç ettikleri mekâna uyum sürecinde özlem duygusu, kişilik sorunu, köksüzlük, aşağılık duygusu,

kuşkuculuk, suçluluk ve ön yargı duyguları ortaya çıkabilir. Özlem; duygusu göçmenin ayrıldığı mekânda bilinçsiz olarak çevresel ve kişisel olarak yanında olmayan her şeyi özleme durumuna denir. Kişilik sorunu; göçmenin göç ettiği mekân ve ayrıldığı mekân arasındaki kişisel farklılıkları artırmaktadır. Farklı kültürlerin göçmenin benliği ile olan çatışması göçmenin çocuklarının göç ettiği mekânla kurduğu bağın gelişmesi ve topluma ait olması ile daha da derinleşmektedir. Köksüzlük: göçmenlerin doğup büyüdüğü yerden başka bir mekâna göç ettiğinde bulunduğu mekânda yabancılık ve yalnızlık duygusu ile bağlantılı olarak hissettiği duygudur. Göçmenlerin terk ettikleri mekân ve göç ettikleri mekân arasında değer algıları arasında farklılıklar olduğunda göçmenin iç dünyasında karışıklık durumu oluşur. Aşağılık duygusu; göçmenin göç etmeden önceki alışkanlıklarını göç ettiği mekânda da devam ettirdiğinde çevreden aldığı dönütlerle anlam taşımadığını ve değer görmediğini fark eder. Bu durumda göçmen kendini yetersiz ve yetenezsiz hisseder. Kuşkuculuk; göçmenler göç ettikleri mekânda farklılıklar ve bilinmeyen şeylerle karşılaştığı zaman ortaya çıkan duygudur. Bilinmeyenlerin artması ile kuşkuculuk davranış biçimine dönüşebilir ve nevroz ve psikoz durumları ortaya çıkabilir. Suçluluk duygusu; göçmenler geride bıraktıkları kişileri ve değerlerini düşünerek kendisine yüklediği duygudur. Göçmenler suçluluk duygusunun etkisinden çıkamazlarsa göç ettikleri mekâna uyum sürecini gecikebilir ve hayat kaliteleri düşebilir. Ön yargı; göçmenler göç ettikleri mekâna olan yabancılık duygusu ile mekânda olan farklılıkları doğal olarak görmez ve olaylara ve durumlara kuşku ile yaklaşır (Şahin, 2001).

Göç hareketliliği sonucunda göçmenlerin göç ettikleri mekânda aynı anda birden çok etkisi bulunabilir (Ekinci ve Tuncel, 2015). Örneğin 2011 yılından günümüze kadar devam eden Suriye'deki iç savaş nedeniyle göçmenler ülkelerinden zorunlu olarak göç etme durumunda kalmışlardır. Göçmenler, yasadışı ya da yasal yollarla bir ülkeye göç etmesi durumuna göre yasadışı ya da yasal göçe katılırken, son yerleşim yerine göre transit göç ya da yerleşik göçe katılabilir. Bu bağlamda göçmenler birden fazla göç türünü bir arada gerçekleştirebilir.

2.13. Coğrafya Ders Kitapları

Kitaplar, öğrencilere öğretim programları ile ilgili konularda bilgi sağlayan, belirli ipuçları veren onlara toplumun istediği davranışları kazandıran, araştırma ve inceleme yapmaya yönlendiren, en uygun öğretme ve öğrenme olanağı sunan araçlardan birisidir (Demirel ve Kıroğlu, 2005: 1). Öğretim öğrencilerin istenilen davranışlarını kazanması için belirlenen

amaçlara göre yapılan öğrenme ve öğretme durumlarını planlama ve oluşturma faaliyetleridir (İlhan ve Gülersoy, 2018).

Ders kitapları öğretim sürecinde en çok kullanılan materyallerdir. Ders kitapları yazılırken Türk Milli Eğitim Sistemine göre yazılmakta ve revize edilmektedir. Ders kitapları yazılırken coğrafya öğretim programında bulunun kazanımlara ve amaçlara göre yazılmaktadır.

Coğrafya bilimi insan ve mekânın etkileşimi inceleyen ve bireylere yaşadıkları dünyayı anlama ve sahip oldukları mekânın anlaşılmasında, kendi kültürel kimliğini benimseme ve aktarma, sosyal adaleti sağlama, temel sorumluklarının bilincinde ulusal çıkarlarını sahip çıkarak diğer toplum ve kültürlerle saygı duyma, toplumlar arasındaki dayanışmanın önemini anlamasını ve özümsemesi amaçlanmıştır (Sezer, Pınar ve Koç, 2005). Son yıllarda baskın bir hale gelen çevresel, sosyal ve kültürel sorunların bilincinde doğayı, sürdürülebilir kalkınmayı, kültürel çeşitliliği korumayı, saygılı ve hoşgörülü olmayı bilen bilinçli bireyler yetiştirmede öğrenme ve öğretim alanında coğrafya bilimi önemli bir rol oynamaktadır (Akbaş, 2022). Coğrafya dersi insanı toplum hayatına hazırlar ve bu nedenle ders kitaplarının içeriği ve niteliği büyük önem arz eder. Pingel'e (2003) göre coğrafya ve tarih ders kitapları aracılığıyla toplumlar köklerini, belirli bir yerde neden ve nasıl yaşadığını, bu bölgenin nasıl tanımlanıp nitelendirilebileceğini, başka bir deyişle kim olduklarını açıklamaya çalışır (Pingel, 2003:1, akt. Aslan, 2010).

Coğrafya ders kitaplarında göç konusu ele alınırken farklı açılardan sınıflandırılmalı ve değerlendirilmelidir; sosyal, kültürel, ekonomik ve bireysel ya da psikolojik açıdan değerlendirilerek yer verilmesi ulusal ve uluslararası meydana gelen olay ve olguların anlaşılması için önem arz etmemdir. Bu bağlamda öğrenciler geçmiş ve güncel olay ve olguları anlayarak meydana gelen değişiklikleri algılama ve değerlendirme bilincine sahip olması sağlanır.

2.14. Coğrafya Dersi Öğretim Programında Göç Konusu

Coğrafya dersi içerik ve konu bakımından sınıf ortamında işlenmesi kolay olan bir ders değildir. Bu nedenle CDÖP amaçlar, değerler, kazanımlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme bölümleri daha fazla önem kazanmaktadır. Kullanılan öğretim programında öğretmenin dersi en uygun ve kalıcı şekilde öğrenciye aktarması için hazırlanmaktadır. Günümüze kadar Millî Eğitim Bakanlığı tarafından coğrafya öğretim programı birçok kez revize edilmiş ve

güncellenmiştir. En son hazırlanan Coğrafya Öğretim Programı 20 Ocak 2018 tarihli 26 sayılı karar ile yürürlüğe geçmiştir (TTKB, 2018).

CDÖP üniteler dağılımına bakıldığında göç konusunun 10 ve 12 sınıf seviyelerinde Beşerî Sistemler başlığının altında bahsedildiği görülmektedir. 10. sınıf seviyesinde konu başlığı olarak Beşerî Sistemler Ünitesinin içinde “*Yeryüzünde göçler, Türkiye’de Göçler ve Göçün Etkileri*” 12. sınıf seviyesinde Beşerî Sistemler Ünitesinin içinde konu başlığı olarak “*Şehirleşme, Sanayi ve Göç İlişkisinin Toplumsal Etkileri*”; şeklinde bahsedilmiştir. Göç konusu Beşerî Sistemler başlığı dışında diğer ünitelerde konu başlıkları altında konu ile ilişkili olarak yer verilmiştir. CDÖP göç ve ilişkili kavramlara yönelik kazanım aşağıda verilmiştir.

Tablo 2.1. 2005 ve 2018 Coğrafya dersi öğretim programında göç konusunun kazanımları

2005 Coğrafya Öğretim Programı Göç Kazınım	2018 Coğrafya Öğretim Programı Göç Kazınım
B.10.6.Tarihî metinler, belgeler ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebeplerine değinilir.	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.
B.10.7. Örnek incelemeler yoluyla göçün mekânsal etkilerini analiz eder.	10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.
C.10.18. Türkiye’deki göçlerin sebep ve sonuçlarını coğrafi açıdan sorgular.	10.2.9. Türkiye’deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet’ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.
B.12.3. Şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularını birbirleriyle olan ilişkileri ve toplumsal etkileri açısından yorumlar.	12.2.2. Şehirleşme, göç ve sanayileşme ilişkisini toplumsal etkileri açısından yorumlar. Şehir hayatı içerisinde, birlikte yaşamının gereği olarak öz denetimin önemi vurgulanır.

Kaynak: MEB, Coğrafya Dersi Öğretim Programı, 2005-2018

2005 programında B.10.6. kazanımı 2018 programında 10.2.8. kazanımı aynı kalmıştır ek olarak “*b. Güncel mülteci göçlerine yer verilir*” açıklaması eklenmiştir. 2005 programında “*C.10.18 Türkiye’deki göçlerin sebep ve sonuçlarını coğrafi açıdan sorgular*” kazanımı 2018 programında “*10.2.9.Türkiye’deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir*” şeklinde verilmiştir. Kazanıma “*a. Cumhuriyet’ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir*” ve “*b. Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır*” açıklamaları eklenmiştir. 2005 programında “*B.10.7.Örnek incelemeler yoluyla göçün*

mekânsal etkilerini analiz eder” kazanımı 2018 programında “10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini, Türkiye’den örneklerle açıklar” şeklinde yer verilmiştir. 2005 programında “B.12.3. Şehirleşme, göç ve sanayileşme olgularını birbirleriyle olan ilişkileri ve toplumsal etkileri açısından yorumlar” kazanımı 2018 programında “12.2.2. Şehirleşme, göç ve sanayileşme ilişkisini toplumsal etkileri açısından yorumlar. Şehir hayatı içerisinde, birlikte yaşamının gereği olarak öz denetimin önemi vurgulanır” şeklinde yer verilmiştir.

2.15. Coğrafya Öğretiminde Göç Konusunun Öğretimi

Coğrafya eğitimi bireylere dünyayı ve ülkesini tanıtmayı, ülkesinin gelişmesinde bilinçli bir şekilde sorumluluk alma duygusunu geliştirmeyi amaçlar (Ünlü, 2014). Coğrafya dersi bireylere mekânsal düşünme, yeryüzünde meydana gelen olay ve olguları anlama ve analiz etme becerisini kazandırır. Coğrafya dersinin bireylere kazandırmak istediği amaçlar CDÖP’ında esas alınmaktadır. CDÖP’nda öğrenme alanları, amaçları ve konu dağılımları incelendiğinde insan mekân bağlamında nedenleri, süresi ve sonuçları ile geçmiş ve bugünü öğrencilerin anlaması ve bir bütün halinde değerlendirme becerisi kazandırmak için hazırlandığı görülmektedir (MEB, 2018).

Mekân bağlamında nedenleri, süresi ve sonuçları olan bir konu da göç konusudur. Göç, bireylerin belirli neden veya nedenlerle bir mekândan başka bir mekâna doğru yer değiştirme durumuna denir (Tümertekin ve Özgeç, 2016; 297). Coğrafya ders kitaplarında göç konusu belli bir mekânda ve zamanda meydana gelen, çevreye olan etkileri nüfusla bağlantılı olarak ele alınmıştır (MEB, 2018). Coğrafya ders kitaplarında göç konusu öğrenme kuramları ve temel felsefi yaklaşımlara uygun olarak farklı yöntemlerle öğretilmeye çalışılmıştır (MEB, 2018).

Öğrenme, öğrencilere teorik olarak verilen bilgilerin farklı yöntem ve tekniklerle bilginin depolanması ve kalıcı davranış haline gelmesidir (Aydın, 2001). Kalıcı davranışların okullarda sağlanması öğretme sürecinde uygulanan yöntemler ve stratejilerle gerçekleştirilir. Coğrafya derslerinde öğretme sürecinin gerçekleşebilmesi, etkili yöntemlerin kullanılmasıyla sağlanabilir. Coğrafya dersinin öğretiminde soru- cevap, sözlü ve yazılı anlatma, iş ve deney, gösteri ve gezi- gözlem yöntemleri sıklıkla kullanılan yöntemlerdir (Doğanay, 2002). Bu yöntemlerin yanında aktif öğrenme yöntemi de göç konusunun öğretilmesi için kullanılabilir yöntemlerden biridir. Aktif öğrenme yöntemi öğrenciler pasif alıcı durumundan çıkarak öğrenme sırasında zihinsel yeteneklerini ve becerilerini kullandığı bir öğrenme sürecidir (Açıkgöz, 2002). Bu yöntemlerle göç konusunun öğrencilere teorik olarak anlatılan bilgilerin kalıcı ve daha yüksek öğrenme düzeyinde öğrenmeleri amaçlanmaktadır.

BÖLÜM 3

3. ALANYAZINDAKİ ÇALIŞMALAR

3.1. Ulusal Alanyazın

Şahin (2001) “*Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme*” adlı çalışmasında yurt dışına yapılan göçün nedenlerini inceleyen çeşitli kuramlar açıklanmış, yurt dışı yaşantısının bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkilerini açıklayan kuramlar ve görüşler hakkında bilgiler vermiştir. Bu araştırmanın sonucuna göre yurt dışına göç eden ve geri dönen Türkiye vatandaşlarının yaşadıkları sorunlar ve uyum problemleri ortaya konmuştur.

Yılmaz ve Telci (2010) “*Türk Kültür Terminolojisinde Göç Kavramı Üzerine*” isimli araştırmalarında göç terminolojisini konu almışlardır. Çalışmada göçmen, göçebe ve göçer kelimelerin farklı kültürlerde kullanım alanlarını açıklamak ve göç terminolojisinde bir bütünlük sağlamayı amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucuna göre “göç” kelimesinden türetilen kavramların açıklanması ve farklı üç tipteki yaşam tarzını açıklarken kullanılması gereken kavramlara bir öneri getirmişlerdir.

Aksoy (2012) “*Uluslararası Göç ve Kültürler Arası İletişim*” adlı çalışmasında uluslararası göç konusunu kültürlerarası iletişimin ortaya koyduğu kavramlar çerçevesinde yaklaşılmakta ve kültürlerarası iletişimin rolü incelenmiştir.

Ekici ve Tuncel (2015) “*Coğrafya Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Göç Olgusu*” adlı çalışmalarında göç konusunun çok yönlü ve derinlemesine incelenmesi gereken bir konu olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'nin konumu nedeniyle ders kitaplarında göç olgusunun yer verilmesinin önemini vurgulamışlardır. Göç hareketliliği ile insan ve mekân arasında etkileşimin gerçekleştiğini ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri çok yönlü olarak incelenmeyi amaçlamışlardır.

Sezer ve Şanlı (2017) “*Coğrafya Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Göç Olgusu*” isimli çalışmalarında göç konusunun öğretimine ilişkin ortaöğretim programları ve ders kitapları incelemişlerdir. Çalışmalarında coğrafya öğretim programı ve program dikkate alarak hazırlanan ders kitaplarında, göç konusunun yer aldığı bölümleri ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda göç konusunun öğretiminde ders kitaplarının

içeriğinin ve coğrafya öğretim programının kazanım boyutunun yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Günay Atılğan ve Serin (2017) “*Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi*” adlı çalışmalarında göç konusunu farklı yöntemlerle ele alarak göçün negatif ve pozitif yönlerini ortaya koymuşlardır. Araştırmada göç çeşitleri ve göçün etkilerini ülkeler arasındaki farklılıkları göz ardı etmeden analiz etmişlerdir. Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi, göçmen hakları ve göçmenlere karşı tutumlar göç politikaları ve kriterleri inceleyerek. Türkiye’deki göç yönetimi ve göçmen hakları konusunda dünya ile bir karşılaştırma yapmışlardır.

Çağlar (2018) “*Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve*” isimli çalışmasında hazırladığı anketi Ankara il merkezinde görev yapan coğrafya öğretmenlerine uygulamıştır. Araştırmanın sonucuna göre öğretmenlerin diğer konularda uyguladıkları yöntem- teknik ve davranışlarla göç konularının öğretiminde uyguladıkları yöntem-teknik ve davranışlar arasında, demografik farklılıklara göre anlamlı farklılıklar saptamıştır.

Duran ve Şahin (2019) “*Coğrafya Öğretiminde Göç Üzerine Metaforik Bir Çalışma*” adlı çalışmasında ortaöğretim seviyesindeki öğrencilerin göç kavramı ile ilgili zihinsel algılarını ortaya çıkarmak amacıyla yapmıştır. Araştırmanın sonucuna göre göç kavramı en çok “yeni bir hayat, yeniden doğmak, kuş ve kuşlar, yeni bir başlangıç, yeni bir dünya, kitap, ayrılık, umut, hayat ve ölüm” metaforları ile ilişkilendirilmiştir.

Ünsal (2019) “*Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri*” adlı çalışmasında uluslararası göç konusu, uluslararası göçe neden olan faktörler, uluslararası göç çeşitleri ve uluslararası göçün ülkelerin ekonomileri üzerindeki oluşabilecek etkilerini incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre Türkiye’de göç hareketliliği ile olumlu ve olumsuz durumlar meydana gelmektedir. Bu durumlar uygulanabilecek politikalarla ülkeye ekonomik katkı sağlayabileceğini belirtmiştir.

3.1.1. Uluslararası Alanyazın

Zolberg (1938) “*International Migrations in Political Perspective,*” adlı çalışmasında, göç politikası teorisi iyi tanımlanmadığını ve çoğunlukla konuyla ilgili çeşitli düşüncelerin tartışılmadığını belirtmiştir. Çalışmada göç politikaları ile göç hareketliliğini kontrol edilebileceğini, her yaklaşımın temel güçlü ve zayıf yönlerini vurgulamak ve karşılaştırmalı siyaset, uluslararası ilişkiler ve sosyoloji teorilerinin etkisini analiz etmeyi amaçlamıştır Tasvir edilen altı yaklaşımlar ise: Marksizm, gerçekçilik, liberalizm, "ulusal kimlik" yaklaşımı, iç

siyaset (partizan ve çıkar grubu siyaseti) ve kurumsalcılık şeklinde incelenmiştir. Göç politikası teorisini ilerletmeyi desteklemek için çeşitli araştırma stratejileri araştırmanın sonucunda ortaya konulmuştur.

Tobler (1995) “*Migration: Ravenstein, Thorntwaite, and Beyond*” isimli çalışmasında, Ravenstein'in adlı çalışmasında göç yasalarını yayınlamasının ardından geçen süreçte yasaların ne şekilde ilerlediğini incelemiştir.

Kofman (2004) “*Family-Related Migration: A Critical Review of European Studies*” adlı çalışmasında Avrupa Birliği ülkelerinde yaygın olarak göç hareketliliği yasal giriş biçimi olmasına rağmen, aile göçü çalışmaları teorik, metodolojik ve ampirik olarak marjinalize edildiğine değinmiştir. Göç araştırmalarında birey üzerine yapılan vurgu, ağırlıklı olarak ekonomik odaklanma ve erkek üretici ve kadın üreyen ikiliğine dayanan kadın göçü ile ilişki nedeniyle aile kaynaklı göç ihmal edildiğine değinmiştir. Bu bağlamda göçmen ailelerin ev sahibi toplumlara entegrasyonuna ve aile birleşiminin yasal ve politik koşullarına odaklanmış ve Avrupa araştırmalarında aile bağlantılı göçün ihmal edilmesinin nedenlerini araştırmıştır.

Deng (2006) “*Divided Nations: The Paradox Of National Protection*” adlı çalışmasında ulus sınırlarının ötesine sığınmaya yol açan ülke içinde yerinden edilme durumu, dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük krizlerden biri olarak sığınmacı krizini konusudur. Bu araştırmada, net bir şekilde bölünmüş ülkelerdeki ülke içinde yerinden edilme küresel krizine yeni bir uluslararası tepki geliştirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda sorunun insan hakları meselesinden daha fazlası olduğunu altta yatan nedenler, değerlerin şekillendirilmesi ve paylaşılmasındaki eşitsizlikler ilgili olduğundan bahsetmektedir.

Drbohlav ve Uherek (2007) “*Reflexe Migračních Teorií*” isimli çalışmalarında göç teorilerinde zamanla ortaya çıkan kavramsal sorunları tespit ederken mikro ve makro yaklaşımlar arasındaki ikiliği tartışmayı amaçlanmıştır. Göç teorisi oluşturma etkinliklerinin kavramsallaştırılmasını sağlamışlardır. Yeni göç tipolojileri üzerinde çalışmışlardır ve 1) “mekânsal yönetim ölçeği” (iç göç hareketlerine karşı uluslararası göç hareketleri), 2) “analitik ölçek” “mikro” (bireysel) ve “makro” (yapılar) yaklaşımları ve 3) gelişimsel yönü (endüstriyel ve post-endüstriyel dönem) olarak yer vermişlerdir.

Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino ve Taylor (2014) “*Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi*” adlı çalışmalarında göç kuramlarında çeşitli modellerin temel varsayımlarını ve hipotezlerini açıklığa kavuşturan mevcut teorilerin üretilmesi ve

bütünleştirilmesini amaçlamışlardır. Çalışmada kullanılan teoriler: neoklasik ekonominin makro teorileri; neoklasik ekonominin mikro teorileridir. Yer verilen modellere dayalı politika seçenekleri, hedef ülkelerdeki ücretleri ve istihdam koşullarını değiştirerek düzenlemeden veya menşe ülkelerde kalkınmayı teşvik ederek değişen yapısal pazar ekonomik ilişkilerine katkı sağlanması düşünülmüştür.

Boucherve ve Gest (2015) “*Göç Çalışmaları Dönüm Noktasında: Göç Rejimi Tipolojilerine İlişkin Bir Eleştiri*” adlı çalışmalarında çağdaş dönemde oluşturulmuş göç modellerini ele almışlardır. Mevcut olan sınıflandırma durumları revize edilmiş yaklaşımlara eleştirel bir yöntem kullanılarak üç temel sıralama yapılmıştır. Dikkate alınan sıralamaya göre; batılı devletler ve geleneksel hedef ülkeler, belirsiz ya da yetersiz tanımlanmış zayıflatılmış durumlar, entegrasyon politikası nedeniyle göz ardı edilmiş yaklaşımlarla ilerleme sağlanamaması şeklinde sıralama yapmışlardır.

Tataru (2019) “*Migration an Overview on Terminology, Causes and Effects*” isimli çalışmasında göçün dünya çapında sıklıkla tartışılan bir konu olduğu göz önüne alınmıştır. Göç olgunun bireyler, devletler ve bir bütün olarak toplum için ne anlama geldiğini tanımlanmıştır ve önemini vurgulamıştır. Makalede, göç türleri ve öznelere (sığınmacılar, mülteciler, göçmen işçiler vb.) arasında ayırım yapmanın yanı sıra bu kitle hareketini tetikleyen faktörlerin neler olduğunu ve etkilerini vurgulamayı amaçlamıştır.

BÖLÜM 4

4. YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma türlerinden biri olan betimsel tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri doküman incelemesi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Doküman inceleme tekniği, araştırılması amaçlanan olaylara veya olgu ilişkin bilgi içeren yazılı kaynakların analiz edilmesine denir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 11). Araştırmada coğrafya ders kitapları yazılı kaynaklar olarak ele alınmış ve belirlenen ölçütler doğrultusunda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

2021-2022 eğitim öğretim yılında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından belirlenen komisyonlar tarafından hazırlanmış, onaylanmış ortaöğretim coğrafya ders kitapları çalışmanın evrenini; 9, 10, 11 ve 12. sınıf dört ders kitabı çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Örneklem seçiminde kolay ulaşılabilirlik esas alınarak EBA platformundan erişim sağlanan kitaplar dikkate alınmıştır.

4.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

Araştırmada veri toplamak amacıyla belirlenen dört ders kitabı Tablo 4.1 de verilmiştir.

Tablo 4.1. Araştırmada incelenen ortaöğretim coğrafya ders kitapları

Ders Kitabı Adı	Yayın Yılı	Yazarlar	Yayınevi
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 9	2022	Mehmet Baranaydın Yusuf Aydın Gülten Tekbaş	Gün Yayıncılık
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 10	2022	Hüseyin Samet Arabacı	Yıldırım Yayınları
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 11	2022	Mehmet Baranaydın Yusuf Aydın Gülten Tekbaş	Gün Yayıncılık
Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 12	2021	Cem Erdebil Raşit Düzgün Ramazan Bıçaklı Zübeyde Güzel Emine Bozbıyık	MEB

Kaynak: MEB 2021-2022

4.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama işleminde ilk aşamada ilgili alan yazın incelenerek göç ve göçle ilişkili kavramlar belirlenmiştir. İkinci aşamada ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında (9,10,11 ve

12.sınıf) bu kavramların geçtiği yerler taranmıştır. Üçüncü aşamada araştırmacı tarafından hazırlanan forma (ünite, konu, kazanım, sayfa no içeren) bu tespitler aktarılmıştır.

4.5. Verilerin Çözümlemesi

Veri analizinde betimsel çözümleme tekniği kullanılmış olup, göç ve ilişkili kavramların geçtiği yerler öncelikle tespit edilmiştir. Forma aktarılan bilgilere dayalı oluşturulan tablolar, daha sonra uzman görüşüne sunulmuş, gelen dönütler doğrultusunda düzenlemeler yapılmış ve araştırma soruları esas alınarak bulgular bölümünde sırasıyla sunulmuştur.

BÖLÜM 5

5. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın dört alt problemine ilişkin toplanan verilerin çözümlenmesi ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

5.1. 9.Sınıf Ders Kitabında Coğrafya Göç Konusunun Öğretimi

Araştırmanın birinci alt problemi “9. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi nasıldır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 9. sınıf coğrafya ders kitabı incelenmiş ve elde edilen veriler tablo 5.1’de sunulmuştur.

Tablo 5.1. 9. Sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği Yer
1. Ünite: Doğal Sistemler	1. Bölüm: İnsan ve Coğrafya A. İnsan ve Doğa	9.1.1. Doğa ve insan etkileşimini örneklerle açıklar. a. Dünyadan ve Türkiye'den örnekler verilir. b. Doğa-insan etkileşiminde insanların doğaya karşı göstermesi gereken duyarlılığa yer verilir.	14	Denizler arasında açılan kanallar, sularda yaşayan farklı canlı türlerinin etkileşimine neden olurken aynı zamanda kara canlılarının göç yollarını da etkilemektedir.
1. Ünite: Doğal Sistemler	1. Bölüm: İnsan ve Coğrafya b. Coğrafya ve Bölümleri	9.1.1. Doğa ve insan etkileşimini örneklerle açıklar. a. Dünyadan ve Türkiye'den örnekler verilir. b. Doğa-insan etkileşiminde insanların doğaya karşı göstermesi gereken duyarlılığa yer verilir.	18	Nüfusun özellikleri, yeryüzüne dağılması ve göçler nüfus coğrafyasının inceleme alanıdır.
1. Ünite: Doğal Sistemler	1. Bölüm: İnsan ve Coğrafya c. Düünden Bugüne Coğrafya	9.1.1. Doğa ve insan etkileşimini örneklerle açıklar. a. Dünyadan ve Türkiye'den örnekler verilir. b. Doğa-insan etkileşiminde insanların doğaya karşı göstermesi gereken duyarlılığa yer verilir.	23	Bu eserde iklimin insan yaşamına etkisi, göçebe ve yerleşik kültürler, kırsal ve şehir yerleşmeleri ile geçim tarzları üzerinde durmuştur.
3. Ünite: Bölgeler ve Ülkeler	B. Bölge Sınırları	9.3. Küresel ortam: Bölgeler ve Ülkeler 9.3.2. Bölge sınırlarının amaca göre değişe bilirliliğini örneklerle açıklar.	184	Buradaki iş olanaklarından dolayı aldığı göçler ve nüfus artışının etkisiyle çevresine göre çok nüfuslu bir bölge hâline gelmiş ve şehirleşerek kırsal bölgeden kentsel bölgeye geçmiştir.
4. Ünite: Çevre ve Toplum	B. Doğal Ortamda İnsan Etkisiyle Meydana Gelen Değişimler	9.4. Çevre ve Toplum 9.4.2. Doğal ortamda insan etkisiyle meydana gelen değişimleri sonuçları açısından değerlendirir. a) Örnek olaylardan hareketle insanın atmosfer, litosfer, hidrosfer ve biyosfer üzerindeki etkilerine yer verilir. b) İnsanların doğal ortam üzerinde gerçekleştirdikleri değişimlerde, doğaya karşı duyarlı olmalarının gerekliliği vurgulanır.	200	Yüzey çalışmaları esnasında akarsu yataklarında veya yatağa yakın alanlarda yer alan bu bitkiler tahrip edilmekte ve hayvanlar göçe zorlanmaktadır.

Tablo 5.1. incelendiğinde 9.sınıf coğrafya ders kitabında, göç konusunun öğretimine “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanında yer verildiği görülmektedir. Bu öğrenme alanında “*İnsan ve Coğrafya*” konu başlığında geçen göç kavramı; insanlar tarafından yapılan beşerî yapıların ekosistem üzerinde meydana getirdiği olumsuz değişiklikler ve bu durumun sonucuna hayvanların yer değiştirmesini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu öğrenme alanında göç konusunun geçtiği bir diğer yer ise insan ve coğrafya arasındaki ilişkiyi ortaya koyarken yapılan açıklamadır (sy.18). Bu açıklamada nüfusun yeryüzündeki dağılımı göçlerle bağdaştırılmış ve göçlerin nüfus coğrafyasının temel inceleme alanı olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca bu öğrenme alanında doğa ve insanın etkileşimini açıklamada, iklim koşullarındaki değişimlerin insanın sürekli ve geçici yaşam alanlarını belirlemede rolü ortaya konularak göçebe kavramından bahsedilmiştir.

9.sınıf coğrafya ders kitabında “*Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında “*Bölge Sınırları*” konu başlığında göç konusunun öğretimine yer verilmiştir. Şöyle ki, verilen içerikte ekonomik olarak iş gücünün fazla olduğu bölgelerde göç hareketliliğinin yoğunlaştığına dikkat çekilmiştir. Kitapta Batman ili örnek verilerek kırsal alan olan bölgenin petrol çıkarılmaya başlanmasıyla ekonomik gelirin iyileştirilmesi ve göç alma potansiyelinin artmasından bahsedilmiştir.

9.sınıf coğrafya ders kitabında son olarak “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanında konu başlığında “*Doğal Ortamda İnsan Etkisiyle Meydana Gelen Değişimler*” insanların doğal ortam üzerinde gerçekleştirdikleri etkiler sonucunda ekosistemdeki bozulmalar ve hayvanların yaşam alanlarından başka alanlara doğru yer değiştirmesini ifade etmek için göç kavramı kullanılmıştır. Yüzey çalışmaları ile akarsu yataklarının değiştirilmesi ve bitkilerin tahrip edilmesi ile doğal yaşam alanlarından hayvanların göçe zorlanması şeklinde örnek verilmiştir.

5.2. 10.Sınıf Ders Kitabında Coğrafya Göç Konusunun Öğretimi

Araştırmanın ikinci alt problemi “10. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi nasıldır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 10.sınıf coğrafya ders kitabı incelenmiş ve elde edilen veriler tablo 5.2’de sunulmuştur.

Tablo 5.2. 10. Sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
1. Ünite: Doğal Sistemler	16. Türkiye'nin Bitki Örtüsü	10.1.16. Bitki topluluklarının dağılışı ile iklim ve yer şekillerini ilişkilendirir.	133	Ayrıca milyonlarca göçmen kuşun kullandığı ve Batı Paleartik- Afrika arasında bulunan üç ana göç yolundan ikisi Türkiye'den geçmektedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	1. Nüfusun Önemi ve Özellikleri	10.2.1. İstatistiki verilerden yararlanarak nüfus özellikleri ve nüfusun önemi hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Nüfus artış ve azalışının olumlu ve olumsuz etkilerine örnek ülkeler üzerinden yer verilir. b) Nitelikli genç nüfusun ülkelerin kalkınmasındaki önemi vurgulanır. c) Nüfus artış hızı ile ülkelerin kalkınması arasındaki ilişkiye yer verilir.	140	Demografik yatırımların, işsizliğin, göçlerin, ithalatın, çevre sorunlarının ve doğal kaynakların tüketiminin artması ile ihracatın, kişi başına düşen millî gelirin azalması nüfus artış hızının fazla olmasının sonuçlarındandır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	1. Nüfusun Önemi ve Özellikleri	10.2.1. İstatistiki verilerden yararlanarak nüfus özellikleri ve nüfusun önemi hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Nüfus artış ve azalışının olumlu ve olumsuz etkilerine örnek ülkeler üzerinden yer verilir. b) Nitelikli genç nüfusun ülkelerin kalkınmasındaki önemi vurgulanır. c) Nüfus artış hızı ile ülkelerin kalkınması arasındaki ilişkiye yer verilir.	140	Bu nedenle günümüzde gelişmiş ülkeler, beyin göçü sayesinde dünyanın dört bir yanındaki nitelikli nüfusu toplamaya çalışmaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	5. Türkiye Nüfusunun Gelişimi	10.2.5. Türkiye'de nüfusun tarihsel seyrini sosyal ve ekonomik faktörler açısından değerlendirir.	154	1939'da Hatay'ın ana vatana katılması ve yurt dışından ülkemize gelen göçlerle nüfusumuzda artış gerçekleşmişse de bu artış, doğal nüfus artış hızına göre düşük düzeyde olmuştur.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	5. Türkiye Nüfusunun Gelişimi	10.2.5. Türkiye'de nüfusun tarihsel seyrini sosyal ve ekonomik faktörler açısından değerlendirir.	156	Günümüzde nüfus açısından çekim merkezlerinin başında sanayi merkezleri yer almaktadır. Bu merkezlerde iş gücüne duyulan ihtiyaçtan ve göçlerden dolayı nüfus yoğunluğu fazladır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	7. Türkiye Nüfusunun Özellikleri	10.2.7. Güncel verilerden yararlanarak Türkiye nüfusunun yapısal özelliklerini analiz eder. Türkiye nüfusunun cinsiyet yapısı verilirken toplumsal cinsiyet adaleti ve eşitliğine değinilir	160	Kır ve kent nüfusunun değişiminde ülkemizin sanayileşmesi ve kırdan kente göçlerin yaşanması önemli bir rol oynamıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler	10.2.8. Tarihi metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve	161	İnsanlar, geçmişten günümüze çeşitli nedenlerle zaman zaman yer

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
		sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.		değiştirmişlerdir. İnsanların yaşadığı yeri sürekli ya da geçici olarak değiştirmesine göç denir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	161	Göçün birçok nedeni vardır. Hizmet yetersizliği, güvenlik sorunu, kuraklık, su baskını, yoksulluk ve savaş bu nedenlerden bazılarıdır. Buna göre göçün nedenleri üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlar; doğal, sosyal ve siyasal nedenler ile ekonomik nedenlerdir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	161	Günümüzde insanlar çeşitli nedenlerle göç etmektedirler. Bu nedenlerin başlıcaları ekonomik nedenler, sosyal ve siyasal olaylar ile doğa olaylarıdır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	161	Göçler, bireysel olarak gerçekleşebildiği gibi kitlesel olarak da gerçekleşebilmektedir. Tarihte kitlesel göçlerin birçok örneği vardır. Bunlardan bazıları Türklerin Orta Asya'dan göçü, Kavimler Göçü ve Yeni Dünya karalarına göçlerdir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	161	Dünya tarihinde belirli dönemlerde küresel etkiye sahip göçler gerçekleşmiştir. Bu göçlerin başlıcaları Türklerin Orta Asya'dan göçü, Kavimler göçü, Yeni Dünya karalarına göçleridir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	161	Türkler, ana yurtları olan Orta Asya'dan zaman zaman dünyanın değişik yerlerine doğru göç etmişlerdir.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
2. Ünite: Beşerî Sistemler	a. Türklerin Orta Asya'dan Göçü	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	161	Boylar arasındaki çatışmalar ile Moğol ve Çin saldırıları da Türklerin göç etmesinin nedenleri arasında yer almaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler a. Türklerin Orta Asya'dan Göçü	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	161	Türklerin göç yolları incelendiğinde doğu, batı, kuzey ve güney olmak üzere her yöne göç ettikleri görülmektedir. Sibiryâ, Çin, Hindistan, Avrupa, Kafkaslar, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Anadolu Türklerin göç ettikleri yerlerin başlıcalarıdır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler b. Kavimler Göçü	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	162	Kavimler Göçü 3 ile 4. yüzyıllar arasında Avrupa'da gerçekleşen büyük bir göç hareketidir (Harita 2.4). Bu göç hareketi, doğudan gelen Hun akınları ile başlamıştır. Hazar Gölü'nün ve Karadeniz'in kuzeyinden Avrupa'ya doğru ilerleyen Hunlar; Alanlar, Ostrogotlar, Vizigotlar ve Vandallarla karşılaşmışlardır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler b. Kavimler Göçü	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	162	Hunların önünden kaçan bu toplulukların diğer topluluklara saldırımları ve bu toplulukların yaşadıkları yerleri terk etmeleri sonucunda Avrupa'nın tamamını kapsayan bir göç hareketi yaşanmıştır. Bu göç hareketi bugünkü Avrupa'nın temellerini atmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler b. Kavimler Göçü	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	162	Orta Asya'dan kopup gelen Hun Türklerinin 374 yılında Balamber / Balamir komutasında bölgeye girerek aynı yıl Ostrogotların, 375 yılında da Vizigotların devletlerini yıkması bu German kavimlerinin batıya göç etmelerine sebep olmuştur. İspanya'ya kadar ulaşan bu büyük göç, tarihte "I. Kavimler Göçü" olarak bilinmektedir.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler c. Yeni Dünya Karalarına Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	162	Avrupalılar tarafından keşfedilen Amerika Kıtası ve Okyanusya “Yeni Dünya karaları” olarak adlandırılmaktadır. Bu kararlar keşfedildikten sonra buralara başta Avrupa olmak üzere Asya ve Afrika’dan göçler yaşanmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler c. Yeni Dünya Karalarına Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	163	Amerika kıtasının keşfedilmesinden sonra Avrupa’dan bu yerlere 65 milyon kişi göç etmiştir. Bu insanların 20 milyonu Güney Amerika’ya, 45 milyonu ise Kuzey Amerika’ya göç etmiştir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler c. Yeni Dünya Karalarına Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	163	Afrika’dan Amerika’ya göçler, köle ticareti şeklinde gerçekleşmiştir. Avrupalılar tarafından bu şekilde 10 ile 12 milyon arasında Afrikalının taşındığı belirtilmektedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler c. Yeni Dünya Karalarına Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	163	Okyanusya’nın keşfinden sonra buradaki adalara Avrupalılar yerleşmiştir. Avustralya’ya ilk göçler zorunlu olarak gerçekleştirilmiştir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler ç. Ekonomik Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	163	Ekonomik nedenli göçler tarih boyunca yaşanmıştır ve bu tür göçler günümüzde de devam etmektedir. İnsanların ekonomik olarak daha iyi koşullara sahip olmak için gerçekleştirdiği bu göçler, Sanayi Devrimi’nden sonra yoğunlaşmıştır. Kırsal kesimde makineleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan iş gücü fazlalığı, sanayi merkezlerinde ise insan gücüne olan ihtiyaç; işçi göçlerinin yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler ç. Ekonomik Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	163	Bu tür göçler ülkelerin az gelişmiş yörelerinden sanayileşmiş yörelerine doğru gerçekleşmektedir. Dünya genelinde ise bu tür göçler, az gelişmiş ve geri kalmış ülkelere doğru gerçekleşmektedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	Dinî, siyasi ve etnik baskılar; kan davaları, savaşlar, işgaller, sınır değişiklikleri ve ihtilaller sosyal ve siyasi göçlerin başlıca nedenleridir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	Hindistan ile Pakistan arasında gerçekleşen göç hareketi bu tür göçlerin örneklerindedir. 1947 yılında Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılması sonucunda 10 milyon Hintli Pakistan'dan Hindistan'a, 7 milyon Müslüman ise Hindistan'dan Pakistan'a göç etmiştir. Vietnam'daki iç savaştan sonra ABD müttefiki olanların batıya ve komşu ülkelere göçü de siyasi göçlerin başlıcalarındandır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	Sosyal ve siyasi nedenli göçlerden bir diğeri mülteci göçleridir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	2011'de başlayan Suriye'deki iç savaştan dolayı çok sayıda Suriyeli göçmen (Fotoğraf 2.17) ülkemize sığınmıştır. Bu sığınma belirli aralıklarla gerçekleşen göç dalgaları şeklinde gerçekleşmiştir. 2021 yılında ülkemize sığınan Suriyeli göçmenlerin sayısı 3,7 milyonu aşmıştır.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	Göçler, isteğe bağlı ve zorunlu göçler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Zorunlu göç türlerinden biri mübadele göçleridir. Bu tür göçler, devletler arasındaki antlaşmalara bağlı olarak nüfus değişimi şeklinde gerçekleşmektedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	1925 yılındaki Türk-Bulgar ikamet sözleşmesi ile 1949 yılına kadar 218.998 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	1946 yılında Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin ilanından sonra 1949-1951 döneminde Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen toplam göçmen sayısı 156.063'tür. 1968-1979 yılları arasında da "Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması" çerçevesinde 116.521 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Bulgaristan'dan son göç hareketi 1989 yılında Türk kökenli Müslüman Bulgar vatandaşlarının Bulgar hükûmeti tarafından Türkiye'ye göçe zorlanmaları ile başlatılmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	Romanya'dan 19.865 aileye mensup 79.287 kişi, 1923-1949 yılları arasında iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye gelmiştir. Ayrıca 11.280 aileye mensup 43.271 kişi de serbest göçmen olarak gelmiş ve daha önce gelen yakınlarının yerleştiği yerlere yerleşmişlerdir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler d. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	164	1923-1945 yılları arasında Balkanlardan 800 bin kişi göç ettirilmiştir. 1950'de kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Çin tarafından işgali, Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göçün nedeni olmuştur.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler e. Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	165	Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Myanmar’da cuma günü yeniden şiddet olayları nedeniyle şu ana kadar 18 binden fazla Arakanlı Müslüman’ın Bangladeş’e geçtiğini açıkladı. IOM ayrıca binlerce kişinin de Bangladeş sınırında mahsur kaldığını veya sınır bölgesine ulaşmaya çalıştığını belirtti.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler e. Doğal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	165	İnsanlar, tarih boyunca çeşitli afetlerden dolayı yaşadıkları yerleri değiştirmek zorunda kalmışlardır. Deprem, volkanizma, tsunami, su baskınları, kasırgalar, iklim değişiklikleri ve heyelan göçe neden olan afetlerin başlıcalarıdır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler e. Doğal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	165	2004’te Endonezya’da, 2005 yılında Pakistan’da, 2008’de Çin’de, 2010’da Haiti’de, 2011’de Japonya’da gerçekleşen depremler çok sayıda insanın göç etmesine neden olmuştur.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler e. Doğal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	165	İnsanların bir kısmı da bu tsunamilerden dolayı göç etmişlerdir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler e. Doğal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	165	Göçe neden olan afetlerden bir diğeri volkanik olaylardır. Örneğin 1991 yılında Filipinler’de meydana gelen volkanik patlama ve ardından gerçekleşen çamur akıntısı sonucunda afetten etkilenen insanların bir kısmı göç etmek zorunda kalmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler e. Doğal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur.	165	1974’te Bangladeş’te ve 2016’da ise 154 yerde meydana gelen su baskınları sonucunda çok sayıda insan bu bölgelerden göç etmiştir.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
		a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.		
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler e. Doğal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Olumsuz iklim koşulları da göçe neden olabilmektedir. Örneğin Etiyopya ile Eritre’de 1984’te başlayan kuraklık ve buna bağlı olan kıtlık, çok sayıda insanın bu bölgelerden göç etmesine neden olmuştur.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Belirli meslek çalışanlarının, bilim insanlarının ve uzmanların çoğunlukla gelişmiş bir ülkede yerleşip çalışmak amacı ile kendi ülkelerinden ayrılmasına beyin göçü denir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Bu göç nedeniyle bazı ülkeler, bilim insanlarını ve teknoloji alanında yetişmiş uzman kişilerini kaybetmektedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Beyin göçünün başlıca nedenleri ücretlerin, mesleki çalışma olanaklarının ve istihdamın yetersiz olmasıdır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Beyin göçüne tarihin hemen her döneminde rastlanmıştır ancak bu tür göçler, Sanayi Devrimi’nden sonra yoğunlaşmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur.	166	Özellikle Nazi yönetimi döneminde çok sayıda bilim insanı, Almanya’dan birçok ülkeye göç etmiştir.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
		sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.		Almanya'dan ABD'ye göç etmiş olan Albert Einstein (Albert Aynştayn) bu tür göçlere örnek olarak verilebilir. Bu dönemde bazı bilim insanları da ülkemize gelerek çalışmalarını ülkemizde yürütmüşlerdir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Beyin göçünün yönü çoğunlukla az gelişmiş ve geri kalmış ülkelere doğrudur. ABD, Kanada, Avustralya ve İngiltere beyin göçü alan ülkelerin başlıcalarıdır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Beyin göçü gönderen ülkelerin bazıları Çin, Endonezya, Filipinler, Brezilya, Meksika, Mısır, Bangladeş, Hindistan, Pakistan, Sudan ve Tunus'tur.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Göç ve beyin göçü, tarihin en eski dönemlerinden beri devam eden olgular olmakla birlikte 20. yüzyılda ve özellikle yüzyılın son döneminde artarak varlığını korumuştur.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Özellikle 1960 sonrası sanayi alanındaki kalkınmalarını sağlamak amacıyla az gelişmiş ülkelerle işçi göçü üzerine anlaşmalar yapan ülkeler, az nitelikli ya da niteliksiz insan gücünden ziyade nitelikli beyin gücünü kendine çekmenin yollarını aramaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	İş gücü açığı yaşayan bu ülkeler göçmen politikalarını daha çok beyin göçü kapsamında nitelikli insan gücü konusunda yapılandırmaktadır.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Tüm dünyada hızla artan nüfus ve gelişmiş ülkelerle diğerleri arasında hızla oluşan uçurum, gelişmiş ülkelerin göç politikalarını oldukça kontrollü bir şekilde uygulamasını gerektirmiştir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	166	Gelişmiş ülkeler tarihte olduğu gibi günümüzde de söz konusu ihtiyaçlarını göçü kolaylaştırıcı ve teşvik edici politikalarla az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere sağlamaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri Mülteci Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	167	Mülteci olarak adlandırılan bu tür göçmenlerin sığındıkları ülkelere biri de Türkiye'dir. Ülkemize farklı tarihlerde mülteci göçleri gerçekleşmiştir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	8. Yeryüzünde Göçler f. Beyin Göçleri Mülteci Göçleri	10.2.8. Tarihî metin, belge ve haritalardan yararlanarak dünyadaki göçlerin nedenleri ve sonuçları hakkında çıkarımlarda bulunur. a) Tarihteki önemli Türk göçlerinin sebepleri üzerinde durulur. b) Güncel mülteci göçlerine yer verilir.	167	Keçiören Göçmen Hizmetleri Merkezi, ilçede ikamet eden yabancı uyrukluların sağlık, eğitim, sosyal yardım, sosyal hizmet ve istihdam gibi çeşitli kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştıracak. İfadelerini kullandı. Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü Misyon Şefi de "Uluslararası Göç Örgütü 3 milyon mülteci barındıran Türkiye'yi destekliyor. Mülteciler ve göçmenler ilk temasını belediyeyle kuruyor. Belediye göçmenlerin, mültecilerin barış içinde yaşayıp şehre uyumunu kolaylaştıracaktır. Türk hükümetine ve halkına teşekkür ediyorum." diye konuştu.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin	168	Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de göçlerin başlıca nedenleri sosyal ve siyasi olaylar, doğa olayları ile ekonomik koşullardır. Bu göçlerin bir kısmı ülke

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
		ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.		çinde, bir kısmı da ülkeler arasında meydana gelmektedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	168	Yeryüzünün genelinde olduğu gibi ülkemizde de insanlar ekonomik, sosyal ve siyasal nedenler ile doğa olaylarından dolayı göç edebilmektedirler.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	168	Ülkemizde sürekli devam eden göçlerin temel nedeni ekonomik koşullardır. Ülkemizde ekonomik nedenli göçler, sanayileşmenin hız kazandığı 1950'den sonra yoğunlaşmıştır. Bu süreçte göçün ana yönü kırsal kesimden sanayileşmiş şehirlere doğru olmuştur.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	168	Nüfus artış hızı, kalkınma hızına göre yüksek olunca işsizlik önemli bir sorun hâline gelmiştir ve ekonomik sorunlara bağlı göçler gerçekleşmiştir. Kırsal kesimde tarım alanlarının miras yoluyla paylaşılması ve giderek küçülen paylar sebebiyle insanların geçimini sağlayamaması da ekonomik sorunlara bağlı göçlerin nedenleri arasında yer almıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	168	Yukarıda belirtilen durumlar kırsal bölgelerin göç vermesinin, sanayileşen kentlerin ise göç almasının nedenleri olarak sayılabilir. Bu durum, ülkemizde 1950'den sonra hızlanan ve günümüze kadar süregelen bir göç hareketine neden olmuştur.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin	168	Daha iyi eğitim görmek, sağlık olanaklarından yararlanmak, meslek edinmek ve daha iyi koşullar da yaşamak için gerçekleşen

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
		ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.		göçler ekonomik koşullara bağlı olarak meydana gelen göçlerdendir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	168	Ülkemizde mevsimlik işçi göçleri ekonomik nedenli göçler arasındadır. Yaz döneminde tarım, kış döneminde ise inşaat sektöründe çalışmak için göç eden çok sayıda insan vardır. Örneğin yaz döneminde pamuk toplamak için Adana ve Şanlıurfa'ya, fındık toplamak için ise Doğu Karadeniz'e çok sayıda işçi göç etmektedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	169	Ülkemizdeki mevsimlik göçlerden biri yaylacılıktır. Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve Toroslar yayla göçlerinin yaşandığı yerlerin başlıcalarıdır. Hayvancılıkla uğraşanlar, hayvanlarına gür otlaklar bulabilmek; Akdeniz kıyılarında yaşayanlar ise yaz dönemini daha serin koşullarda geçirmek için yaylalara göç etmektedirler.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	169	Yaz döneminde yazlık olarak tanımlanan tatil yerlerine gerçekleşen göçler mevsimlik göçlerdendir. Ülkemizde göçün yönleri şu şekildedir: Köy ve beldelerden ilçe merkezlerine, İlçe merkezlerinden il merkezlerine, İl merkezlerinden daha büyük merkezlere, Şehirlerden kırsal kesime doğru gerçekleşmektedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler a. Türkiye'de İç Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	169	2017 nüfus sayımına göre nüfusumuzun %92,5'i şehirlerde yaşamaktadır. Buna göre günümüzde göçlerin büyük bir kısmı şehirden şehre doğru gerçekleşmektedir.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye’de Göçler a. Türkiye’de İç Göçler	10.2.9. Türkiye’deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet’ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	169	Ülkemizde yerleşim birimlerinin büyük bir kısmı hem göç almakta hem de göç vermektedir. Alınan göç ile verilen göç arasındaki farka net göç denir. Ülkemizde bazı yerleşmelerde net göç artı değerde iken bazılarında eksi değerdedir. Örneğin Ankara, Kocaeli, İzmir ve Bursa’nın net göçleri artı değerde iken Ağrı, Van ve Şanlıurfa’nın net göçleri eksi değerdedir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye’de Göçler a. Türkiye’de İç Göçler	10.2.9. Türkiye’deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet’ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	170	Ülkemizde göçlere neden olan bir diğer etmen doğa olaylarıdır. Türkiye’de yaşanan afetlerin başlıcaları su baskını, heyelan ve depremdir. Bunlardan bazıları önemli ölçüde can ve mal kayıplarına, ardından göçlere neden olmaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye’de Göçler a. Türkiye’de İç Göçler	10.2.9. Türkiye’deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet’ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	170	1999’da Marmara’da ve 2011 yılında Van’da meydana gelen depremlerden sonra çok sayıda insan göç etmiştir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye’de Göçler a. Türkiye’de İç Göçler	10.2.9. Türkiye’deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet’ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	170	Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), 644 kişinin yaşamını yitirdiği, binlerce kişinin yaralandığı, 112 binden fazla konut ve 14 binden fazla iş yerinin çeşitli derecelerde hasar gördüğü Van depremlerinin göç hareketleri üzerine etkilerini inceledi.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye’de Göçler b. Dış Göçler	10.2.9. Türkiye’deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet’ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	171	Ülkemizde yaşanan dış göçlerin bir kısmı zorunlu olarak gerçekleşmiştir. Mübadele göçleri bu tür göçlerdendir. Yapılan antlaşmaya bağlı olarak 1923’te Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus değişimi yapılmıştır. Bu değişim sonucunda 200.000 Rum, Anadolu’dan

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
				Yunanistan'a; 350.000 Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmiştir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler b. Dış Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	171	Türkiye'de 1960'tan sonra yurt dışına gerçekleşen göçler yoğunlaşmıştır. Bunun sonucunda ülkemizden çok sayıda işçi Avrupa ülkelerine göç etmiştir. 1970'lerden sonra ise çok sayıda işçi Libya, Suudi Arabistan ve Ürdün başta olmak üzere Arap ülkelerine göç etmiştir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler b. Dış Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	171	Konumundan dolayı ülkemize birçok ülkeden göçler gerçekleşmektedir. Örneğin 1980'den sonra Afganistan'dan ve Bulgaristan'dan çok sayıda insan ülkemize göç etmiştir... Bu göçlerle gelen insanların önemli bir kısmı savaş mağdurudur. Zor zamanlar geçiren bu göçmenlere yardımcı olunmalı, saygılı davranılmalı ve misafirperverlik gösterilmelidir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	9. Türkiye'de Göçler b. Dış Göçler	10.2.9. Türkiye'deki göçleri sebep ve sonuçları açısından değerlendirir. a) Cumhuriyet'ten günümüze gerçekleşen iç ve dış göçlerin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerine yer verilir. b) Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan topluluklara karşı saygılı ve paylaşımcı bir tutum sergilemenin gerekliliği vurgulanır.	171	Dış göç açısından gerçekleşen göçlerden bir diğeri beyin göçüdür. Ülkemizden bazı bilim insanları, Avrupa ülkelerine ve ABD'ye göç etmiştir. Bunlardan bazıları uluslararası başarılarla imza atmışlardır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	10. Göçün Etkileri	10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.	173	Göçler, gerek göç veren gerek göç alan yerlerde belirli sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunların başlıcaları ekonomi, çevre, kültür ve yerleşme ile ilgilidir.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	10. Göçün Etkileri	10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.	173	Göç alan yerde yerleşme açısından yaşanan başlıca sorun plansız kentleşme ve kaçak yapılaşmadır. Büyük kentlere göç edenlerin büyük bir kısmını, alt gelir grubundakiler oluşturmaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	10. Göçün Etkileri	10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.	173	Büyük kentlere gerçekleşen göçler, nüfusun kısa sürede aşırı derecede artmasına ve

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
				konut yetersizliğine neden olmaktadır. Şehirlerin hızlı büyümesine bağlı olarak bazı sanayi merkezlerinin şehir içinde kalması, göç ve plansız kentleşmenin ortaya çıkardığı çevre sorunlarındandır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	10. Göçün Etkileri	10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.	174	Göçlerin ortaya çıkardığı diğer bir sorun ise istihdam sıkıntısıdır. Nüfusun artmasıyla şehirde baş gösteren işsizlik; şehrin göç alan bazı kesimlerinde yoksulluğa ve suç oranının artmasına neden olmaktadır. Göçler sonucu artan nüfus; trafik, alt yapı yetersizliği ve çevre kirliliği gibi sorunlara yol açmaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	10. Göçün Etkileri	10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.	174	Göç sonucu farklı kültürler bir araya gelmektedir. Bu durum bir yandan kültürel çeşitlilik sağlarken bir yandan da kültürel çatışmalara neden olabilmektedir. Göç veren yerlerde yaşanan sorunlardan biri çalışma çağında olan nüfusun azalmasıdır. Bu durum göç veren yerde üretimin azalmasına neden olmaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	10. Göçün Etkileri	10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.	174	Ayrıca göç edenlerin önemli bir kısmı erkek ve genç nüfus olduğundan göç veren yerlerde yaşlı ve kadın nüfus oranı artmaktadır. Böylece göç, cinsiyet dengesizliğine neden olmaktadır. Göç veren yerlerde nüfus azaldığı için o yere yapılan yatırımlar azalmakta ve önceki yatırımlar atıl kalmaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	10. Göçün Etkileri	10.2.10. Göçün mekânsal etkilerini Türkiye'den örneklerle açıklar.	174	Bursa'da Haritadan Silinen "Hayalet Köy". Geçim sıkıntısı çeken aileler yıllardır yaşadıkları köylerden göç etmek zorunda kaldı. Bunun örneklerinden biri de Çökene köyü. 2 yıl önce 35 haneli olan ve 350 kişinin yaşadığı Çökene köyünde artık kimse yaşamıyor. Ailelerin göç etmesi sonucu köy imamı ve öğretmenin tayinleri ilçeye alınırken

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
				Çökene köyü de Büyü korhan'ın haritasından silindi.
4. Ünite: Çevre ve Toplum	3. Türkiye'de Afetler Erozyon	10.4.3. Türkiye'deki afetlerin dağılımları ile etkilerini ilişkilendirir	225	Erozyona bağlı olarak toprağın verimsizleşmesi neticesinde zirai ve hayvancılık üretiminde önemli azalmalar meydana gelmekte, bu da kırsal alanlardan şehirlere göçü artırmaktadır.
4. Ünite: Çevre ve Toplum	4. Afetlerden Korunma Erozyon	10.4.4. Afetlerden korunma yöntemlerini açıklar. a) Farklı ülkelerde doğal afetlere karşı yapılan uygulamalara yer verilir. b) Ülkemizde depremler başta olmak üzere, afetlere karşı bilinç oluşturmalarının önemi üzerinde durulur. c) Afetlerin meydana gelme sürecinde bireylere düşen sorumluluklara değinilir	235	Karapınar ilçesi 1960'lı yıllarda şiddetli rüzgâr erozyonu nedeniyle göç tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Tablo 5.2. incelendiğinde 10. sınıf coğrafya ders kitabında, “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanının “*Türkiye'nin Bitki Örtüsü*” konu başlığında geçen göç kavramı; bitki topluluklarının dağılımına bağlı olarak göçmen kuşların göç yolundaki değişimini açıklamak için kullanılmıştır. Bitki örtüsünün hayvanların göç hareketliliğinde çekici bir faktör olarak etkisine yer verilen konu başlığında üç ana göç yolundan ikisinin Türkiye'den geçtiği ifade edilmiştir.

10. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında “*Nüfusun Önemi ve Özellikleri*” konu başlığında ise göç, nüfus artış hızının fazla olmasına bağlı olarak işsizlik çevre sorunları gibi olumsuzluklardan biri olarak ele alınmıştır. Gelişmemiş ülkelerde olumsuz yaşam standartları beyin göçü potansiyelini arttıran bir faktör olarak açıklanmıştır. *Beşerî Sistemler*” öğrenme alanının “*Türkiye Nüfusunun Gelişimi*” konu başlığında göç, 1939'da Hatay'ın Türkiye'ye katılması ve yurt dışından gelen nüfusa ilişkin açıklamada bahsedilmiştir. Bu öğrenme alanında “*Türkiye Nüfusunun Özellikleri*” konu başlığında sanayileşme faaliyetleri ile artan iş gücü ihtiyacı ile kırdan kente yönünde gerçekleşen yer değiştirme sürecinden göç konusundan bahsedilmiştir.

Aynı öğrenme alanında “*Yeryüzünde Göçler*” konu başlığında göç tanımı yapılmış, göçün itici ve çekici nedenleri sınıflandırılmıştır. “*Yeryüzünde Göçler*” konu başlığının alt başlığı “*Türklerin Orta Asya'dan Göçü*” başlığında Moğol ve Çin saldırıları nedeniyle Türklerin ana yurtları olan Asya'dan göç etmeleri ele alınmıştır. Türklerin göç ettikleri yerler;

Sibiryaya, Çin, Hindistan, Avrupa, Kafkaslar, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Anadolu olarak verilmiştir. Ders kitabında verilen bir diğer göç hareketliliği ise “*Yeni Dünya Karaları*” olarak adlandırılan Amerika Kıtası ve Okyanusya Kıtasına yapılan göçlerdir. Yeni keşfedilen bu kıtalara Avrupa başta olmak üzere, Afrika ve Asya’dan göçlerin meydana geldiğine yer verilmiştir. “*Yeryüzünde Göçler*” konu başlığının alt başlığında “*Sosyal ve Siyasal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler*” konusunda göçe neden olan faktörler dinî, siyasi ve etnik baskılar; kan davaları, savaşlar, işgaller, sınır değişiklikleri ve ihtilaller sosyal ve siyasi nedenler olarak sınıflandırılmış ve detaylı olarak açıklanmıştır. Ayrıca bu başlıkta göçlerin, isteğe bağlı ve zorunlu olmak üzere ikiye ayrıldığı ve tarihte bu durumlara örnek olan olayların örneklendirildiği görülmektedir. Örneğin, 1925 yılındaki Türk-Bulgar ikamet sözleşmesi, 1968-1979 yılları arasında “*Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması*”, 1923-1949 yılları arasında Romanya’dan iskânlı göçmen olarak, Doğu Türkistan Cumhuriyeti’nin Çin tarafından işgali ile Doğu Türkistan’dan Türkiye’ye gelen göçler verilen örneklerden bazılarıdır.

“*Yeryüzünde Göçler*” konu başlığının bir diğer alt başlığı “*Doğal Nedenlerle Gerçekleşen Göçler*” konusunda ise göçe neden olan doğal faktörler ele alınmıştır. Deprem, volkanizma tsunami, su baskınları, kasırgalar, iklim değişiklikleri ve heyelan faktörünü açıklanmıştır. Doğal nedenler gerçekleşen göçlere örnek olarak Endonezya, Pakistan, Çin, Haiti ve Japonya’da meydana gelen depremleri; Filipinler’de meydana gelen volkanik patlama sonucu meydana gelen çamur akıntılarını; Bangladeş’te meydana gelen su baskınını, Etiyopya ve Eritre’de meydana gelen kuraklık verilmiştir. “*Yeryüzünde Göçler*” konu başlığının alt başlığı “*Beyin Göçleri Mülteci Göçleri*” konusunda beyin göçü tanımı yapılmış, beyin göçünün meydana gelmesinin nedenleri üzerinde durulmuştur. Yapılan açıklamalarda beyin göçü verme oranı yüksek ülkelerin bazıları Çin, Endonezya, Filipinler, Brezilya, Meksika, Mısır, Bangladeş, Hindistan, Pakistan, Sudan ve Tunus olarak yer verilmiştir. Mülteci göçü olarak adlandırılan bu göç türünde göçmenlerin sığındıkları belirtilmiştir.

10. sınıf coğrafya ders kitabında, göç konusunun “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanının “*Türkiye’de Göçler*” konu başlığının altında Türkiye’de de göçlerin başlıca nedenleri; sosyal ve siyasi olaylar, doğa olayları ve ekonomik koşullar olarak verilmiştir. Göç ülke sınırları içinde ve sınır dışında yapılma durumuna göre iç göç ve dış göç olarak tasnif edilmiştir. “*Türkiye’de İç Göçler*” başlığında ülke içinde gerçekleşen göçlerin nedenleri ele alınmış ve kırsal kesimde nüfus artış hızının artması, miras yolu ile paylaşılan tarım arazilerinin azalması, eğitim

koşullarının yetersizliği, sağlık olanaklarının yetersizliği gibi faktörler detaylı olarak açıklanmıştır. Türkiye’de meydana gelen iç göçlerden mevsimlik göç, işçi göçleri ve yaylacılık faaliyetlerine yer verilmiştir. “*Dış Göçler*” alt başlığı altında ise Türkiye’nin hem göç verdiği hem de göç aldığı dönemlerden bahsedilmiştir. Dış göçlerin bir kısmının zorunlu olarak mübadele göçleri; bir kısmının işçi göçleri, bir kısmının beyin göçü ve Türkiye’nin konumuna bağlı göçler transit göçler olduğu açıklanmıştır. “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanının “*Göçün Etkileri*” konu başlığı altında göçün olumlu ve olumsuz etkileri; ekonomik, çevresel, kültürel ve yerleşme ile ilişkilendirilmiştir. Göç alan bölgelerde çevresel olarak yerleşim açısından plansız kentleşme; kültürel olarak karmaşa, nüfusun orantısız dağılımı ve ekonomik olarak istihdam oranının yetersiz kalması durumlarına yer verilmiştir.

10. sınıf coğrafya ders kitabında, “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanında göç “*Türkiye’de Afetler Erozyon*” konu başlığında erozyona bağlı olarak toprağın verimsizleşmesi ile zirai ve hayvancılıkta verimin düşmesi ve kırsal alanda yaşayan bireylerin zorunlu bir yer değiştirmesi sürecinde bahsedilmiştir. Bu öğrenme alanının “*Afetlerden Korunma Erozyon*” konu başlığında ise Karapınar örneği verilerek şiddetli rüzgâr erozyonu nedeniyle burada yaşayan insanların göç ettiğine değinilmiştir.

5.3. 11.Sınıf Ders Kitabında Coğrafya Göç Konusunun Öğretimi

Araştırmanın üçüncü alt problemi “11. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi nasıldır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 11. sınıf coğrafya ders kitabı incelenmiş ve elde edilen veriler tablo 5.3’te sunulmuştur.

Tablo 5.3. 11. Sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
1.Ünite: Doğal Sistemler	A. Yeryüzünde Biyçeşitlilik c. Yer Şekilleri	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. Öğrencilerin biyoçeşitliliğin korunması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplamaları, bireysel ya da grup olarak biyoçeşitliliğin korunması konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla kamu spotu hazırlamaları sağlanır.	14	Canlı dağılımını etkileyen etmenlerden biri de yüksekliği fazla olan sıradağlardır. Bu tür dağlar, bazı canlı türlerinin göçünü ve yayılmasını engeller.
1.Ünite: Doğal Sistemler	A. Yeryüzünde Biyçeşitlilik 2. Biyolojik Faktörler a. İnsan	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. Öğrencilerin biyoçeşitliliğin korunması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplamaları, bireysel ya da grup olarak biyoçeşitliliğin korunması konusunda halkı bilinçlendirmek	17	Aşırı derecede çoğalan bu balık, göldeki 400 yerel balık türünün yok olmasına neden olmuştur. 1869’da Süveyş Kanalı’nın açılması sonucunda Kızıldeniz’de yaşayan birçok canlı türü Akdeniz’e göç etmiştir.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
		amacıyla kamu spotu hazırlamaları sağlanır.		
1. Ünite: Doğal Sistemler	A. Yeryüzünde Biyoçeşitlilik 2. Biyolojik Faktörler a. İnsan	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. Öğrencilerin biyoçeşitliliğin korunması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplamaları, bireysel ya da grup olarak biyoçeşitliliğin korunması konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla kamu spotu hazırlamaları sağlanır.	17	Kızıldeniz'den Akdeniz'e doğru gerçekleşen göç olayı, Süveyş Kanalı'nın açılması için büyük uğraşlar veren Fransız mühendis ve diplomat Vicomte Ferdinand Marrie de Lesseps (Vikont Ferdinan Maridö Lesseps) anısına, "Lessepsiyen Göç" ve bu yolla geçiş yapan türler de "Lessepsiyen Göçmen" olarak adlandırılmıştır.
1. Ünite: Doğal Sistemler	A. Yeryüzünde Biyoçeşitlilik 3. Paleocoğrafya a. Kıtaların Hareketi	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. Öğrencilerin biyoçeşitliliğin korunması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplamaları, bireysel ya da grup olarak biyoçeşitliliğin korunması konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla kamu spotu hazırlamaları sağlanır.	18	Bu kıtaların birbirinden uzaklaşması sonucunda bazı hayvanların göç yolları ve birçok canlı türünün etkileşimi ortadan kalktı.
1. Ünite: Doğal Sistemler	A. Yeryüzünde Biyoçeşitlilik 3. Paleocoğrafya b. İklim Değişlikleri	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. Öğrencilerin biyoçeşitliliğin korunması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplamaları, bireysel ya da grup olarak biyoçeşitliliğin korunması konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla kamu spotu hazırlamaları sağlanır.	18	İklim koşullarındaki değişiklikler, canlılardan bir kısmının göç etmesine, bazılarının değişen koşullara adapte olmasına, bir kısmının da yok olmasına neden olmaktadır.
1. Ünite: Doğal Sistemler	A. Yeryüzünde Biyoçeşitlilik 3. Paleocoğrafya b. İklim Değişlikleri	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. Öğrencilerin biyoçeşitliliğin korunması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplamaları, bireysel ya da grup olarak biyoçeşitliliğin korunması konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla kamu spotu hazırlamaları sağlanır.	19	Bu dönemlerde kutuplarda ve dağlardaki buzulların alanı genişlemiş, bazı canlı türleri daha sıcak bölgelere göç ederken bazı canlı türleri yok olmuştur.
1. Ünite: Doğal Sistemler	A. Yeryüzünde Biyoçeşitlilik 3. Paleocoğrafya b. İklim Değişlikleri	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. Öğrencilerin biyoçeşitliliğin korunması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplamaları, bireysel ya da grup olarak biyoçeşitliliğin korunması konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla kamu spotu hazırlamaları sağlanır.	19	Bunun sonucunda karalar arasın da canlı göçü başlamış, denizler arasındaki göç yolları kesintiye uğramıştır. Örneğin Bering (Bering) Boğazı'nın buzul dönemlerinde kara hâline gelmesi sonucunda Asya ile Amerika kıtaları arasında göçler gerçekleşmiştir.
1. Ünite: Doğal Sistemler	A. Yeryüzünde Biyoçeşitlilik 3. Paleocoğrafya b. İklim Değişlikleri	11.1.1. Biyoçeşitliliğin oluşumu ve azalmasında etkili olan faktörleri açıklar. Öğrencilerin biyoçeşitliliğin korunması için yapılan çalışmalar hakkında bilgi toplamaları, bireysel ya da grup	19	Ayrıca buzul dönemlerinde kara hâline gelmiş olan boğazlar tekrar suyla dolmuş, karalar arasındaki göç yolları kapanırken denizler arasındaki yollar açılmıştır.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
		olarak biyoçeşitliliğin korunması konusunda halkı bilinçlendirmek amacıyla kamu spotu hazırlamaları sağlanır.		
1. Ünite: Doğal Sistemler	C. Enerji Akışı ve Madde Döngüleri 5. Madde Döngülerine İnsan Etkisi ç. Su Döngüsüne İnsan Müdahalesi	11.1.3. Madde döngüleri ve enerji akışını ekosistemin devamlılığı açısından analiz eder. a) Azot, karbon, su ve besin döngüleri ile enerji akışına yer verilir. b) İnsan faaliyetlerinin karbon, azot, oksijen ve su döngülerine olan etkileri örneklendirilir.	38	İklimi değişen bir bölgede bazı canlılar göç ederken bazı canlılar ölür veya şartlara uymaya çalışır.
1. Ünite: Doğal Sistemler	Ç. Su Ekosistemlerinin İşleyişi	11.1.4. Su ekosisteminin unsurlarını ve işleyişini açıklar. a) Su döngüsü ve dünyadaki su varlığının doğal sistemlerin işleyişi üzerindeki etkilerine değinilir. b) Ramsar Sözleşmesi'ne vurgu yapılır. c) Türkiye'deki sulak alanların endemik zenginliğinin önemi ve korunmasının gerekliliği üzerinde durulur.	41	Türkiye'de bulunan 426 kuş türünün 250'sini göçmen türler oluşturmaktadır. Kuşlar kuzey-güney doğrultusunda göç hareketi sırasında sulak alanlarda dinlendikten sonra yollarına devam etmekte.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	A. Nüfus Politikaları	11.2.1. Ülkelerin farklı dönemlerde izledikleri nüfus politikaları ve sonuçlarını karşılaştırır. a) Dönemsel olarak nüfus politikalarında farklılık görülen bir ülkenin nüfus politikalarının incelenmesi sağlanır. b) Günümüzde farklı ülkelerin izlediği nüfus politikaları karşılaştırılır.	46	Ülkelerin, nüfus artış hızını artırma veya azaltma, göçler ve nüfusunun özellikleriyle ilgili çıkardıkları yasalar, nüfus politikalarını oluşturmaktadır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	A. Nüfus Politikaları 1. Endonezya'da Nüfus Politikaları	11.2.1. Ülkelerin farklı dönemlerde izledikleri nüfus politikaları ve sonuçlarını karşılaştırır. a) Dönemsel olarak nüfus politikalarında farklılık görülen bir ülkenin nüfus politikalarının incelenmesi sağlanır. b) Günümüzde farklı ülkelerin izlediği nüfus politikaları karşılaştırılır.	48	Endonezya'daki önemli nüfus politikalarından biri, nüfusun ülkedeki dağılımına yönelik olmuştur. Bu amaçla bir göç programı belirlenmiş, nüfusun bir kısmı, yerleşmelerin çok az olduğu adalara yerleştirilmeye çalışılmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	A. Nüfus Politikaları 1. Endonezya'da Nüfus Politikaları	11.2.1. Ülkelerin farklı dönemlerde izledikleri nüfus politikaları ve sonuçlarını karşılaştırır. a) Dönemsel olarak nüfus politikalarında farklılık görülen bir ülkenin nüfus politikalarının incelenmesi sağlanır. , b) Günümüzde farklı ülkelerin izlediği nüfus politikaları karşılaştırılır.	50	Japonya'da uygulanan nüfus politikalarını iki grupta toplayabiliriz. Bunlardan birincisi göç, diğeri nüfus artış hızına yönelik politikalar. Japonya'nın göçle ilgili politikalarının dayanak noktası ırkı koruma ve türdeş topluluk oluşturma görüşüdür. Bu amaçla ülkede sıkı bir göçmen politikası uygulanmış ve Japonya, uluslararası göçün en az yaşandığı ülke olmuştur. Örneğin uluslararası

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
				göçün yoğun olduğu 1945 ile 1993 yılları arasında da Japonya'ya göç edenlerin sayısı yalnızca 222 bin kişi olmuştur. Bunların da önemli bir kısmını Japonlarla evlenenler oluşturmuştur.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	A. Nüfus Politikaları 1. Endonezya'da Nüfus Politikaları	11.2.1. Ülkelerin farklı dönemlerde izledikleri nüfus politikaları ve sonuçlarını karşılaştırır. a) Dönemsel olarak nüfus politikalarında farklılık görülen bir ülkenin nüfus politikalarının incelenmesi sağlanır. b) Günümüzde farklı ülkelerin izlediği nüfus politikaları karşılaştırılır.	51	Uzmanlar doğum oranlarının giderek düştüğü Japonya'nın göç de almadığına dikkat çekiyor ve bu eğilimin sürmesinin beklendiğini belirtiyorlar.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	A. Nüfus Politikaları 4. Rusya Federasyonu'nda Nüfus Politikaları	11.2.1. Ülkelerin farklı dönemlerde izledikleri nüfus politikaları ve sonuçlarını karşılaştırır. a) Dönemsel olarak nüfus politikalarında farklılık görülen bir ülkenin nüfus politikalarının incelenmesi sağlanır. b) Günümüzde farklı ülkelerin izlediği nüfus politikaları karşılaştırılır.	52	Rusya'da 1914 ile 1922 yılları arasında çok sayıda insan yaşamını yitirmiş ve bu dönemde yoğun bir şekilde göç olayı yaşanmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	B. Türkiye'nin Nüfus Politikaları 1. 1923 ile 1963 Dönemi'nde Uygulanan Nüfus Politikaları	11.2.2. Türkiye'nin nüfus politikalarını gerekçeleri açısından değerlendirir. TÜİK verilerinden hareketle Türkiye'de nüfus politikalarındaki değişimin grafik, tablo vb. kullanılarak yorumlanması sağlanır.	54	Göçleri teşvik etmek için göçmenlere 1934'te gümrük muafiyeti getirilmiştir. Ülkemize gelen göçmenler, toprakların işlenmesi için ülkemize dengeli bir şekilde yerleştirilmeye çalışılmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	B. Türkiye'nin Nüfus Politikaları 2. 1963 ile 2014 Dönemi'nde Uygulanan Nüfus Politikaları	11.2.2. Türkiye'nin nüfus politikalarını gerekçeleri açısından değerlendirir. TÜİK verilerinden hareketle Türkiye'de nüfus politikalarındaki değişimin grafik, tablo vb. kullanılarak yorumlanması sağlanır.	56	Nüfusun sağlık, eğitim, barınma ve beslenme imkânları artırılacak; sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve özellikle göç veren, doğurganlığın yüksek olduğu illerde yaşayan nüfusun bu hizmetlerden faydalanması sağlanacaktır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	C. Türkiye'nin Nüfus Projeksiyonları	11.2.3. Türkiye'nin nüfus projeksiyonlarına dayalı senaryolar oluşturur. Farklı nüfus senaryolarına göre Türkiye'nin nüfus yapısına ilişkin çıkarımlara yer verilir.	59	Bu çalışmada doğum ve ölüm verileri ile göç olgusu değerlendirilmiştir. 2012'deki nüfus projeksiyonunda ilk kez il düzeyinde nüfus projeksiyonları üretilmiş ve 2075 yılına kadar ülkemizde nüfusla ilgili beklenen değişimler ele alınmıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	C. Türkiye'nin Nüfus Projeksiyonları	11.2.3. Türkiye'nin nüfus projeksiyonlarına dayalı senaryolar oluşturur. Farklı nüfus senaryolarına göre Türkiye'nin nüfus yapısına ilişkin çıkarımlara yer verilir.	60	Ülkemizde bu süre içinde göçler devam edecektir. Karadeniz ve Doğu Anadolu, yoğun göç veren kesimler olacaktır. Batı göç almaya devam edecek ve ülkemizdeki nüfusun büyük bir kısmı, batıda toplanacaktır.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
2. Ünite: Beşerî Sistemler	Ç. Şehirlerin Gelişimi ve Fonksiyonları	11.2.4. Şehirleri fonksiyonel özellikleri açısından karşılaştırır. a) Tarihsel süreçte şehirlerin fonksiyonel özelliklerindeki değişimlerin küresel etkilerine yer verilir. b) Tarihsel süreçteki başlıca Türk-İslam şehirlerinin (Semerkant, Buhara, Konya vb.) öne çıkan özelliklerine yer verilir.	65	18. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Sanayi Devrimi'ne bağlı olarak kırsal kesimden şehirlere doğru yoğun bir göç başlamıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	F. Türkiye'de Kır Yerleşmeler 1. Köy Altı Yerleşmeleri	11.2.7. Türkiye'deki kır yerleşme tiplerini ayırt eder.	84	Dünya genelinde tarımda makineleşmeye koşut olarak kentlerde yaşanan sanayileşme süreciyle birlikte kırsal alanda nüfus yoğunluğu kırdan kente göçlerin etkisiyle azalmaya başlamıştır. Göçle birlikte nüfusu azalan ve yaşlı nüfusu artan bir demografik yapı egemen olmaya başlamıştır. Nitelikli ve kapsamlı kamu hizmetlerinin yeterli sunulmadığı kırsal alanlar çekiciliğini kaybetmiştir. Bu durum kırsal alanlarda iş olanaklarının yaratılmasının önünde engel olarak görülmüştür. Bunun sonucunda artan gizli işsizlik ve eksik istihdam sorunu karşısında kırdan kente göçler azaltılamamıştır.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	G. Üretim, Dağıtım ve Tüketimi Etkileyen Doğal Etmenler	11.2.8. Doğal unsurları üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri üzerindeki etkisi açısından değerlendirir.	86	Avcılık ve toplayıcılıkla geçinen ve göçebe yaşayan insanlar, doğada hazır bulunan bitkilerle ve avladıkları hayvanlarla besleniyor ve doğal barınaklarda yaşıyorlardı.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	L. Türkiye'de Tarım ve Hayvancılık III. Türkiye'de Hayvancılık C. Arıcılık	11.2.16. Tarımın Türkiye ekonomisindeki yerini açıklar. a) Türkiye'de yetiştirilen başlıca tarımsal ürünlerin dağılımına yer verilir. b) Ülkelerin, tarımsal üretimdeki yeterliğinin öneme yer verilir.	147	Bu durum Türkiye'de göçebe arıcılığın gelişmesine neden olmuştur. Göçebe arıcılık yapanlar, kış dönemini kıyılarda geçirmekte, baharla birlikte ülkemizin dört bir yanına dağılmaktadırlar.
2. Ünite: Beşerî Sistemler	L. Türkiye'de Tarım ve Hayvancılık III. Türkiye'de Hayvancılık E. Balıkçılık	11.2.15. Türkiye'de tarım sektörünün özelliklerini açıklar. a) Tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılıkla ilgili temel kavramlara yer verilir. b) Türkiye'de tarımsal üretimi etkileyen faktörlere yer verilir.	149	Balıkların göç yolları üzerinde bulunan boğazlar ile Marmara ve Ege denizleri Karadeniz'den sonra en fazla balık avlanan yerlerdir.
3. Ünite: Bölgeler ve Ülkeler	A. İlk Uygarlıklar	11.3.1. İlk kültür merkezlerinin ortaya çıkışı, yayılışı ve dağılımlarını belirleyen faktörleri açıklar.	190	İlk insanların avcılık ve toplayıcılıkla geçindikleri, topluluklar hâlinde ve göçebe yaşadıkları bilim insanları tarafından ifade edilmektedir.
3. Ünite: Bölgeler ve Ülkeler	B. Yeryüzündeki Kültürler Pasifik Kültürü	11.3.2. Farklı kültürel bölgelerin yeryüzünde yayılışına etki eden faktörleri açıklar. a) Kültürü oluşturan unsurlara yer verilir. b) Farklı kültür bölgelerinin dağılım ve yayılış güzergahları	204	Bu adalarda insan yaşamını Asya'dan ve Güneydoğu Asya'daki adalardan göç edenler başlatmıştır.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği yer
		(İslam, Çin, Hint, Batı, Doğu, Slav-Rus ve Afrika kültür bölgeleri) dikkate alınarak kültür ile mekân arasındaki ilişkiye yer verilir. c) Kültürel çeşitliliğin önemine değinilerek farklı kültürlerle karşı saygılın olmanın gerekliliği vurgulanır.		
3. Ünite: Bölgeler ve Ülkeler	C. Türk Kültürü	11.3.3. Türk kültürünün yayılış alanlarını bölgesel özellikler açısından analiz eder. a) Türk kültürünün doğuşu, gelişimi ve özellikleri mekânla ilişkilendirilerek verilir. b) Türk kültürünü temsil eden başlıca maddi ve manevi unsurlara örnekler üzerinden yer verilir.	206	Kuraklığın önemli bir sorun olduğu bu bölgede Türkler, daha çok hayvancılıkla geçinmiş ve göçebe yaşamışlardır. Bu nedenle çadır, at ve koyun bu kültürün önemli maddi unsurlarıdır. Çok eski bir geçmişe sahip olan bu kültürün çevreye yayılması, daha çok göçlerle gerçekleşmiştir. Orta Asya'dan dünyanın dört bir yanına gerçekleşen göçler, aynı zamanda bu kültürün yayılmasını ve diğer kültürlerle etkileşimini sağlamıştır. Artan nüfus, kuraklık, hayvanlarına otlak bulmaya çalışma ve komşu topluluklarla yaşanan siyasi sorunlar, Türk göçlerinin başlıca nedenleridir.
3. Ünite: Bölgeler ve Ülkeler	Ç. Uygarlıkların Merkezi: Anadolu	11.3.4. Türkiye'nin tarih boyunca medeniyetler merkezi olmasını konumu açısından değerlendirir.	210	Anadolu'da İlk Yerleşmeler Bunun sonucunda da bu topraklar, uygarlığın başlangıcından bu yana kıtalardan gelen sayısız göç ve fetih dalgalarının yaşandığı yerler olmuş ve bölgenin siyasal gelişimini etkilemiştir. Günümüzden 12.000-10.000 yıl önce sine tarihlenen Mezolitik Dönem'de ise göçebelikten yerleşik düzene doğru bir geçiş yaşanmış ve bu dönemde köy mimarisi tarzında barınma ve korunma gibi ortak bir amaca hizmet eden kalıcı barınaklar yapılmaya başlanmıştır. Dünyada ilk kentleşme hareketinin çekirdeğini de göçebe yaşam tarzından yerleşik düzende yaşama geçişin oluşturduğunu söylemek mümkündür.
3. Ünite: Bölgeler ve Ülkeler	E. Uluslararası Turizm Serengeti Millî Parkı (Tanzanya)	11.3.6. Ülkeler arası etkileşimde turizm faaliyetlerinin rolünü açıklar.	223	Bu park alanı, aynı zamanda çok sayıda hayvanın göç yolları üzerinde bulunmaktadır.

Tablo 5.3 incelendiğinde 11. sınıf coğrafya ders kitabında, “Doğal Sistemler” öğrenme alanının “Yeryüzünde Biyolojik Çeşitlilik” konu başlığının “Biyolojik Faktörler” alt başlığında yer verilen göç kavramı; canlıların dağılışını etkileyen faktörlere göre bölgesel olarak canlı türlerinin göçünü ve yayılma şekline etkisi bakımından ele alınmıştır. Aynı öğrenme alanında biyoçeşitliliği etkilen faktörlere örnek olarak 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması sonucunda

Kızıldeniz’de yaşayan birçok canlı türünün Akdeniz’e göç etmesi ile beşerî faktörlerin canlı türlerinin göç etme durumuna yer verilmiştir. “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanının “*Yeryüzünde Biyolojik Çeşitlilik*” konu başlığının “*Paleocoğrafya*” alt başlığında yer verilen kıtaların birbirinden uzaklaşması ile etkisi bazı hayvanların göç yolları etkileşiminin etkilendiğinden bahsedilmiştir. Yeryüzünde meydana gelen iklim değişiklikleri sonucunda bazı türlerin göç etmek zorunda kaldığından bazı türlerin ise uyum sağlamak zorunda kaldığından bahsedilmiştir. Örneğin Bering Boğazı’nın buzul dönemlerinde kara hâline gelmesi sonucunda Asya ile Amerika kıtaları arasında göçlerin gerçekleşmesi mümkün hale gelmiştir.

“*Doğal Sistemler*” öğrenme alanının “*Enerji Akışı ve Madde Döngüleri*” konu başlığının “*Madde Döngülerine İnsan Etkisi*” alt başlığında da iklim değişikliğine bağlı olarak bazı canlıların göç etmesi durumundan bahsedilmiştir. Son olarak aynı öğrenme alanında “*Su Ekosistemlerinin İşleyişi*” başlığı altında örnek olarak Türkiye’de bulunan kuş türlerinden 426 kuş türünün 250’sini göçmen kuşların oluşturduğunu ve kuşlar kuzey-güney doğrultusunda göç hareketinde buldukları açıklanmıştır.

11.sınıf coğrafya ders kitabında, “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanının “*Nüfus Politikaları*” konusunda göç kavramını ülkelerin nüfus artış hızını artırmada ve azaltmada uyguladıkları politikayla göç hareketliliğini ilişkilendirerek verilmiştir. Bu öğrenme alanında ülkelerin uyguladıkları nüfus politikalarından örnekler verilmiştir. “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında “*Türkiye’nin Nüfus Projeksiyonları*” konusunda göç hareketliliği ile nüfus projeksiyonlarındaki arasındaki ilişki ele alınmıştır. Aynı öğrenme alanında bir diğer başlık olan “*Şehirlerin Gelişimi ve Fonksiyonları*” konusunda 18 yy. sanayi devrimine bağlı olarak yoğun bir göç alan yerlerin şehir yerleşmelerine dönüşüm süreci açıklanmıştır. “*Türkiye’de Kırsal Yerleşmeleri*” alt başlığında verilen okuma metninde kırdan kente artan göçlerle şehir nüfusunun arttığı dikkat çekilmiştir.

11.sınıf coğrafya ders kitabında, “*Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanının “*Üretim, Dağıtım ve Tüketimi Etkileyen Doğal Etmenler*” konusunda göçle ilgili olarak, göçebe yaşam tarzı ele alınarak açıklanmıştır. Göçebe yaşam tarzını benimseyen insanların kış dönemlerini kıyı şeridinde geçirip bahar döneminde ise iç kesimlere göç ettiklerini belirtilmiştir. Göçebe kavramı “*İlk Uygarlıklar*” konusunda ilk insanların yaşam şeklini bahsederken de kullanılmıştır. “*Yeryüzündeki Kültürler Pasifik Kültürü*” konu başlığında Asya’dan ve Güneydoğu Asya’dan adalara göç eden insanlar örnek verilerek bu kültürün ortaya çıkmasında yapılan göçlerin etkileri ortaya konulmuştur. Farklı kültürlerin yeryüzüne ortaya çıkmasında

göç konusunun etkileri bu başlıkta tartışılmıştır. Aynı öğrenme alanında “*Türk Kültürü*” başlığı altında ise Türklerin yaşam tarzı olarak göçebe yaşam tarzını benimsedikleri ve Orta Asya’da artan nüfus ve kuraklık nedeniyle Türklerin göç etmesi ele alınmıştır.

5.4. 12.Sınıf Ders Kitabında Coğrafya Göç Konusunun Öğretimi

Araştırmanın dördüncü alt problemi “12. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi nasıldır?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 12. sınıf coğrafya ders kitabı incelenmiş ve elde edilen veriler tablo 5.4’te sunulmuştur.

Tablo 5.4. 12. Sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun öğretimi

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği Yer
1. Ünite Doğal Sistemler	1.Bölüm Ekstrem Doğa Olayları 1.1.3. Jeoloji ve Jeomorfoloji Kökenli Ekstrem Doğa Olayları a) Volkanik Patlamalar	12.1.1. Doğa olaylarının ekstrem durumlarını ve etkilerini açıklar	24	Bu volkanik olay, alınan önlemler sayesinde can kaybına neden olmamış ancak adanın üçte ikisini kullanılamaz hâle getirdiği için nüfusun çok büyük bir kısmı göç etmek zorunda kalmıştır.
1. Ünite Doğal Sistemler	2.Bölüm Bildiğimiz Havaaların Sonu: Küresel İklim Değişim 2.2.2. Küresel İklim Değişiminin Gözlenen ve Öngörülen Etkileri	12.1.2. Doğal sistemlerdeki değişimlerle ilgili geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunur. a) Gelecekte, doğal sistemlerdeki değişimlerin canlı yaşamı üzerindeki olası sonuçlarına vurgu yapılır. b) Çölleşme ve çölleşmeye karşı alınması gereken önlemler üzerinde durulur. c) Kyoto Protokolü’ne değinilir.	34	Küresel iklim değişiminin üretimin, istihdamın ve büyümenin azalması gibi ekonomik; işsizlik ve göç gibi sosyal sorunların yaşanmasına yol açmaktadır. Su kaynaklarının azalması; susuzluğa ve tarım üretiminin düşmesine dolayısıyla kıtlıkların yaşanmasına neden olacaktır. İnsanlık iklim değişiminin neden olduğu kitle sel göçlerle karşı karşıyadır.
1. Ünite Doğal Sistemler	2.Bölüm Bildiğimiz Havaaların Sonu: Küresel İklim Değişim 2.2.2. Küresel İklim Değişiminin Gözlenen ve Öngörülen Etkileri	12.1.2. Doğal sistemlerdeki değişimlerle ilgili geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunur. a) Gelecekte, doğal sistemlerdeki değişimlerin canlı yaşamı üzerindeki olası sonuçlarına vurgu yapılır. b) Çölleşme ve çölleşmeye karşı alınması gereken önlemler üzerinde durulur. c) Kyoto Protokolü’ne değinilir.	37	Çölleşme sonucunda su kaynaklarının kuruması, bitki örtüsünün tahribi, erozyon ve biyoçeşitliliğin azalması gibi doğal ortamdaki bozulmanın yanında yaşam kalite sinin düşmesi, kıtlık ve göç gibi sosyoekonomik sorunlar da ortaya çıkar.
1. Ünite Doğal Sistemler	2.Bölüm Bildiğimiz Havaaların Sonu: Küresel İklim Değişimi 2.2.3. Küresel İklim Değişimi ile Mücadele Coğrafya Okuryazarlığı	12.1.2. Doğal sistemlerdeki değişimlerle ilgili geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunur. a) Gelecekte, doğal sistemlerdeki değişimlerin canlı yaşamı üzerindeki olası sonuçlarına vurgu yapılır. b) Çölleşme ve çölleşmeye karşı alınması gereken önlemler üzerinde durulur.	45	Küresel İklim Değişimi ve Türkiye’ye Olası Etkileri Kuş cenneti ve benzeri millî parklar tahrip olup kuşların göç yolları ve konaklama yerleri değişecek.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği Yer
		c) Kyoto Protokolü'ne değinilir.		
2. Ünite Beşerî Sistemler	1. Bölüm Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi 1.1. Ekonomik Faaliyetlerin Sosyal ve Kültürel Etkileri 1.1.2. Silikon Vadisi'nde Meydana Gelen Değişimlerin Sosyal ve Kültürel Etkileri	12.2.1. Bir bölgedeki baskın ekonomik faaliyet türünü sosyal ve kültürel hayata etkileri açısından analiz eder. Tarım, sanayi, hizmet gibi ekonomik faaliyetlerin, sosyal ve kültürel hayata olan etkilerine yer verilir.	56	Bu nedenle üniversite profesörlerinden Frederick Terman (Fredrik Törmin), beyin göçlerini engellemek için AR-GE merkezleri ve teknoloji şirketlerinin kurulmasına ön ayak olmuştur.
2. Ünite Beşerî Sistemler	1. Bölüm Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi 1.2. Şehirleşme, Sanayi ve Göç İlişkisinin Toplumsal Etkileri	12.2.2. Şehirleşme, göç ve sanayileşme ilişkisini toplumsal etkileri açısından yorumlar. Şehir hayatı içerisinde, birlikte yaşamının gereği olarak öz denetimin önemi vurgulanır.	57	İnsanlar, Neolitik Dönem başlarında (yaklaşık on bin yıl önce) avcılık ve toplayıcılık yaptığı göçebe yaşamdan tarım faaliyetleriyle yerleşik yaşama geçmeye başlamıştır.
2. Ünite Beşerî Sistemler	1. Bölüm Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi 1.2. Şehirleşme, Sanayi ve Göç İlişkisinin Toplumsal Etkileri	12.2.2. Şehirleşme, göç ve sanayileşme ilişkisini toplumsal etkileri açısından yorumlar. Şehir hayatı içerisinde, birlikte yaşamının gereği olarak öz denetimin önemi vurgulanır.	57	Milyarlarca insanın beslenme, korunma ve giyinme gibi ihtiyaçlarının yanında çeşitli aletlerin karşılınması ancak sanayi ile mümkün olacağından şehirlerin cazibesi artmış, sunduğu farklı iş imkânları sayesinde büyük bir göç dalgası başlamıştır.
2. Ünite Beşerî Sistemler	1. Bölüm Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi 1.2. Şehirleşme, Sanayi ve Göç İlişkisinin Toplumsal Etkileri	12.2.2. Şehirleşme, göç ve sanayileşme ilişkisini toplumsal etkileri açısından yorumlar. Şehir hayatı içerisinde, birlikte yaşamının gereği olarak öz denetimin önemi vurgulanır.	58	Birbirleri ile sürekli etkileşim hâlinde olan sanayileşme, şehirleşme ve göç; toplumun günlük hayatına getirdiği birçok iyileşmenin yanında toplumsal ve ekonomik sorunlara da yol açmıştır.
2. Ünite Beşerî Sistemler	1. Bölüm Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi 1.2. Şehirleşme, Sanayi ve Göç İlişkisinin Toplumsal Etkileri 1.2.1. Sao Paulo	12.2.2. Şehirleşme, göç ve sanayileşme ilişkisini toplumsal etkileri açısından yorumlar. Şehir hayatı içerisinde, birlikte yaşamının gereği olarak öz denetimin önemi vurgulanır.	59	Kısa bir sürede sanayi, ticaret ve bankacılık merkezi hâline gelen kente İtalya, Portekiz, İspanya, Almanya ve Lübnan gibi ülkelerden birçok göçmen gelmiştir.
2. Ünite Beşerî Sistemler	1. Bölüm Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi 1.2. Şehirleşme, Sanayi ve Göç İlişkisinin Toplumsal Etkileri 1.2.2. Petrolde Gelen Zenginlik: Batman	12.2.2. Şehirleşme, göç ve sanayileşme ilişkisini toplumsal etkileri açısından yorumlar. Şehir hayatı içerisinde, birlikte yaşamının gereği olarak öz denetimin önemi vurgulanır.	60	Petrolün bulunduğu 1940'lı yıllarda kuru tarım ve hayvancılık ile geçinen Batman, petrol rafinerisinin kurulması ile büyük bir işçi göçüne uğramış ve nüfusu hızla artmıştır.
2. Ünite Beşerî Sistemler	1. Bölüm Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi 1.3. Geleceğin Dünyası 1.3.2. Yaşam Kaynağımız: Suyun Geleceği	12.2.3. Nüfus, yerleşme ve ekonomik faaliyetlerde gelecekte olabilecek değişimlerle ilgili çıkarımlarda bulunur. Teknolojik değişimler ve doğa ilişkisine ait örneklerden yararlanılarak doğa ve uzayın kullanımına ait değerlendirmelere yer verilir	61	BM, mevcut su tüketimi eğilimlerini göz önüne alarak 2025 yılına kadar su kıtlığı yüzünden 700 milyondan fazla kişinin göç riski altında kalabileceğini tahmin etmektedir.

Ünite	Konu	Kazanım	Sayfa	Geçtiği Yer
2. Ünite Beşerî Sistemler	2.Bölüm 2.Bölüm Türkiye'nin İşlevsel Bölgeleri ve Kalkınma Projeleri 2.2. Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Projeleri	12.2.5. Türkiye'deki bölgesel kalkınma projelerini ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri açısından değerlendirir. Kalkınma projelerinin gerekçeleri üzerinde durulur.	78	Bölgeler arasındaki gelişme farklılıkları; göç ve çarpık kentleşme ile birlikte gecekonduların ortaya çıkmasına, altyapı ve çevrede sorunların yaşanmasına neden olmuştur.
	2. Ünite Beşerî Sistemler	2.Bölüm Türkiye'nin İşlevsel Bölgeleri ve Kalkınma Projeleri 2.2. Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Projeleri 2.2.4. Doğu Anadolu Projesi (DAP)	12.2.5. Türkiye'deki bölgesel kalkınma projelerini ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri açısından değerlendirir. Kalkınma projelerinin gerekçeleri üzerinde durulur.	85
2. Ünite Beşerî Sistemler	2. Bölüm 2.Bölüm Türkiye'nin İşlevsel Bölgeleri ve Kalkınma Projeleri 2.2. Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Projeleri 2.2.5. Zonguldak Bartın Karabük Projesi (ZBK)	12.2.5. Türkiye'deki bölgesel kalkınma projelerini ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri açısından değerlendirir. Kalkınma projelerinin gerekçeleri üzerinde durulur.	86	Yeni iş imkânları oluşturularak bölge dışına göçün önüne geçmek.
	2. Ünite Beşerî Sistemler	3.Bölüm Hizmet Sektörünün Ekonomideki Yeri 3.4. Türkiye'deki Ulaşım Sistemlerinin Gelişimi- Ulaşım Sistemlerinin Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetlere Etkisi Kocaeli	12.2.6. Hizmet sektörünün Türkiye'nin ekonomik kalkınmasıyla olan ilişkisini açıklar. Ulaşım, ticaret ve turizm sektörlerine vurgu yapılır.	101
3. Ünite Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	1. Bölüm Jeopolitik Konum 1.2. Ülkelerin Konumunun Küresel ve Bölgesel Etkileri- ABD'nin Konumunun Bölgesel ve Küresel Etkileri	12.3.4. Türkiye'nin içinde yer aldığı jeopolitik bölgelerle olan ilişkisini açıklar. Ülkemizin bölgesel ve küresel bağlantılar açısından önemli bir ulaşım merkezi olduğu vurgulanır	156	1777'de bağımsızlığını kazanarak ABD'nin sürekli göç almasında nüfusunu artırmış ve doğal kaynakların daha kolay işlenmesini sağlamıştır. Zengin doğal kaynakların işlenmesi, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle hız kazanmış ve üretim artmıştır.
	3. Ünite Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler	1. Bölüm Jeopolitik Konum 1.5. Türk Kültürü Havzası	12.3.5. Türk kültür bölgeleri ile ülkemiz arasındaki tarihî ve kültürel bağları açıklar. Kültür havzamızı oluşturan Türkistan, Kafkasya, Balkanlar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ile ülkemiz arasındaki tarihî ve kültürel etkileşime yer verilir.	164

Tablo 5.4 incelendiğinde 12. sınıf coğrafya ders kitabında, “Doğal Sistemler” öğrenme alanının “Ekstrem Doğa Olayları” konu başlığının alt başlığı olan “Jeoloji ve Jeomorfoloji Kökenli Ekstrem Doğa Olayları” göç kavramı; volkanik faaliyetler nedeniyle meydana gelen tahriplerin büyük oranda insanların yaşam alanlarını etkilemesiyle buldukları yeri terk etme durumlarından bahsedilmiştir. Aynı öğrenme alanında “Bildiğimiz Havaların Sonu: Küresel

İklim Değişim” konu başlığının alt başlığı olan “*Küresel İklim Değişiminin Gözlenen ve Öngörülen Etkileri*” göç kavramı; küresel iklim değişiklikleri ekonomik koşullara olumsuz etkileri nedeniyle kitlesel göç hareketliliğine yol açtığını açıklanmıştır. “*Küresel İklim Değişimi ile Mücadele Coğrafya Okuryazarlığı*” alt başlığı altında verilen okuma metninde iklim değişiklikleri nedeniyle hayvanların göç yollarının değişiklik göstereceği vurgulanmıştır.

12. sınıf coğrafya ders kitabında, “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanının “*Bölüm Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi*” konu başlığının alt başlığı olan “*Silikon Vadisi’nde Meydana Gelen Değişimlerin Sosyal ve Kültürel Etkileri*” göç kavramı; göç türlerinden biri olan beyin göçünü engellemek için yapılan bir örneğe yer vererek ülkelerin yetiştirdikleri bilim insanlarına yeterli koşulların sağlanması ile göç etmelerine engel olunabileceğini belirtmiştir. “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanının “*Geçmişten Geleceğe Şehir ve Ekonomi*” konu başlığının alt başlığı olan “*Şehirleşme, Sanayi ve Göç İlişkisinin Toplumsal Etkileri*” alt başlığında göç kavramı; insanların ilk olarak neolitik dönemde avcılık ve toplayıcı yaptığı dönemde yerleşim şekillerinin göçebe yaşam tarzını benimsediğini tarım faaliyetleri ile yerleşim yaşama geçtiklerini sonrasında sanayi devrimi ile insanların ekonomik koşullar ve yaşam standartlarını artırmak için göç ettiklerini ve göç hareketliliği ortaya çıkardığı sorunları ele almıştır. Göç hareketliliğine örnekler vererek anlatımı güçlendirilmiştir.

“*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanının “*Geleceğin Dünyası*” konu başlığının alt başlığı olan “*Yaşam Kaynağımız: Suyun Geleceği*” göç kavramı; su tüketiminin artması gelecek yıllarda su kıtlığı nedeniyle göç riskinin mevcut olduğunu belirterek göçe neden olan etmenlerden birini vererek kullanmıştır.

“*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanının “*Bölüm Türkiye’nin İşlevsel Bölgeleri ve Kalkınma Projeleri*” konu başlığının alt başlığı olan “*Yaşam Kaynağımız: Suyun Geleceği*” göç kavramı; göç alan bölgelerde ortaya çıkan sorunları belirterek bölgesel kalkınma projelerinin amaçlarından arasında bölgeler arası göçü azaltmak ve göçlere bağlı olarak ortaya çıkan sorunları çözüm bulmak olduğu belirtilmiştir. Aynı öğrenme alanının son olarak “*Bölüm Hizmet Sektörünün Ekonomideki Yeri*” konu başlığının alt başlığı olan “*Türkiye’deki Ulaşım Sistemlerinin Gelişimi- Ulaşım Sistemlerinin Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetlere Etkisi Kocaeli*” göç kavramı; Kocaeli ilini örnek vererek artan göç alma potansiyelinin ortaya çıkardığı sonuçları belirtmiştir.

12. sınıf coğrafya ders kitabında, “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanının “*Jeopolitik Konum*” konu başlığının alt başlığı olan “*Ülkelerin Konumunun Küresel ve Bölgesel Etkileri- ABD’nin Konumunun Bölgesel ve Küresel Etkileri*” göç kavramı; ABD bağımsızlığını kazandıktan sonra artan göç alma durumunu gelişen ekonomik koşullar ve zengin doğal kaynakları ile bağlantısını açıklanmıştır. Aynı öğrenme alanında “*Jeopolitik Konum*” konu başlığının alt başlığı olan “*Türk Kültürü Havzası*” konu başlığında göç kavramı; coğrafi nedenlerle Türklerin göç hareketliliğine katılımı sürecinde ve göçle birlikte kültürel bütünlüğünün değişmemesiyle ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

BÖLÜM 6

6. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Tartışma

Bu araştırmada 9, 10, 11 ve 12 sınıf coğrafya ders kitaplarında göç konusunun nasıl ele alındığı ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dört araştırma problemi belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda; birinci alt probleme ilişkin elde edilen bulgulara göre 9. sınıf ders kitabında göç konusuna “*Doğal Sistemler*”, “*Bölgeler ve Ülkeler*” ve “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanları altında yer verildiği tespit edilmiştir. Öğrenme alanları esas alındığında 9. sınıf coğrafya ders kitabında göç konusunun en fazla “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanında açıklandığı görülmüştür. “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanında göç konusu insanın ekosistemi bozması sonrasında hayvanların yer değiştirmesiyle ilişkilendirilerek anlatılmıştır. Göç insanlar tarafından gerçekleştirilen bir eylem olarak algılansa da hayvanlarında sıcaklık şartları gibi iklime bağlı faktörler veya yaşadıkları ekosistemin bozulması gibi nedenlerle yeni yaşam alanları bulmak amacıyla yer değiştirdiği bilinmektedir (Demir, 2009). Alanyazındaki çalışmalarda iklim ve ekosistemde yaşanan değişmelerin hayvan göçlerine neden olduğunu tespit eden araştırmalar mevcuttur (Yaşar, Kök ve Kasap, 2021).

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin elde edilen bulgulara göre 10. sınıf ders kitabında göç konusuna “*Doğal Sistemler*”, “*Beşerî Sistemler*” ve “*Çevre ve Toplum*” öğrenme alanları altında yer verilmiştir. 10. sınıf coğrafya ders kitabında öğrenme alanları dikkate alındığına göç konusunun en fazla “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında esas alındığı tespit edilmiştir. Göçün temel öznesi insan ve insan faaliyetlerine bağlı ortaya çıkan durumlar olduğu için “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında göç konusunun ağırlıklı olarak yer verilmesi doğal bir sonuçtur. Bu öğrenme alanında göç kavramı, dünya tarihinde meydana gelmiş büyük göçler, göçün nedenleri ve sonuçları ve türleri ele alınarak açıklanmıştır. Göç kavramına ilişkin sistematik bir tasnif yapılarak konunun ele alındığı bu bölümün öğrencilerin konuyu öğrenmesi için açıklayıcı bir içerik sunduğu düşünülmektedir. Ancak göçle ilgili temel kavramlara 9. sınıf düzeyinde yer verilmemiş olması kavram öğretiminde öğrencilerin öğrenme sürecini olumsuz etkileyen bir süreçtir. Bu nedenle 10. sınıf ders kitaplarınsa yer alan göç terminolojisine 9. sınıf ders düzeyinde yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin elde edilen bulgulara göre 11. sınıf ders kitabında göç konusuna “*Doğal Sistemler*”, “*Beşerî sistemler*” ve “*Bölgeler ve Ülkeler*”

öğrenme alanları altında yer verilmiştir. 11. sınıf coğrafya ders kitabında yer alan öğrenme alanları dikkate alındığına göç konusunun en fazla “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında açıklandığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında göç kavramı, ulusal ve uluslararası boyutta meydana gelen göçlerin kültürel ve sosyal değişimleri meydana getirdiği açıklanmıştır. Oluşan kültürel ve sosyal değişiklikler nedeniyle ülkelerin nüfus değerlerine bağlı olarak nüfus artırıcı ve azaltıcı politikalar geliştirmesiyle göç konusu ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin göçü sadece bir yer değişikliği durumu olmadığını, göçün sosyal, kültürel ve ekonomik boyutta ülkelere etkisi olduğunu ve ülkelerin politikalarla durumu kontrol ettiği belirtmiştir. Alanyazında ülkelerin göç alma ve göç verme oranlarına bağlı olarak ülkelerin nüfus politikaları geliştikleri belirtilmiştir (Doğanay, 1997). Ayrıca 9. sınıf ders kitabında göç konusunun “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanında insanın ekosistemi bozması sonrasında hayvanların yer değiştirmesiyle ilişkilendirildiği gibi, 11. sınıf ders kitabında da bir ilişki yapılmıştır. “*Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında göç kavramı, kuraklığa bağlı olarak Türklerin Orta Asya’dan dünyanın farklı yerlerine göç etmesi ve bu yayılma sürecinde kültürel etkileşim sağlanması şeklinde yer verilmiştir.

Araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin elde edilen bulgulara göre 12. sınıf ders kitabında göç konusuna “*Doğal Sistemler*”, “*Beşerî Sistemler*” ve “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanları altında yer verilmiştir. Öğrenme alanları dikkate alındığına göç konusunun en fazla “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında açıklandığı tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında göç kavramı ilk çağlardan günümüze kadar insanların yetersiz yaşam koşulları nedeniyle göç hareketliliğine geçmesi durumu olarak açıklanmıştır. Yetersiz yaşam koşulları nedeniyle meydana gelen göç türleri arasından beyin göçüne yer verilmiştir. Ülkelerin beyin göçü vermesi durumunda olumsuz etkilerin meydana gelebileceği ve bu durumun gerçekleşmemesi için alınabilecek önlemler “*Silikon Vadisi’nde Meydana Gelen Değişimlerin Sosyal ve Kültürel Etkileri*” başlığı altında yer verilmiştir. Yetersiz yaşam koşulları nedeniyle yapılan göçlere bir diğer örnek ise küresel ısınmanın bir sonucu olan su kıtlığı nedeniyle bölgeler arası göçü engellemek için “*Türkiye’nin İşlevsel Bölgeleri ve Kalkınma Projeleri*” başlığı altında yer verilmiştir. Alanyazın incelendiğinde benzer bulgular araştırmalar vardır. Örneğin Çağlayan (2006) yetersiz yaşam koşullarının insanların bireysel veya toplu olarak göç etme eğilimlerini arttığını belirtmiştir. “*Doğal Sistemler*” öğrenme alanında göç kavramı, küresel iklim değişikliğinin ekonomik koşulları olumsuz etkilediği için insanların kitlesel olarak göç ettiğine yer verilmiştir. İklim değişikliği gibi çevresel koşullardan etkilenip göç eden göçmenlere literatürde “çevresel mülteci” denilmektedir (Algan ve Künçek, 1998). Alanyazın

incelendiğinde iklim değişikliğinde olumsuz etkilenen insanların göç etme eğiliminin arttığından bahsedilmiştir (Biter, 2018). “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında göç kavramı ülkelerin jeopolitik konumu, zengin doğal kaynaklar ve ekonomik koşulların fazla olması gibi çekici faktörlerin etkisiyle göç alma potansiyelinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Örnek olarak ABD’nin bağımsızlığını kazandıktan sonraki dönemde göç alma potansiyelinin arttığı örneği verilmiştir. Türkiye’de Batman ilinde petrol çıkarılmaya başlandığı dönemden günümüze kadar doğal kaynağa bağlı ekonomik koşulların çekiliği ile göç alma potansiyeli artmıştır.

Araştırma kapsamında ele alınan dört ders kitabında sadece insanların ve hayvanların göç etme durumundan bahsedilmiştir. Ancak ders kitaplarında bitki türlerinin göç etme durumundan bahsedilmemiştir. Alanyazın incelendiğinde iklim değişikliği ve beşerî faktörler gibi nedenlerle bazı bitki türlerinin göçün bir paydaşı olduğu görülmektedir (Green, Harley, Miles, Scharlemann, Watkinson ve Watts 2003; Clarke, 2007; Türkeş, 2008).

6.2. Sonuç

Göç bireylerin ya da toplulukların belirli neden veya nedenlerden dolayı bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine taşınma durumuna denir. Göç, sürekli ve değişken bir eylem olması nedeniyle ders kitaplarında sıklıkla güncellenmesi gereken bir konudur. Bu kapsamda ele alınan göç konusunun gelecekte de ortaöğretim ders kitaplarında detaylı olarak incelenmesi önem arz etmektedir.

Coğrafya ders kitaplarında göç konusunda ağırlıklı olarak *diş göç*, *beyin göçü*, *iç göç*, *işçi göçü*, *mevsimlik göç*, *gönüllü göç* ve *zorunlu göç* kavramlarına yer verilmiştir. Fakat *yasal göç*, *yasadışı göç*, *sürekli göç* ve *kademeli göç* türleri ders kitaplarında yer verilmemiştir. Bu göç türleri son dönemde daha yoğun olarak meydana gelen göç türleri arasındadır. Göç değişken bir kavram olduğu kadar literatürde sürekli değişmekte ve güncellenmektedir. Bu nedenle güncellenen yeni literatürün sürece dahil edilmesi gereklidir. Örneğin ders kitaplarında Arap baharı sonrası Orta Doğuda meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle insanlar göç etme durumundan bahsedilmiştir. Fakat bu göçlerin gönüllü ya da zorunlu mu olduğu, göç hareketliliğine katılmıştır fakat bu hareketliliğin yasal ve yasadışı yollarla mı gerçekleştiği, sürekli ya da kademeli olarak mı meydana geldiği kısmına değinilmemiştir. Bu bağlamda bu durum öğretim ilkesine göre “*güncelik (aktüalite)*” ve “*bütünlük*” ilkelerine uygun değildir.

Göç sadece bireysel ya da kitlesel olarak insanların yer değiştirme durumu değildir. Göç sırasında ve sonrasında ekonomik, kültürel, siyasi, sosyal ve psikolojik sonuçlar meydana gelmektedir. Ders kitaplarında ise göç konusu sadece ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Meydana gelen ve gelebilecek bütün göç hareketlilikleri detaylı olarak incelenmeli ve değerlendirilmelidir.

Ortaöğretim coğrafya ders kitaplarında göç kavramı; 9. sınıf coğrafya ders kitabında “Doğal Sistemler” ve “Çevre ve Toplum” öğrenme alanında, 11. sınıf coğrafya ders kitabında “Doğal Sistemler” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “Doğal Sistemler” öğrenme alanında insanlar tarafından yapılan beşerî ve doğal faaliyetlerle ekosistem üzerinde meydana gelen küresel iklim değişikliği gibi durumlar sonucuna hayvanların yer değiştirmesini ifade etmek için kullanılmıştır. 9. sınıf coğrafya ders kitabında “Doğal Sistemler” öğrenme alanında, 10. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında ve 11. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında nüfus konusunu göçlerle bağdaştırarak yer verilmiştir. 9. sınıf coğrafya ders kitabında “Doğal Sistemler” öğrenme alanında, 10. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında, 11. sınıf coğrafya ders kitabında “Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında doğa ve insanın etkileşimini açıklamada, iklim koşullarındaki değişimler insanın sürekli ve geçici yaşam alanlarını belirlemede rolü ortaya konularak göçebe kavramından bahsedilmiştir. 9. sınıf coğrafya ders kitabında “Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında, 10. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında, 11. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “Doğal Sistemler” ve “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında ekonomik olarak iş gücünün fazla olduğu bölgelerde göç hareketliliğinin yoğunlaştığına dikkat çekilmiştir. 9. sınıf coğrafya ders kitabında “Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında ve 10. sınıf coğrafya ders kitabında “Doğal Sistemler” öğrenme alanında bitki topluluklarının dağılışına bağlı olarak göçmen kuşların göç yolundaki değişimini açıklamak için kullanılmıştır. 9. sınıf coğrafya ders kitabında “Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” ve “Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler” öğrenme alanında doğal kaynakların, ulaşım sistemlerinin gelişimi ve ekonomik faaliyetlerin etkisi ile göç hareketliliğinin yoğunlaştığı bölgelere örnek olarak Batman, Kocaeli ve ABD verilmiştir. 10. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında, 11. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “Beşerî Sistemler” öğrenme alanında göç türlerinden beyin göçüne yer verilmiştir. 10. sınıf coğrafya

ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında, 11. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında göçmen kavramına yer verilmiştir. 10. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında Türklerin Orta Asya’dan göç etmeleri ele alınmıştır. 10. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında, 11. sınıf coğrafya ders kitabında “*Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında göçlere neden faktörlerden biri olan kuraklık faktörüne dikkat çekilmiştir. 10. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında ve 11. sınıf coğrafya ders kitabında “*Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında canlıların dağılışını etkileyen faktörlere göre bölgesel olarak canlıların göç etme ve yayılma şekli ele alınmıştır. 10. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında ve 11. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında kırdan kente artan göçlerle şehir nüfusunun arttığı dikkat çekilmiştir. 10. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” öğrenme alanında ve 12. sınıf coğrafya ders kitabında “*Beşerî Sistemler*” ve “*Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler*” öğrenme alanında, göçlerle kültürel değişimlerin oluşabileceğinden bahsedilmiştir. Bu anlamda okutulan ders kitaplarında göç hareketliliğini psiko-sosyal bir sorun olarak yer verilmemesinin önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Göçmenlerin göç hareketliliği boyunca karşılaştıkları durumlarla ilgili destek almaları hem göçmenlerin hem de göç ettikleri ülkelerin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi bütünlüğü için önem arz etmektedir.

6.3. Öneriler

- Göç sürekli ve değişken bir eylem olması nedeniyle ders kitaplarında sıklıkla güncellenmesi gereken bir konudur.
- Göç terminolojisine 9. sınıf coğrafya ders kitaplarında yer verilmemesi 10. sınıfta göçle ilgili konuların öğretimini güçleştirmektedir. Bu nedenle göç ve ilişkili kavramlara 9. sınıf coğrafya ders kitabında yer verilmesi önerilebilir.
- Jeopolitik konumu itibariyle Türkiye, göçmenlerin göç etmek istediği ülkelere geçiş güzergahlarından biridir. Bu yüzden coğrafya ders kitaplarında göç konusunun uluslararası boyutta ele alınarak ayrıntılı bir şekilde yer verilmelidir.
- Göç, Dünya’da ve Türkiye’de birçok sorunlara neden olmaktadır. Bu yüzden göç konusunun ders kitaplarında tüm boyutlarıyla yer verilmesi önerilebilir.
- Coğrafya ders kitapları kapsamında kullanılan “*mülteci, sığınmacı ve göçmen*” kavramlarının kullanımında uluslararası literatür dikkate alınmalıdır. Ortaöğretim ders kitabında göç konusunun güncel örnekleri için dijital medya kare kodlar hazırlanarak öğrencilere verilebilir.
- Araştırma kapsamında ele alınan dört ders kitabında sadece insanların ve hayvanların göç etme durumundan bahsedilmesi ve bitki göçlerine yer verilmemiş olması dikkat çekicidir. Bu anlamda ders kitaplarında bitki göçlerine de yer verilerek konunun daha geniş bir perspektifte ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, K. (2002). *Aktif öğrenme*. Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akbaş, Y. (2022). Evaluation of geography curriculum in the context of the 2023 education vision document. *Eastern Geographical Review*, 27(48), 49-64.
- Akıncı, B, Nergiz, A. & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, 58-83.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(27), 292-303.
- Algan, N. & Künçek Ö. (1998). Transboundary population movements: refugees environment and politics. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 28, 75-103.
- Arabacı, S. H. (2022). *Ortaöğretim coğrafya 10 ders kitabı*. Yıldırım Yayıncılık. 16 Haziran 2022 tarihinde <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/etkilesimli-kitap/cografya?s=7&d=0&u=0&k=0> erişim sağlandı.
- Aslan, E. (2010). Türkiye cumhuriyetinin ilk ders kitapları, *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 215-231.
- Ayata, A. & Kaya, B. (2021). Uluslararası hukuk bağlamında Çin'in doğu Türkistan uygulamalarının analizi. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 77-91.
- Aydın D, Şahin, N. & Akay, B. (2017). Göç olayının çocuk sağlığı üzerine etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7(1), 8-14.
- Aydın, A. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Alfa Yayınları.
- Aykaç, M. & Yertüm, U. (2016). Avrupa Birliği göç politikalarının gelişimi: misafir işçi kabulünden sığınmacı akınına. *Journal of Social Policy Conferences*, 70(1), 1-29.
- Baranaydın, M. Aydın, Y. & Tekbaş, G. (2022). *Ortaöğretim coğrafya 9 ders kitabı*. Gün Yayıncılık. 16 Haziran 2022 tarihinde <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/etkilesimli-kitap/cografya?s=6&d=0&u=0&k=0> erişim sağlandı.
- Baranaydın, M. Aydın, Y. & Tekbaş, G. (2022). *Ortaöğretim coğrafya 11 ders kitabı*. Gün Yayıncılık. 16 Haziran 2022 tarihinde <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/etkilesimli-kitap/cografya?s=8&d=0&u=0&k=0> erişim sağlandı.
- Barışık, S. (2020). Göç kavramı, tanımı ve türleri, S. Barışık (Ed.), *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi* içinde (s. 1-25). Gazi Kitabevi.
- Başol, K. (1995). *Demografi*, Anadolu Matbaası.
- Birleşmiş Milletler (BM) (2005), Ülke içinde yerinden olma konusunda yol gösterici ülkeler. *Brookings Enstitüsü Yerinden Olma Projesi*.
- Biter, N. (2018). İklim adaletsizliği ve görünmez mülteciler: “çevre/ iklim mültecileri”, *Toplum ve Hekim Dergisi*. 33(4), 284-296.

- Boucher, A. & Gest, J. (2015). Göç çalışmaları dönüm noktasında: göç rejimi tipolojilerine ilişkin bir eleştiri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, 152-187.
- Büyükcın- Sayılır, S. (2012). Göçebelik, konar- göçerlik meselesi ve coğrafi bakımdan konar-göçerlerin farklılaşması. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12 (1), 563-580.
- Castles, S. & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı, modern dünyada uluslararası göç, hareketleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Clarke, H. (2007). Conserving biodiversity in the face of climate change, *Agenda*, 14(2),157-170.
- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24,129-142.
- Çavuşoğlu, H. (2006). Yugoslavya-Makedonya'dan Türkiye'ye 1952-67 "kitlesele" göçü ve Bursa'daki göçmen kesimi. *Mülkiye Dergisi*, 30 (251), 151-184.
- Demir, A. (2009). Küresel iklim değişikliğinin biyolojik çeşitlilik ve ekosistem kaynakları üzerine etkisi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(2), 37-54.
- Demiralp, N. (2017). Coğrafya öğretiminde programların tasarım ve program öğeleri açısından incelenmesi ve 2017 öğretim programı. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(17), 521-545.
- Demirel, Ö. & Kıroğlu, K. (2005). Eğitim ve ders kitapları, Ö. Demirel & K. Kıroğlu (Ed.) *Konu alanı ders kitabı incelemesi içinde*, (s. 1-11). Öğretim Yayınları.
- Deng, F. M. (2006). Divided nations: the paradox of national protection, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 603, 217-25.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafyada metodoloji*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Öğretmen Kitapları Dizisi 187.
- Doğanay, H. (1994). *Türkiye beşeri coğrafyası*. Gazi Büro Kitabevi.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye beşeri coğrafyası*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2982. Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi: 10.
- Doğanay, H. (2002), *Coğrafya öğretim yöntemleri (ortaöğretim coğrafya eğitiminin esasları)*. Aktif Yayınevi, 147-173.
- Doğanay, H. & Doğanay, S. (2018). *Coğrafya bilim alanlarına giriş*. Pegem- Akademi Yayınları.

- Drbohlav, D. (2011). Imigrace a integrace cizinců v Česku: několik zastavení na cestě země v její migrační proměně. *Davidova na téma Goliáše. Geografie*, 116(4), 401-421.
- Drbohlav, D. & Uherek, Z. (2007). Reflexe migračních teorií. *Geografie*, 117 (2), 5-21.
- Duran, Ç. & Şahin, S. (2019). Coğrafya öğretiminde göç üzerine metaforik bir çalışma. *IVth international eurasian educational research congress*. Türkiye.
- Ekici, S. & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 9-22.
- Eraldemir, Z. (2013). *Türkiye’de göç sorunu, göçlerin sosyo-ekonomik yansımaları: İskenderun- dörtyol örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Erdebil, C. Düzgün, R. Bıçaklı, R. & Güzel, Z. (2021). Ortaöğretim Coğrafya 12 Ders Kitabı. MEB Yayınları.
- Erkal, M. (2011). Beyin göçü. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 8, 73-80.
- Erol, M. & Ersever, O. G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24 (1), 47-68.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulus aşırı toplumsal alanlar, bağlam*. Göç Sözlüğü.
- Fansa, M. (2021). Kimim ben? göçmen, sığınmacı, mülteci, yabancı, vatansız ve geçici koruma: Türkiye’deki Suriyeliler. *Antakiyat*, 4(2), 289-306.
- Gezgin, D. D. M. (1991). İşgücü göçü teorileri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 23, 31- 50.
- Green, R.E. Harley, M. Miles, L. Scharlemann, J. Watkinson, A. & Watts, O. (2003). Global climate change and biodiversity, *University of East Anglia*.
- Gülersoy, A. E. (2007). Eski ve yeni 9-10. sınıf coğrafya öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 163-173.
- Günay, E. Atılğan, D. & Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 37-60.
- Gürkan, T. (2006). Eğitim, öğretim ve programla ilgili temel kavramlar, M. Gültekin (Ed.). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme* içinde (s. 1-14). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Hoşgör, S. (1998). *Türkiye’de kandidatif yöntemlerle göç tahminleri, sorunlar ve yaklaşımlar*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- IOM. (2004). Göç terimleri sözlüğü. R. Perruchoud & J. R. Cross (Ed.), Uluslararası Göç Hukuku içinde (s. 85) 2(31). IOM Yayınları. 7 Ocak 2023 tarihinde https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf erişim sağlandı.

- İlhan, A. & Gülersoy, A. E. (2019). Evaluation of the achi evements of 10th grade geography course curriculum according to the revised bloom taxonomy. *International Journal of Geographyand Geography Education*, 39, 10-28.
- İlhan, A. & Gülersoy, A. E. (2019). Evaluation of the achievements of 10th grade geography course curriculum according to the revised bloom taxonomy. *International Journal of Geography and Geography Education*, 39, 10-28.
- Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri, *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Kofman, E. (2004). Family-related migration: a criticalre view of European studies. *Journal of Ethnican Migration Studies*, 30 (2), 243-62.
- Lee, E. (1966). *A theory of migration*, Demography, 3(1), 47-57.
- Massey, D. S. Arango, J. Hugo, G. Kouaouci, A. Pellegrino, A. & Taylor, J. E. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- MEB, (2005). Coğrafya dersi öğretim programı. Ankara.
- MEB, (2018). Coğrafya dersi öğretim programı. Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203724482-Cografya%20dop%20pdf.pdf>
- MEB, (2018). *Ortaöğretim coğrafya 9 ders kitabı*, Şahin,S. (Ed.), Devlet Kitapları.
- MEB, (2021). *Ortaöğretim coğrafya 12 ders kitabı*, Devlet Kitapları. 16 Haziran 2022 tarihinde <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/etkilesimli-kitap/cografya?s=8&d=0&u=0&k=0> erişim sağlandı.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası göçler ve Türkiye*. Çantay Yayınevi.
- Özgöker, U. & Doğan, G. (2019). *Uluslararası göç ve mülteci krizi*, Der Yayınları.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23, 256-266.
- Petersen, W. (1970). A general typology of migration, Jansen C.J. (Ed.), *Readings in the Sociology of Migration (First Edition)* içinde (ss. 49-69). Pergamon Press.
- Pingel, F. (2003). *Avrupa Evi (Ders kitaplarında 20. yüzyıl Avrupa’sı)*. Türkiye Toplumsal ve Ekonomik Tarih Vakfı.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167- 235.

- Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 5, 33-44.
- Sevinç, G. Kantar-Davran, M. V&Sevinç, M. R. (2018). Türkiye'de kırdan kente göç ve göçün aile üzerindeki etkileri. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3 (6), 70-82.
- Sezer, A. & Şanlı, C. (2017). Coğrafya öğretim programında ve ders kitaplarında göç olgusu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 36, 16-25.
- Sezer, A. Pınar, A. & Koç, M. (2005). Lise 1. sınıf öğrencilerinin coğrafya dersine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 377-390.
- Stouffer, S.A. (1940). Intervening opportunities: a theory relating mobility and distance, *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Şahin, A. Aktaş, E. & Tüzün-Rad, S. (2021). Türkiye'de kırdan kente göç-işsizlik: todaro paradoksu. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 27 (1), 9-14.
- Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2). 57- 67.
- Şahin, Y. (2013). Çatışma kuramları ve kimlik temelli çatışmalar: teorik bir giriş. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1 (1), 32-55.
- Tataru, G. F. (2019). Migration an overview on terminology, causes and effects. *Logos Universality Mentality Education Novelty: Law*, 7(2), 10-29.
- Tekeli, İ. & Erder, L. (1978). *Yerleşme yapısının uyum süreci olarak iç göçler*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Tilbe, A. (2015). Göç/göçer yazını incelemelerinde çatışma ve göç kültürü modeli. *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings*. Transnational Press.
- Tobler, W. (1995). Migration: Ravenstein, thornthwaite, and beyond. *Urban Geography*, 16(4), 327- 343.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası emek göçü*, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- TTKB, (2018). 19/01/2018 Tarihli 26 sayılı karar. Erişim tarihi: 12.06.2023, [http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203724482 Cografya%20dop%20pdf.pdf](http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203724482%20Cografya%20dop%20pdf.pdf)
- Tümertekin, E. (1968). *Türkiye'de iç göçler*, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Tümertekin, E. & Özgüç N. (2016). *Beşerî coğrafya: insan, kültür, mekân*. Çantay Kitapevi.
- Türkeş M. (2008). Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler, *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1, 26-37
- URL- 3: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>
- URL- 4: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>

URL- 5: <https://www.goc.gov.tr/uluslararası-koruma-istatistikler>

URL- 6: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

URL- 7: <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>

URL-1: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>

URL: 2 <https://www.unhcr.org/global-trends>

Uslu Ak, B. (2021). Göç kavramı ve kuramları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(72), 1749-1758.

Ünlü, S. Kızıllan, T. & Elciyar, K. (2018). Göçmenlerin uyum sağlama sürecinde yaşadıkları çatışmalar ve sayısal topluluklar. *Selçuk İletişim*, 11 (1), 5-18.

Ünsal, A. (2019). Uluslararası göç kavramı ve uluslararası göçün ülke ekonomileri üzerinde muhtemel etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 18, 50-61.

Wallerstein, I. (2003). *Dünya- sistemleri kavramına karşı dünya-sistemi kavramı: bir eleştiri*, *Dünya Sistemi*, Der. Frank, G. Gills, B. İmge.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık.

Yamanlar, Y. (2020). Göç kuramları çerçevesinde ikinci dünya savaşı sonrası batı Avrupa'nın göç deneyimi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 19, 553-583.

Yaşar, İ. Kök, Ş. & Kasap, İ. (2021). The potential impacts of the global warming and climate change on insects lapseki. *Meslek Yüksekokulu Uygulamalı Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 67-75.

Yıldırım, A. & Simsek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A & Telci, C (2010). Türk kültür terminolojisinde göç kavramı üzerine. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 14-33.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.

Zolberg, A. R. (1983). International migrations in political perspective. (Ed. M, M, Krtiz, C, B, Keely. S, M, Tomasi.), *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements* içinde Center for Migration Studies.